

CUPRINSUL

<i>Horia Teculescu :</i>	Un ziditor de suflete: Virgil Onițiu (Sfârșit)
<i>A. A. Mureșianu :</i>	Un document important relativ la geneza „Tribunei“ din Sibiu
<i>Candid C. Mușlea :</i>	Nicolae Baiul (1782—1855)
<i>Mihail Popescu :</i>	Dascăli ardeleni din Principate și mișcarea din 1848
<i>N. Porsenna :</i>	Spicuri limbistice
<i>Virgil Onițiu :</i>	Discurs la încheierea anului școlar 1904

Partea literară

<i>Al. Ceușianu :</i>	Craiul munților. Poem dramatic. Actul IV. (Sfârșit)
<i>S. Tamba :</i>	Baia
<i>Marin Negrea :</i>	Baladă
<i>E. Ar. Zaharia :</i>	Hrisov apocrif
<i>Horia Petra-Petrescu :</i>	Gânduri de Duminecă
<i>Neacșu Hurlup :</i>	Unei perechi „coada veacului“
<i>Ax. B., Gh. T., A. A. M.</i>	} Dări de seamă
<i>At. C. B., Marin Negrea</i>	
<i>P. I. T.</i>	

Bibliografie și paginile administrației.

TARA BÂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI
SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

Redacția și }
Administrația } Str. Mureșenilor No. 22, etaj, Brașov

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la d. D. Berbecariu,

com., Str. Voevodul Mihai 7.

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 300 NUMĂRUL LEI 50
Pentru străinătate Lei 400—

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se inapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipograful numai costul hârtiei și al trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 440, 200 ex. Lei 540

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 270, 200 ex. Lei 320

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din același nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Cine dorește răspuns, e rugat să trimită și mărcile poștale necesare. În lipsa acestora, nu li se răspunde decât la poșta redacției.

Tot așa și cei care nu se mulțumesc cu confirmarea în corpul revistei a primirii abonamentului și doresc să li se trimită și chitanța de achitarea abonamentului.

*

Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit, un an.

Administrațiunea.

Nu publicăm dări de seamă decât despre lucrările primite la redacție.
Nu luăm notă de cuprinsul revisteior ce ni se trimit decât în măsura reciproității.

Lucrările și revistele primite la red. vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste
Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BĂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul VIII.

Martie-Aprilie 1936

No. 2

Un ziditor de suflete Virgil Onițiu (1864—1915)

de Horia Teculescu

VIII.

Și cum privesc la pacea aceasta sfântă, la armonia aceasta nobilă de colori line și sgomote înăbușite, sufletul mi se umple de aceeași pace, de aceeași armonie. Gândurile mi se disting de fondul senin al sufletului tot așa de clar ca vârful de brazi pe albastrul străveziu al cerului. Dar colorile de vis se spălăcesc. Norodul de idealuri dispare cu încetul. Rămân numai eu cu duiosia. Ea mă alintă, ea mă mângăie, ea este poezia cea mai înaltă a vieții mele.

V. Onițiu

T. Maiorescu, în studiul despre V. Vlad-Delamarina (Critice III. pag. 171), după ce constată că tinerimea română din Ardeal „se înfățișează deodată cu deplina aptitudine de a simți și de a întrupa frumosul în formele literare“, amintește pe I. Popovici-Bănățeanu, apoi, alături de Coșbuc, pe V. Onițiu: „Nu pot fi trecute cu vederea nici alte încercări novelistice, de ex. cele din urmă ale lui V. Onițiu din Brașov“. Deasemenea, Il. Chendi (Familia, Mai, 1897) îl apreciază pe Onițiu ca prozator „cu ale

căruia nuvele putem să ne mândrim“. Iar d. N. Iorga îl introduce în Istoria literaturii contemporane (vol. II., pag. 77): „Din vechea generație, în acest timp Oniț tipărește la Brașov, sub pseudonimul de „Sorcovă“, volumul „Clipe de repaus“.

Cele dintâi încercări literare ale lui Onițiu sunt din tinerețe. Apele primăverii își revarsă prisosul de simțire, și încep ciripirile sentimentale. Deși bănuim că inspirația i-a fost mai bogată, în revista teologilor dela Sibiu (Musa, No. 9, 1884/5) găsim o singură poezie semnată V. Onițiu, intitulată „Când vâjăe vântul“, în care observăm o adiere eminesciană, deși ritmul e coșbucian :

I.

Când vâjăe vântul prin rami de stejar,
Bătrâna pădure de vuet răsună
Ș'a geme se pare, ca inima bună
În piept, de-al durerii veșnic pojar.

II.

Când vântul s'oprește de-a bate prin rami,
Când vuetul, gemetul, toate înceată,
Galbene frunze se văd așezate
Sub paltini uscați de ger și de ani.

III.

Ăst crivăț iernatic îs crunte dureri,
Iar codrul ce geme sunt zilele mele ;
Aproape e timpul când ș'aste ș'acele
Vor trece cu mine, ca frunze de ger.

În aceeași revistă (No. 3, 4 și 5, 1882) găsim și prima lui încercare în proză, o „nuveletă“ : O intrigă cu bun sfârșit, evident, cu toate stângăciile începătorilor. E vorba despre profesorul Dr. Laurențiu Pârlea, de care elevii săi „tremurau când îi auziau pașii greoi ca și de apropierea unei furtuni grele“. Înaintat în vârstă, melancolic și posomorît, cu inevitabila deformare profesională, Pârlea își compune cuvântarea de cerere în căsătorie astfel : „Căsătoria e un morav vechiu, care mai cu seamă la Elini și Romani se serba cu mare pompă“.

Schițele și nuvelele și le-a adunat în două volume : De toate (1897) și Clipe de repaus (1901).

Sunt pagini de umor și duiosie, aspecte din viața dela țară, reminiscențe din clipele de repaus ale tinereții (vezi : Clipe de liniște, de Vlahuță), povestiri, în genul lui Slavici. Astfel, măruntele frământări ale frunțașilor unui sat în vederea aranjării unei serate „literară-muzicală-declamatorică“ (O serată în Șunturug). E satul lui Slavici și felul lui de-a scrie : „Și deoarece crivățul bate des prin sat și clopotele dela biserică se trag în fiecare zi de câteva ori, dispoziția muzicală s'a furișat în sufletul Șunturungenilor ca din senin“. Mai bine conturat e profilul învățătorului I. Berilescu, gata la orice cu refrenul : așa zice Herbart ! La serată, evident, el își începe discursul „mâncând din principiul pedagogic al lui Herbart : dezvoltarea armonică“.

Amărăciunea unui tânăr care-și vede risipit visul de iubire o găsim în nuvela : „Fără nume“. Narațiunea e stângace, iar descrierile urmează fidel clișeele romantismului : „Luna vibrează lin prin frunziș. Șopotul pârăului...“ Uneori izbutește să prindă'n farmec de frază nouă natura : „Amurgul... la marginea orizontului se mai vedea o rană trandafirie... Șerpi roșii de foc alunecă prin văzduh“.

În „Epistula ad Corobetium“ satirizează apucăturile gazetarilor cari exagerează orice calitate a Românilui. „Înainte de toate, deci, trebuie să ai neștrămutata convingere, că Românul e născut poet, artist și savant, scurt că el este perfecția creaturii... suntem fiii lui Traian, sânge din sângele lui și carne din carnea lui“. Ironia lui Caragiale este evidentă : „misiunea noastră civilizatoare în orient... s'a constatat în viața popoarelor, că ranele lor se vindecă de sine, dacă le ignorăm“.

„Praf și cenușe“ este o nuvelă romantică, cu inevitabilele suspendări dramatice de viață. Bine prins ne pare bătrânul Gelinescu, care : „mulțumit de fericirea generală, ședea câte o după amiază întregă în umbra verandei, cu ciubucul în gură și cu „Tribuna“ în mână, până ce adiat de boarea lină a zilei și obosit de cetit adormea în fotoliul său“. Privitor la conștiința de rasă a Ardelenilor găsim o prețioasă observare : „Abia există vr'o țară, unde să se pună atâta fond pe sentimentele de rasă ale oameni-

lor, ca la noi în Ardeal. Dacă întrebi pe cineva ce om e cutare, primul răspuns este, că-i „bun naționalist“, ori un „prăpădit“.

„Tempi passati“ cuprinde amintiri din tinerețe, cu broderie de reflexii schopenhauriene : „Lumea-i după cum e omul. Omul își poartă lumea în sufletul său“.

Interesantă și vie ne pare figura „Notarului Scurtu“, care, trecut pe la teologie, s'a făcut dascăl și apoi notar. Fără a înțelege rostul vremurilor noi pentru neam, are încredere neclintită în viitor : Românului nu-i strică decât trăsnetul lui Dumnezeu și ăsta numai dacă-l nimerește oblu'n cap... când n'a mai rămânea decât un singur om pe lume, acela trebuie să fie Român, dar nu de cei învățați, ci nație, care nu știe face reforme, numai mămăligă și copii.“

„Amintiri din viața de student“ cuprind fragmente autobiografice, petreceri naive, cari uneori alunecă în obscenități, dominate de spiritele studenților întârziați și de stângăciile începătorilor, cari cred că la Viena e ca în satul lor, la Mag, unde dacă strănuși în capul de dincoace al satului, îți răspunde jitarul, din celălalt capăt : „Să-ți fie de bine domnișorul !“

Din schițele umoristice (Deputația mea la băile din Noroioasa) mai isbutită ne pare „Linda Raia“. Scrisă la 1899, are motivul asemănător cu cel din „Invingătorul lui Napoleon“ a lui Pătrășcanu, cu deosebirea că aci chinul cumplit nu-i pentru amintirea unui nume, ci pentru a afla, cine a fost Linda Raia ? Numele ficei celui din urmă rege maur al Grenadei, din poezia lui Alecsandri, alungă tot seninul conștiinței, dominând tiranic și scormonind întregul suflet : „Mă cuprinse o neliniște grozavă. Imi era teamă să rămân singur acasă. Căci, îndată ce se făcea tăcere în jur, apăreau în auzul meu cadențele ritmice ale cuvântului Linda Raia. Și cugetul frământat înzadar caută să-i afle proveniența. Creerii mi se oboseau, tâmpilele îmi purtau poveri mari și autocrația cuvântului tainic era deja aproape de tirănia unei idei fixe“.

„Dintr'o carte din anul 1999“ este o satiră adresată unor „autori juvenili“ de poeme în proză, pe cari le admiră și le adună profesorul de la Universitatea din Burdujeni Dr. Tranquil Bourrean, care face vaste cercetări științifice, utilizând și contribuția unui savant dela Universitatea din Poplaca.

Amintiri din tinerețe, povestite cu mult umor, cuprind schițele „Vodă Dospitu“ și „Un cățel și un bal“. Firul faptelor e tors cu dibăcie, cu o căldură asemănătoare paginilor lui Creagă: „Fugeam de carte ca satana de lumina zilei. Se luase de gânduri părinții cu mine. Nu era zi lăsată de Dumnezeu să nu fac vre-o blăstămăție. Și mai în toată săptămâna veneam când cu capul spart acasă, când cu altă rană în vre-o parte a trupului. Căci eram un bătăuș... La școală rămâneam de regulă repetent și dacă nu erau lacrimile mării și rugămintile tatii pe la domnii profesori, la cari aranjau bieții părinți an de an câte 2—3 pelevrinaje, apoi nu știu zău eu, dacă nu m'aș fi imortalizat în vre-o clasă a gimnaziului inferior.“

Aspecte ale vieții din Ardeal, cu prilejul adunării Societății pentru fond de teatru român la Șimleu (Mister William Sorcovă), însoțite de-o grandelocvență amezătoare și de ridicarea unor mărunte întâmplări la'nălțimea unor evenimente covârșitoare („banchetul dela Șimleu înseamnă o epocă nouă în constelațiunea politică a Europei“), sunt prinse cu iscusință și înfățișate cu subtilitatea ironiei lui Caragiale. La aceste festivități culturale „insuflețirea idealistică“ a oaspeților s'a manifestat printr'un „imens apetit“, pe care cei din Șimleu nu l-au uitat multă vreme, iar activitatea literară a culminat în ceva specific românesc: toastul. E vrednică de reținut definiția acestei noțiuni: toastul este un scurt discurs ocazional, care nu se poate rosti decât numai între următoarele neapărate condițiuni: a) trebuie să fii la masă înconjurat de mâncări și beuturi, b) trebuie să ai paharul plin, c) trebuie să fii numai pe jumătate mâncat, adică la mijlocul mesiei, d) trebuie ca toți să te asculte și e) să strige cât îi ia gura „trăiască!“ Obiectul toastului poate fi luat din orice parte a regnului animalic, din istorie, din tradiție, din prezent, din viitor, scurt, în punctul acesta, toastul la Români este genul literar cel mai liberal. O seară de cunoștință fără toaste la Români este ceva imposibil... Și se pune un pond deosebit pe acest obicei național în părțile locului. Un domn a toastat despre baccili, altul a analizat erupțiunile vulcanice, unul a închinat pentru Anteu și Hercul și așa mai departe.

„La băile din Noroioasa“ este nuvela umoristică cea mai cunoscută. Dar nu înșirarea peripețiilor într'o stațiune balneară

primitivă este mai de preț, ci prezentarea atmosferei din familie în preajma plecării și descrierile pline de farmec. Sunt câteva rânduri cari ne documentează o'ndemănare de adevărat prozator : „Trenul ropotea ritmic și nepăsător, iar căldura ne dogorea în progresiune geometrică. Stâlpii de telegraf treceau rând, unul câte unul, pe la ferestri și păreau niște paznici grăbiți, cari în treacăt aruncau priviri pline de curiozitate în cupeul nostru. Șesul ce ne împrejmuia se mișca și el ca o mare pânză mobilă, iar căldura dogorea pe suprafața lui și părea o materie fină de jumătate fluidă, de jumătate aeriformă, care ondula și vibra ridicându-se de pe pământ în vâlurele lichide și transparente, cum se ridică particulele de zahăr pornite a se topi de pe fundul unui pahar de apă“.

Nouă și interesantă ni se pare povestirea întâmplării din „Opidul săsesc Hoanchichul-mare din comitatul Târnavei-mari“, în nuvela : Răsbunarea lui Sănducu. Sandu, însurat după o burlicie îndelungată, cu greu suportă tutela soției, care și-a aliat paznicii (Sași) de noapte ai comunei pentru a afla precis ora când se'ntoarce acasă bărbatul. Dar Sandu-și răsbună cumplit pe aceștia. Ispitindu-i cu beutură, îi duc'e'n miez de noapte în satul vecin, unde, trezindu-se, încep să sune din corn ora 12. Săcuii din sat, socotind că-și bat joc de ei, le traseră o sfântă de bătaie și, legându-i cot la cot, îi duseră dimineața în Hoanchichul-mare. Aici i-a mai așteptat amenda primarului și închisoarea, pentru părăsirea serviciului. Întâlnind pe paznici, sub mustața lui Sănducu „juea un zâmbet îndrăcit“.

Proza literară a lui Onițiu cuprinde multe pagini smulse din realitate. „Fidel după natură“, notează el alături de titlul unei nuvele, iar într'alta precizează că „cele povestite aci s'au petrecut“. Era concepția estetică a vremii sale, ca o reacțiune împotriva romantismului, credința că arta trebuie să pornească dintr'o realitate. De aci abundența de note biografice în scrisul său, de fapte cari n'au fost distanțate până la aparența obiectivă, cari, deși s'au întâmplat, n'au câștigat, numai din acest motiv, farmecul adânc al artei, care să le facă oricând posibile de retrăire. Dar, în ceea ce scrisul lui a pierdut ca artă, a câștigat ca document al vremii, pentru una dintre cele mai interesante prefaceri sufletești a Românilor din Ardeal.

Se știe că, în partea a doua a veacului al XIX-lea, Ardealul a fost bântuit de-un val puternic de maghiarizare. Sufletele de stâncă au rezistat, cu trăinicia Carpaților în fața furtunilor, dar au fost și destule suflete-frunze vânturate de întâiul viscol. Pădurea cea mare a neamului românesc avea și uscături...

Această fază a sbuciumului din Ardeal ne-o înfățișează, în parte, proza lui Onițiu și scrisul lui Goga. E cunoscut „Străinul“ întors într'o Duminecă'n sat, care plânge închinându-se la crucea din deal și:

Spune că nu-i păcat mai mare
Decât să-ți lapezi legea ta.

E, cu adevărat, înstrăinatul de neam, trădătorul sângelui, Dr. Ieronim Blezu, Românul renegat, care s'alege deputat guvernamental cu ajutorul altui trădător tipic „Domnul notar“ Traian Văleanu, din Lunca.

E Niță Sfredel din nuvela lui Onițiu „Un om al situației“. El își trage originea dintr'o familie lipsită de „tradiții etice“, exploataând acest fapt. Bursier de pretutindeni, lingușitor față de profesori, ajungând doctor în drepturi, întrerupe relațiile chiar cu părinții. Cu mare trecere în fața Ungurilor, ajunge „stăpânul absolut al vieții publice din orașul său natal“. Sprijinit de guvernul din Pesta, se va alege deputat, sau va ajunge fișpan. Urgisit din partea Românilor, Niță Sfredel merge 'nainte, căci în viață „nu știință ne trebuie, ci diplomă, care-ți dă dreptul de-a stoarce bani din toate stâncile, căci banul are să fie în viață Domnul și Dumnezeuul tău, afară de care pe alt Dumnezeu nu vei cunoaște“.

Dar, în afară de șovăelnici și dezertori, se mai găsesc Români de inimă, cari nu-și uită niciodată de neam. Iată-i pe cei doi studenți, din nuvela „Un signal de foc“, veseli c'au întâlnit „în prăpăstia asta de oraș unguresc un slujbaș care să îndrăznească a vorbi românește . E Toader Căciulă din Hundrubechiu de pe Hârtibaciu (jud. Târnava-Mare), care, refuzând să-și schimbe numele „pe ungurie“, e scos dela poliție și încredințat cu paza foșorului de foc. La el se mută cei doi studenți, urcând 237 de trepte, după ce-și încarcă „în buzunarele pardesielor toată averea mobilă și imobilă“. Izolați în înălțimea turnului, liberi de toți creditorii, le zâmbea perspectiva terminării studiilor. Dar, pe nea-

șteptate, lucrurile au luat o altă întorsătură. Ministrul de interne sosia în oraș.

— Hai să le amărîm și noi odată bucuria, cum ne amărăsc ei zi de zi sufletul, își ziseră cei doi studenți, trăgând signalul de alarmă. La auzul alarmei, trăsurile o luară'n goană nebună spre foisor, se produse o'nvălmășeală oarbă, iar ministrul, indignat, a plecat din oraș. În urma acestui fapt, reacțiunea împotriva autorității de stat a fost aspru pedepsită. Bietul Căciulă și-a pierdut postul, iar cei doi studenți au fost eliminați din toate universitățile țării. „Ne-am luat într'o zi tus-trei calabalăcul în spate și am plecat din orașul afurisit, ca să ne căutăm alte plaiuri“... În drum, evident, spre Ardeal, nenea Toader își scoase pipa și zise, zâmbind: „Paguba ca paguba, da-mi plăcu cum mearse!“ Plăcerea estetică, spune autorul de 'ncheiere, i-a mai rămas bietului Român, dar noi vedem în vorbele acestuia tot optimismul rasei, care, isgonită pe drumuri, înfrunta toate greutățile vieții, cu'n zâmbet superior de isbândă.

Iată sufletele aprige, neșovăitoare, elementele de trăinicie ale neamului. Români dintr'o bucată, pe care nu-i descurajează nici o vijelie.

Dar procesul sufletesc al acestei epoci în Ardeal e și mai complicat. Sunt suflete de Român cari, deși alunecate o clipă, își revin, printr'o admirabilă convertire la neam. Sunt conștiințe adormite, pentru deșteptarea cărora trebuia să bubuie tunurile la Grivița...

După cum vedem, proza literară dovedește unele calități de observator al vieții, dar stilul e prea didactic, încărcat cu reminiscențe din Biblie, de proverbe latinești și germane, de expresii din popor și din cronicari. (pag. 108: La multe de ale lui m'am prilegit însumi“; vezi Letopisețul lui M. Costin, cap. XVI: „în cari mai la toate ne-am prilejit singuri“). Expresiile din popor pot înviora scrisul, prin plasticitatea lor, dar unele cuvinte regionale (șod, foale, paciență, bumbușcă, a spesa, mășine) și cele latinești în deosebi ne transpun în vorbirea zilnică, prozaică. Nota didactică i-a stânjenit inspirația, sau n'a avut îndemânarea de-a scormoni mai adânc în suflete. O singură dată a reușit să scoată un accent mai puternic de viață, în nuvela: „Sărmanul Fekete loska“, o vagă anticipare a „Pădurii spânzuraților“, de L. Re-

breanu. Este deosebit de impresionantă moartea, în atacul dela Grivița, a unui fiu de preot din Bihor, trezit la conștiința națională de războiul României pentru neatarnare.

Știm că'n tinerețe Onițiu scrisese nuvela „Asaltul Griviței“. Este, probabil, o'ncercare mai veche asupra aceluiași subiect. Eroul nuvelei s'a născut într'un sat din fundul Bihorului, în familia unui preot român. Dar preoteasa fiind „corcitură“ (Unguroaică după mamă), satul în majoritate unguresc, stăpânirea ungurească, în jur tot orizontul unguresc, în casa preotului se vorbea ungurește. Terminând la oraș cele patru clase de liceu, copilul preotului uitase de jumătate limba românească. După moartea tatălui său, intră scriitor la notarul din sat, apoi diurnist la comitat în Oradea, în sfârșit funcționar la judecătoria din Kecskemét, în inima maghiarimii. Amintirea originii românești se stinse în el.

În toamna anului 1875 guvernul începe vânătoarea după funcționarii români, mutându-i în Ungaria. Astfel ajunge la Kecskemét „transferat“ judecătorul Nicolae Burza dela Sibiu, care nu știa ungurește. Fiul preotului din Bihor, Fekete Ioska, ajutorul lui în cancelarie, începu să-l îndrăgească, cucerit de amabilitatea acestuia. Și, ne spune autorul, în același timp niște accente uitate, curioase, străine începură a se ridica în internul său, întâi în mod sporadic și timid, și în urmă tot mai des și mai pronunțat. Era glasul conștiinței românești, care se trezia. . . Constatând durerea șefului său, aruncat printre străini numai fiindcă era Român, în sufletul lui Fekete se trezi revolta împotriva acestei nedreptăți : „Românii nu-s oameni ca alții, nu-s și ei cetățeni ai acestui stat?“ Dar clipa de lumină, în conștiință, e'ntunecată în grabă de oportunism : „Proști sunt că nu se lapădă“... de neam. O nouă licărire de lumină : „Dar dacă omul a crescut numai între Români, dacă părinții și frații săi sunt Români... s'ar putea să nu ție la neamul său?“... Intre astfel de gânduri, ne spune autorul, se frământa sufletul feciorului de popă românesc și, cu cât săptămânile și lunile treceau, cu atât mai mult se desmorția conștiința latentă românească din el. L-a impresionat mai ales frumsețea limbii românești, umplându-i sufletul de fericire. „Par'că a scăpat de o povară grea ce-l apăsa neîncetat“. Incepu să-i pară bine că e și el Român și'ntr'una din zile îl salută pe șeful său românește, mărturisindu-și originea. Acum se însuflețea de orice manifestație româ-

nească, dar era și mai departe Ungur. Anul 1877 îl surprinse în această „bifurcație a conștiinței“. Pălmuind pe un Ungur care batjocuria pe Români „dedublarea personalității sale a încetat... cu palma asta a stârpit din sufletul său pe acel al doilea om, care s'a format în el prin creștere“.

Acum era într'adevăr Român cu conștiință națională. Din ziua aceea îl cuprinse „o ură neagră“ față de ce-l încunjura și'n același timp „un dor nesfârșit după lumea românească“.

Prin Iulie 1877 dispăru din Kecskemét. Pe drumul dela Predeal, înaintând nerăbdător, zări la graniță întâiul dorobaș. . . „Fekete stătu câteva momente nemișcat. Ochii lui ieșiți din orbite rămaseră țintă la dorobaș, părea că i se curmă răsuflarea. Deodată două lacrimi de extaziată fericire țâșniră din ochii săi și... își luă pălăria de pe cap, se plecă și sărută pământul liber al neamului românesc, cu atâta ardoare și cu atâta intimitate, ca un copil ce-și revede mama după ani îndelungați de rătăcire“.

La 30 August, în asaltul dela Grivița, căzu și voluntarul ardelean Iosif Negru, care, în scrisoarea către judecătorul Burza, îi mulțumia că l-a adus „la calea cea dreaptă... să poată lupta pentru binele națiunii românești... și să moară pentru libertatea Românilor“.

IX.

În mijlocul preocupărilor zilnice, trebuie să ne găsim ceasuri de liniște, în cari să stăm de vorbă cu sfinții și martirii noștri de prin veacuri, să le cunoaștem faptele și să ne însușim de jertfele lor, fără de cari nu s'ar fi ales din noi ceea ce suntem azi.

V. Onițiu

„Răscolind totul, am constatat că dela tata, fie iertat, n'a rămas nici un manuscris“, mi se scria în 27 Iulie 1935. Mi-a fost cu neputință să cred acest lucru, de aceea am stăruit mereu în căutarea lor, căci un burghez nu moare fără testament, dar nici un intelectual fără manuscrite. Și iată că stăruința mea a dus la rezultat, aflându-se o serie de manuscrite, dintre cari cele mai multe conținând prețioase pagini inedite.

Întâiul manuscris (8 pagini) cuprinde „reflexiile unui cititor“ în legătură cu apariția ziarului „Drapelul“, la Lugoj. Decepționat de forma întâiului număr, constată distanța mare între vis și realitate. În legătură cu acest fapt, amintește două întâmplări: cum și-a închipuit Viena, și cum era în realitate; apoi, cum era în realitate ființa care i-a răspuns, la un anunț de căsătorie, că este „de 18 ani, foarte frumoasă, drăgălașe, casnică și solidă“.

„Un plocon de examen“ (5 pagini) este o amintire din viața școlară. Pe vremuri, în preajma examenelor, curgeau plocoanele pentru profesori. Ca să-și salte odrasla peste examenul de bacalaureat, Moise Gârdan, negustor de porci, trimite unui profesor trei exemplare. Reușind băiatul la examen, negustorul șiret isbutește să scoată din ograda profesorului cei trei porci, mulțumindu-i pentru găzduirea de câteva zile, spre uimirea profesorului rămas de pagubă și de batjocură.

„Pildele lui Solomon“ (9 pag.) sunt o serie de spirituale observații ale unui profesor de muzică (G. Dima), în cursul unei repetiții de cor, cu un prolog de 18 și un epilog de 7 versuri.

„Un portret: Petru Trucă“ (4 pag.). Autorul mărturisește că vrea să dea icoana psihică a Românilor pe timpul conferinței naționale dela Sibiu (1893). La adunare, cel mai însușit este P.

Trucă din Câmpeni, care într'un discurs înflăcărat îndeamnă poporul „să glăsuiască prin fapte“ și să lupte „până la ultima picătură de sânge pentru desrobirea națiunii“. Chemat la jurământ, poporul se arată rezervat față de inițiativa lui prea îndrăsneață. Doar trei tineri universitari din România strigară: Jurăm! Deceționat, Trucă se coboară dela tribună. Schița ne ilsutrează „fluctuațiunile psihologice“ ale Ardealului, de torentul însuflețirii (1893) la „apatia plină de decepții“ din 1894 și 1895.

„Tragedia unui om“ (schiță, neterminată, 3 pag.) este povestea tristă a unui tânăr bolnav, a cărui viață e o „agonie continuă“.

Din „Plan pentru editarea unei biblioteci literare“ (4 pag.) se vede că era ispitit de gândul editării clasicilor noștri „cu adnotarea cuvintelor mai grele și la noi neuzitate“.

„Terminologia străveche latină a limbii române“ (4 pagini) cuprinde note, poate, în vederea unei lucrări mai mari.

„Patru lucrări model de L. română, pentru cl. IV. liceală“ (12 pag.). Se știe, că Onișiu cerea profesorilor să facă lucrări de model, pentru a arăta elevilor cum ar fi trebuit ei să lucreze subiectul dat.

Manuscrisul cel mai extins (89 pag.): „Program de învățământ pentru Limba și literatura română în institutele pedagogice gr. ort.“, cu data de 16 August, 1914, este scris la rugarea metropoliei din Sibiu și a rămas nepublicat. Proiectul este lucrat amănunțit, cu sentimentul răspunderii omului care-și dă seama că pregătește pe viitorii luminători ai poporului. Pe lângă instrucțiunile necesare, lămurște scopul studierii limbii și literaturii române și dă metoda de lipsă. Acest studiu, zice el, nu este un învățământ de forme și de scheme, ci un izvor, cel mai propriu izvor, de cultură adevărată pentru noi. El se va întemeia pe „intuiția literară, adecă lectura din autorii noștri cei mai de seamă“. Trebuie să ridicăm la un grad cât se poate de înalt nivelul cultural al viitorilor învățători și să le dăm cunoștințe precise și organic (logic) legate. Învățătorul viitor trebuie „să știe și mult și bine“.

Cunoștințele și le va agonisi prin lecturi, prin îndrăgirea cărții românești. Rezultatul anilor de școală trebuie să fie „îndemnul fără de astâmpăr după cunoștințe nouă, prin muncă neincetat înoință.“

„Umorul poporului român“ (3 pag.). E un studiu fragmentar, care nu știm dac'a fost terminat, deși promite că va „reveni în cele următoare mai pe larg“ asupra umorului din strigături. În introducere arată originea cuvântului „umor“, care'n limba latină însemna „lichid“; era părerea, că trupul omului are nevoie de o cantitate de lichid, pentru a condiționa sănătatea și buna dispoziție. Definiția nu are rigoare științifică: „Umor înseamnă o voie bună, care caută în viață momente ridicole, se manifestă prin râs senin și produce râs vesel în alții“.

Omul cu umor este totdeauna optimist. Mai rar un popor, zice el, în firea căruia să fie umorul o notă atât de esențială, ca poporul român; un moment fericit acesta, căci el înseamnă că Românul are idealul nizuințelor omenești, are „mens sana in corpore sano“. Umorel nu părăsește pe Român nici în momentele de încercare și se manifestă chiar și în nopțile de priveghere a morților.

Cele mai însemnate pagini manuscrise cuprind o scrisoare neterminată, fără titlu, în 11 pagini. În mijlocul secetei literare, prietenul (probabil V. Brăncuș) îl îndeamnă să scrie în foiletonul „Patriei“, care apărea în Bucovina, 1897, în legătură cu părerile unui „Domn Elp“ (păcat c'a murit Bogdan Duică, singurul care m'ar fi putut lămuri, cine este acest Elp.), baciul critic dela „stâna literară“ a „Dreptății“ din Timișoara. Acesta afirma că „mișcă-mântul literar“ a încetat în Ardeal, de când nu mai scrie V. Ranta Buticescu. Sunt cunoscute mirozeniile „literare“ ale acestui scriitor, despre care Onișiu, înzestrat cu spirit critic și trecut prin școala lui Maiorescu, spune: „Eroii lui sunt spectri fără sânge... fantasme anemice, imposibili ca psihologie“, cari vorbesc în tirade retorice.

Dar opiniunile emise de administratorul lui Buticescu sunt numai un pretext, pentru a limpezi o problemă care se vedea că-l frământa: neprielnicia mediului românesc pentru scriitor. Sunt admirabile pagini, de dureroasă spovedanie, cari ne desvăluiesc un suflet de artist copleșit de împrejurări nefavorabile și o conștiință literară foarte adâncă. De ce nu mai scrie? Trecut-au, zice el, acele vremuri neuitate, când tot sufletul mi se revărsa în scrisul meu... trecut-a poezia sufletului tânăr care da seva scrisului meu. Pricinile pentru cari nu mai scriu, și acele împrejurări în cari odinioară scriam, sunt tipice pentru întreaga mișcare literară

dela noi. Eu și toți cei de seama mea scriam până când eram mai tineri, până când viața nu ne încărcase cu sarcinile grele de muncă profesională. Azi suntem legați cu toții de cancelarie, de catedră, de daraveri încurcate, de rubrici, de cifre, de forme. Ia în aceste ateliere, în cari intră avântul poetic al junelui talent literar, aerul e greu și nădufos, lumina e gălbue și veștejitoare. În aceste localuri, cu mirosul lor mucegăios de acte, cu praful lor vecinic, nu există poezie. Muza fuge de aici. Ei îi place la lumină, la aer, la verde.

Apoi, arată o altă lature a tragicului din sufletul unui scriitor: Nu putem trăi după munca noastră literară. Publicul cititor ne lipsește. Toată literatura noastră este o creațiune de distracție, produsă de oameni tineri, cari mai au răgaz. Forța bărbăției, priceperea profundă a problemelor vieții, seriozitatea, iată ce ne lipsește în creațiunile literare. Efemeride, lectură de canapea e tot ce se produce. Până când creațiunea literară nu va deveni și la noi o profesie, după care să poți trăi, orice avânt literar mai puternic este exclus.

La 'ncheierea acestor admirabile pagini își arată admirația față de scriitorii dela „Convorbiri Literare“, cari au pus mai presus de ameteala entuziasmului național adevărul și cultul lui.

Ș'apoi, de ce n'am aminti și acest fapt, l-a mușcat și pe el șarpele calomniei, și, pe lângă munca de birou, care l-a 'mpiedecat să scrie, a mai risipit multă energie în lupta împotriva răutății oamenilor, a „cerculul strâmt“ în care trăia. Aceste amărăciuni au străbătut în schița: „Moravuri contimporane“. Am voit, spune el, să lupt cu sobolii pismei și ai urei... Oamenii de bine m'au lăsat să mă bălăbănesc eu singur cu haita ce subminează ordinea vieții sociale la Români. Ponegritu-m'au prin ziare, defăimatu-m'au, calomniatu-m'au. Dar nu e dreptate în lumea asta? Nu sunt merite, nu sunt jertfe, cari să te scutească de o așa soarte?

Un strop de noroi, adăugăm noi, a murdărit și haina imaculată a Mântuitorului.

X.

*Fiori de fericire mă cuprind și
în zare văd dragoste de popoare
înfrățite, libertatea sfântă a po-
poarelor, libertate egală pentru toți!
Trecutul și viitorul mi se deschid
deopotrivă : acum trăiesc în Roma,
acum mă văd stăpân pe munții
liberi și românești.*

V. Onițiu

Trebue cunoscut mai de aproape „omul“ ale cărui visuri se'm-
pletesc în cadența „Cântării României“, povestind limpede vre-
murile de azi.

L-am avut în cl. IV ca profesor de L. română. Par'că-l văd
ș'acum... pășind demn, judecând cu cumpăt și rostind grav și
răspicat îndemnuri înțelepte pentru viață. Pedepsind cu iertarea,
sau îndreptând cu mustrea, înțelegând svăpăierile adolescenței
noastre, răspândind încredere și optimism, păstrând un zâmbet
mântuitor și pentru cel mai descurajat elev. S'apropia de noi cu
atâta dibăcie psihologică, cu o revărsare de iubire senină, care ne
deschidea sufletele. Nu opera cu noțiuni nesigure sau necuno-
scute, stăruia asupra fiecărei chestiuni cu răbdare, nu înainta cu
materialul până nu se convingea că fiecare elev a 'nțeles totul,
deslușit. Imi răsună ș'acum în urechi tonul lui sentențios : Cine
nu știe scrie corect, nu va trece clasa ; cine n'a cetit pa Slavici,
să n'aștepte notă de trecere !

Spirit pătrunzător, cunoștea până'n adâncuri conștiința umană
și o 'nfățișa plastic, cum arată însemnarea păstrată din discursul,
nepublicat, dela 'nceperea anului școlar 1912/13 : Sufletul e ca
pământul. Primește în el și sămânță bună și sămânță rea. Și,
precum și în pământul care rodește de toate, se sporesc mai tare
buruienile, așa și în sufletul nostru pătrund și prind rădăcini mai
repede relele și ispitele. Dar, precum țaranul lucrează toată viața
pentru ca să nu sporească și deci să stârpească buruiana, așa și
noi trebue să ne trudim pentru stăpirea ispitelor și relelor.

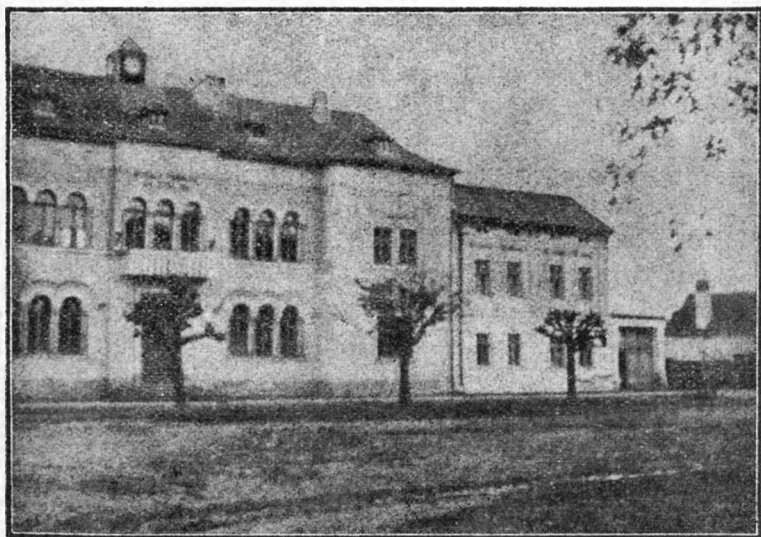
Aceeași înțelegere clară a sufletului omenesc, cu luminișurile
și umbrele lui, reiese din paginile scrise în amintirea prof. V.

Micula (mort în războiu), cari cuprind ultimele sale rânduri așternute pe hârtie: Ființa noastră, a celor mulți, a tuturor aproape, este un amestec bizar de însușiri sufletești unele mai frumoase și mai bune, altele mai puțin frumoase și mai rele; elementele sunt aceleași la toți, e același aluat sufletesc, numai proporția amestecului e alta: la unii mai multă făină albă, la alții mai multă țărâță.

Ceeace-i creia prestigiul era farmecul vorbei, privirea senină, umorul înviorător, simpatia care radia din toată ființa lui, căldura inimii, iar ceeace-i înălța autoritatea era cultura lui, puterea de-aceti în suflete, hărnicia lui, energia dârză și accentuatul sentiment al răspunderii. La moartea lui, d-l N. Iorga i-a fixat portretul în liniile fundamentale (Oameni cari au fost, vol. II, pag. 180): „Om cu nesfârșită iubire pentru școala sa, spirit limpede și voință hotărâtă, el a adus neprețuite servicii învățământului românesc din Ardeal. A compus cărți de școală în spirit modern și a scris și opere literare, într'o limbă frumoasă“.

A fost o personalitate complexă: profesor, orator, istoric literar, scriitor, animator al societății, factor de conducere cu spirit de organizare și cu putere de inițiativă, adânc și expeditiv în același timp, care pune probleme și da soluții, V. Onițiu a fost, mai presus de toate, dascălul înțelept, educatorul iscusit, după chipul și asemănarea lui G. Lazar. Nu 'nzadar afirma G. Bogdan-Duică (în conferința dela 28 Iunie, 1925), că ideea înființării gimnaziului din Brașov a fost ideea unui coleg al lui Lazăr (episcopul Moga); deci fapta lui Lazăr a creat îndemn, iar duhul lui a plutit și peste această școală. Trăinicia școalei dela Brașov este asigurată, jertfa de temelie este sufletul lui V. Onițiu. In el s'a întrupat tipul social curat: dascălul (E. Spranger, Lebensformen, pag. 202), omul care nu trăește nemijlocit, prin sine însuși, ci prin alții și a cărui faptă de temelie este iubirea, fără de care educația nu este posibilă (Spranger, o. c. pag. 378). Dascălul, ca formă de viață, întrupează iubirea activă, pedagogică, indispensabilă pentru răspândirea culturii în noile generații, ceeace numim educație. Și omul de stat și predicatorul și artistul pot fi socotiți între educatori, dar pasiunea pedagogică la ei n'a devenit „viața în viața lor“. (Spranger, o. c. pag. 378). El a realizat idealul vieții, legea fundamentală a rațiunii pure practice, precizat

de Kant în paragraful 7 al celebrei „Critica rațiunii practice“ : „Lucrează astfel încât maxima voinței tale să poată oricând sluji în același timp și de principiu al unei legiuri universale“. Viața lui Virgil Onițiu a fost o viață sfântă de dascăl, o luptă nobilă pentru un ideal, o faptă senină de iubire pentru neam.

In dreapta : Casa în care s'a născut V. Onițiu (Calea_Mihai Viteazul Nr. 89)
In stânga : „Școala primară din Reghin.

XI.

*Nimic nu înalță sufletul omului
ca săvârșirea unei fapte bune. Cel
mai mic și mai trecător bine, ce-l
săvârșim pentru altul, ne înalță
sufletește și ne ridică peste nivelul
oamenilor de rând. O faptă mare
de dragoste este ca soarele, care
încălzește pe toți deopotrivă,*

V. Onițiu

Vorbind despre prof. D. Almășeanu, Onițiu precizează tipul dascălului din Ardeal (anuar 1897), caracterizat prin idealism și sărăcie; martir al culturii românești, care-și cheltuește „stolul de idealuri“ pentru neam. Aceasta e linia dreaptă a vieții lui Onițiu, devotamentul față de neam prin împlinirea datoriei față de școală. Împlinirea datoriei, problemă care se strecura mai în toate discursurile lui. N'am să uit niciodată profunda impresie pe care a produs-o asupra-mi, sublinierea ei, într'un discurs, nepublicat, prin povestirea unei întâmplări din viața lui Shakleton. Exploratorul polului nordic ne mai având vre-o nădejde, pierdut în imensitatea de zăpadă și ghiață, așeză într'un loc, pentru cazul c'ar pieri, ultimul său cuvânt... și acest testament cuprindea numai o povață, către copiii lui: împliniți-vă datoria. Împlinirea datoriei e legea supremă a conștiinței și forma cea mai nobilă a îndeplinirii obligațiunilor față de neam.

Și timpul în care a muncit Onițiu îl aștepta.

Spre sfârșitul veacului trecut, luptele politice în Ardeal ajunseră la oboseală. Pasivitatea descurajatoare, desiluzia Memorandului, aduseră o temperare a agitațiunilor politice. În schimb s'a intensificat mișcarea culturală cu caracter național și organizarea economică, puterea de viață a neamului neputând fi oprită în revărsarea ei.

E vremea de prosperare a băncii „Albina“ (și se va face odată dreptate factorului hotărîtor al vieții economice care a fost P. Cosma), de avânt al liceelor din Ardeal, când la orizont răsare „Luceafărul“ iar soarele pentru toți Români apare la București. Cu credința în puterea salvatoare a culturii, în fruntea

mişcării culturale apare chipul senin al dascălului dela Braşov, stegarul profesorimii române din Ardeal, cum l-a numit prof. G. Precup dela Blaj. Vederile lui sunt asemănătoare cu ale d-lui N. Iorga, pe care-l aminteşte cu admiraţie de mai multe ori, şi ele au format credeul generaţiei din preajma întregirii neamului: Trebuia realizată mai întâi unitatea culturală, legătura sufletească care să ducă la întregirea neamului. Intre frânturile unui neam, zicea d-l N. Iorga, cultura singură poate realiza acele legături cari nu se văd şi nu se pot împiedeca.

Neîmpiedecat de prejudiţii regionaliste strâmte, Oniţiu s'a aruncat în valul cel mare al sufletului românesc, care a dus la ziua cea mare dela 1 Dec. 1918. Astfel a luptat, prin cultură, pentru desrobirea neamului, de care se simţia nedespărţit din copilăria'n care văzuse traiul chinuit al plutaşilor, pe Mureşul care tocmai la Reghin iese din strâmtoarea munţilor şi saltă 'n largul libertăţii câmpiei.

Credinţa lui în propăşirea neamului a răsărit din optimismul lui viguros, rezultat din Biblie, din folclor şi din cronicari, care l-a ajutat să'mpace idei adverse într'o concepţie unitară de viaţă. Tradiţionalist, care primeşte bucuros inovaţiile sănătoase: Şcoala nu trebuie să închidă uşile în faţa mişcărilor noi, dar, dacă e vorba să se facă răsădirea cu succes a acestor idei la noi, trebuie studiate cu temeinicie. Intr'alt loc condamnă „teama de noutăţi“ a Românului. Deci nu 'ncremenia cu tradiţia moartă, dar nici nu era pentru realizările pripite. Primia propăşirea, controlată de elementul moderator al tradiţiei, cum precizează M. Eminescu.

Apoi, încă un fapt care l-a împins spre cărma societăţii: îndemânarea de-a coborî din seninul idealului în praful realităţii. Intr'o fericită armonie, s'a împletit în sufletul lui idealismul dacic cu spiritul realist al Romanului. Astfel de 'nsuşiri sunt proprii oamenilor predestinaţi creaţiunilor cari rămân. Iar, dacă astăzi, în plină înflorire culturală, suntem datori să ne cinstim precursorii, să ne amintim mereu c'a fost odată un dascăl luminat, care, din adâncul realităţii, s'a 'nnălţat pe culmi de suflet românesc, cu ochii îndreptaţi spre ideal. Şi vulturii îşi iau avântul sborului de pe stânci, pentru a se înălţa în albastru, cu ochii ţintă spre soare.

XII.

Datu-ne-a Dumnezeu nouă oamenilor un leac care tămăduiește, întărește și ne ridică biruitori peste necazuri și nenorociri. Leacul acesta este munca. Cel ce muncește nu are vreme să se gândească la nenorocirile cari l-au ajuns, cel ce muncește are mângâiere în munca lui, căci munca întărește trupul și sufletul și înviorează inima omului. Omul harnic e senin ca soarele și biruește toate năcazurile,

V. Onițiu

1. Găcitură numerică, Nr. 4 al Nouei Bibl. Române, Brașov, 1882
2. Netero, după C. Opper, Nr. 6 al N. B. R., 1882
3. Quo usque tandem, Telegraful Român, 10 August 1882
4. Găcitură, în Nr. 8 al N. B. R. 1882
5. Găcitură epigrafică, Nr. 10 al N. B. R. 1882
6. Dinaintea Griviței, nuvelă istorică, N. B. R.
7. O intrigă cu un bun sfârșit, nuveletă, N. B. R. 1883
8. Colecțiune de poezii poporane din satul Amnaș, N. B. R. 1883
9. O zi din viața regilor vechiului Egipt, N. B. R. 1883
10. O corespondență din Lipova, Telegraful R. 11 August 1883
11. O glumă, nuvelă, Familia, August 1883
12. Ursita mea, nuvelă, Familia, Sept. 1883
13. O corespondență din Poplaca, Telegraful R. Oct. 1883
14. Deian, nuvelă, Familia, Martie 1884
15. O corespondență, Telegraful R. 12 August 1884
16. În feriile Paștilor, amintiri de călătorie, Telegr. R. 18 Oct. 1884
17. Colaborare la revista Musa, Sibiu 1883—85
18. Redactarea revistei Roza fără ghimpi, Budapesta, 1888
19. 101 istorioare morale, trad. din l. germ., de un prieten al copiilor, Brașov, 1891
20. Plan de 'nvățământ pentru L. română, Brașov, 1893
21. Straturi în poezia poporană, Vatra, București, 1893
22. Carte de cetire, cl. I—IV, Brașov, 1893
23. Elemente de filologie, Brașov, 1894
24. De toate, schițe și nuvele, Brașov, 1897
25. Țiganiada lui B. Deleanu, revizuită și retipărită, Brașov, 1900
26. Conferințe pedagogice I, Brașov, 1897
27. „ „ II, Brașov, 1900

28. Din cele trecute vremi, studii literare, Arad, 1912
29. Istoria literaturii, litografiată, Braşov, 1909.
30. Poezia epică a lui V. Alecsandri, Transilvania, Sibiu, 1900
31. In sat la Tângueşti, teatru
32. Pentru ochii lumii, teatru, după Labiche
33. Articole, în ziarul Tribuna, Arad
34. Articole, în ziarul Românul, Arad
35. Articole, în Drapelul, Lugoj
36. Articole, în Gazeta Transilvaniei, Braşov
37. Articole, în Dreptatea, Braşov
38. Recensii, în Revista Teatrală, Braşov
39. Anuarul liceului din Braşov 1895
40. " " " " 1896
41. " " " " 1897
42. " " " " 1898
43. " " " " 1899
44. " " " " 1900
45. " " " " 1901
46. " " " " 1902
47. " " " " 1903
48. " " " " 1904
49. " " " " 1905
50. " " " " 1906
51. " " " " 1907
52. " " " " 1908
53. " " " " 1909
54. " " " " 1910
55. " " " " 1911
56. " " " " 1912
57. " " " " 1913
58. " " " " 1914
59. " " " " 1915
60. Pildele lui Solomon, portret, ms. 1908
61. Un plocon de examen, schiţă, ms.
62. Tragedia unui om, schiţă, ms. 1896
63. Primul număr al Drapelului, ms.
64. Petru Trucă, schiţă, ms.
65. Scrisoare, fără titlu, ms.
66. Însemnare despre articolele scrise în 1882—84, ms.
67. Plan pentru editarea unei biblioteci, ms., fără adresă.
68. Pedagogia naţională, discurs, 1904, ms.
69. Umorul poporului român, 1892, ms.
70. Patru lucrări tip, la L. română, ms.
71. Note privitoare la originea limbii române, ms.

72. Greșeli de limbă ms.
73. Să ne îndreptăm limba (Note în rev. „Transilvania“ din 1903-1904, republicate în broșura „Pentru limbă“, împreună cu „Câteva spicuri din dicționarul greșelilor noastre de limbă“ de Ax. Banciu, Brașov, 1910.
74. Program de învățământ pentru L. română, 1914 ms.

Sfârșit și lui Dumnezeu laudă!

Sighișoara, 24 Octomvrie, 1935.

Rugăm pe domnii cari posed scrisori de ale fostului director al lic. ort. român din Brașov *Virgil Onițiu*, să binevoiască a le trimite d-lui Horia Teculescu, directorul lic. „Principele Nicolae“ din Sighișoara, asigurându-li-se restituirea lor, după ce se vor copia părțile care pot fi de interes public. E păcat să rămână tănuite, câtă vreme multe din ele pot fi de nebanuit interes pentru cunoașterea și înțelegerea oamenilor și a evenimentelor din trecut.

Red.

Un document important relativ la geneza „Tribunei“ din Sibiu

— O scrisoare din 2 Martie 1884 a lui
Eugen Brote către Aurel Mureșianu. —

de Aurel A. Mureșianu

Se știe că, mai ales dela anul 1877, de când a luat direcțiunea „Gazetei Transilvaniei“, după îmbolnăvirea tatălui său Iacob, n'a existat între Români din Ardeal un stăruitor mai energic pentru înființarea unui cotidian românesc, ca Aurel Mureșianu. Încă în 1881 reuși să tipărească „Gazeta Transilvaniei“ de trei ori pe săptămână. O corespondență din Brașov a revistei „Familia“ lui Iosif Vulcan, Nr. 30 din 1880, ne vorbește încă de atunci despre planurile *publicării cotidiene a „Gazetei“ cu ajutorul fondului „șincaian“ (înființat la 1861 de Iacob Mureșianu pentru sprijinirea Gazetei)*. Se și ivi la Brașov un om bogat, Diamandi I. Manole care să-și ofere sprijinul său material pentru înființarea acestui cotidian, dar cu dorința ca el să se mute la Sibiu, sediul mitropoliei ortodoxe a Românilor din Ardeal și Ungaria și fostă *capitală* politică, pe timpul stăpânirii austriace, a Transilvaniei. Dar Diamandi Manole doria ca direcțiunea noului cotidian să se încredințeze *tot lui Aurel Mureșianu*, pe care, între alții, Societatea „Tinerimea Română“ din București, îl numea în diploma de „membru onorific“ al ei din 25 „Martiu“ 1885: *„cel mai aprig luptător al cauzei Românilor subjugati“*. În 1884 noul „consorțiu“ îi și oferî lui Aurel Mureșianu prin persoana membrului său fondator *Eugen Brote*, direcția viitorului ziar, însă cu condiția *fuziunii* lui cu „Gazeta Transilvaniei“, care trebuia să înceteze, precum și a mutării lui Aurel Mureșianu la Sibiu. În urma acestei învitări Aurel Mureșianu a avut consfătuiri cu fondatorii consorțiului ziaristic, atât la Brașov, cât și la Sibiu. La una din aceste consfătuiri a luat parte și Ioan Slavici, care voia să ia el direcția noului ziar și care „fusese luat în vedere“ și de „consorțiu“ ca director al viitorului ziar, dar — precum o spunea însuși Brote lui Aurel Mureșianu — *„mulți erau de ideia ca această misiune onorifică să fie încredințată lui Aurel Mureșianu.“* (Vezi autobiografia lui

Aurel Mureșianu în numărul jubilar al „Gazetei Transilvaniei“ din 1908, pag. 4). Ioan Slavici scrie despre tratativele care au avut atunci loc cu Aurel Mureșianu și la care a luat și el parte, între altele :

„După discuțiuni îndelungate a fost deci luată hotărîrea, ca să se facă un fel de fusiune cu „Gazeta Transilvaniei“, înființându-se sub direcțiunea lui Aurel Mureșianu un ziar, la care să colaborăm noi cei ce colaborasem mai 'nainte la „Telegraful Român“. În deosebi eu urmam să dau pe lângă colaborarea literară și câte două articole pe săptămână“.

„Am plecat deci împreună cu Eugen Brote la Brașov, unde împreună cu Diamandi Manole, cu Ghiță Pop și cu Dr. Neagoe am luat cu Aurel Mureșianu înțelegerea în cece privește condițiunile fusiunii.... După fremântări urmate în timp de două zile învoiala s'a făcut apoi, cece numai un om ca Diamandi Manole a fost în stare să scoată la capăt“.

„Ziua următoare am primit însă la Sibiu o depeșă, prin care Aurel Mureșianu declara, că-și retrage subscrierea. *A început apoi să publice „Gazeta Transilvaniei“ ca ziar cotidian“.*

„Două tunuri, care se descarcă în fiecare zi ! — a strigat Diamandi Manole....“ (Ioan Slavici, *Lumea prin care am trecut*, în *Convorbiri Literare*, din Aprilie și Septembrie 1930).

Aurel Mureșianu scrie în autobiografia sa dela 1908 despre *cauzele care l-au făcut să nu primească această „misiune onorifică“ între altele :*

„La stăruințele repețite ale lui Diamandi Manole și soți, m'am decis în fine a merge la Sibiu, la o convorbire cu inițiatorii întreprinderii, ca să mă pot convinge la fața locului despre toate. Am convenit acolo cu oamenii de încredere ai consorțului pentru înființarea unui institut tipografic și a unui ziar de zi. Aceștia au primit toate condițiile principiare, ce le puneam pentru cazul când m'aș putea decide de-a lua direcțiunea noiei foi cotidiene, au pus însă două condițiuni, dela cari nu voiau să se abată:

a) cu intrarea mea eventuală la noul jurnal, „*Gazeta Transilvaniei*“ avea să înceteze. Drept despăgubire pentru aceasta mi se oferea două mii de fiorini în numerar și o mie fiorini în acții de ale institutului tipografic. Totodată mi se asigura:

b) că pentru cazul când direcțiunea mi-ar abzice contractul *din orice motiv*, sau s'ar disolva societatea, mi-se concede o escontentare (despăgubire) de trei mii fiorini.

„Aceste condițiuni m'au orientat pe deplin. Le-ar fi plăcut să delătore un organ ce exista de 46 ani și era organul de frunte al partidului național român, bucurându-se de deplina lui încredere, și să-i ia și *abonații*, pentru o „escontentare“, dacă direcțiunea mi-ar fi abzis „din orice motiv“, de 3000 florini, și aceștia foarte nesiguri.

„Trei săptămâni după aceasta „Gazeta Transilvaniei“ a apărut *cotidian*, cu 9 luni înainte de ce avuse de gând să iasă, după cum pusese în vedere la 1 Ianuarie 1884.“

În ce privește colaborarea lui Ioan Slavici la „Gazeta Transilvaniei“ despre care se vorbește în scrisoarea lui Brote, putem constata dintr'o scrisoare a lui Ioan Slavici, păstrată din întâmplare între hârtiile lui Aurel Mureșianu, că el își oferise această colaborare încă la 25 Octomvrie 1883. Iată această scrisoare, necunoscută până acum, a lui Ioan Slavici către Aurel Mureșianu :

București, 25 Oct. 1883.

Iubite amice,

Îți trimit alăturatul articol, ca să faci ce vrei cu el. Eu cred, c'ar fi bine să se publice — poate — nu venind ca din partea redacției, dar și așa. Dacă-l publici, trimit și un al doilea.

În sfârșit, — vorba noastră, fă ce vrei.

Salutare și dragoste frățească !

Al D-Tale devotat amic

Slavici

Dacă vrei, mă poți iscăli, fie cu inițiale, fie cu numele întreg, fie cu X., cum vrei.¹⁾

1) Nu găsim în Gazeta nici un articol semnat în condițiile de mai sus. Ar putea fi însă al lui Slavici articolul *Positiunea Romanilor in statulu ungaru*, apărut în „Gaz. Trans.“ Nr. 128 și 129 din 1883 cu următoarea introducere a lui Aurel Mureșianu : „Atragem atențiunea cetitorilor noștri asupra următorului articol, ce-l primim dela un stimat compatriot și amic al foaiei noastre, care apreciază situația noastră actuală cu multă cunoștință de cauză.“

Scrisoarea lui Eugen Brote

Stimate amice !

Am primit stimabila D-Tale scrisore din 29 I. tr. și am regretat că D-Ta nu poți să subscrii prospectul. Noi nu voim a stărui pentru acésta subscriere, deși ea ar fi pentru și intru interesul național ; D-ta faci aceea ce faci basat pe motive.

Una Te rog inse și pentru acea (sic) și stăruesc. Dacă este că între noi se se facă o înțelegere sau o combinațiune, așa precum avusem vorbă și dacă D-Ta serios intenționez (sic) o astfel de înțelegere, Te rog a grăbi cât se pôte de tare cu venirea D-tale incóci, căci evenimentele noue nu ne dau regaz a aștepta, și n'am voi ca intențiunea (sic) noastră de compromis sau fusiune sau cum voiești a numi acésta lucrare împreună se se zădărnicească numai din cauză că este prea târziu. — Te rog dar încă odată grăbesce.

Avem date sigure a mână, că între Visarion Roman și Babeș respective partida națională din Ungaria¹⁾ s'a făcut órecare înțelegere și atmosfera noastră de aici este încărcată cu faime de conferențe politice „activiste“, „naționale“ sub conducerea lui Cosma, cu și fără Ungureni etc. — jedoch etwas gewisses weiss man nicht. Pentru a nu spăria lumea peana mironistă a lui Cosma a căpătat concediu. Precum se vede se lucră într'acolo a turbura cu deseveșire situațiunea — cel mai bun mijloc pentru a slăbi și mai tare puterea sermanului nostru popor.

Slavici are cunoștință despre ideile noastre „fusionistice“ și dănsul consimte. In ce necs stă provocarea D-Tale adresată lui Slavici a colabora la „Gazetă“ cu acele ce am vorbit noi împreună la Brașov ?

Despre rezultatul consultărilor noastre de aici asupra celor vorbite între D-Ta și mine nu pot se-ți dau alte informațiuni decât, că noi așteptăm avisarea sosirei D-Tale aici; spesele călătoriei suntem gata a le purta noi.—

Te salută frățesce

al D-Tale stimătoriu

Eugen Brote

1) E vorba aici de *partida națională* a Românilor din Banat și Ungaria înființată la începutul „erei constituționale“, în 1861, de cătră deputații sau „anteluptătorii români“ din dieta Ungariei: Vincențiu Babeș, Gh. Popa, Vasile Buteanu, Aloiziu Vlad, Sigismund Popovici, Aureliu Maniu, Iosif Pop și alții. Andrei Mocioni, care voia „unirea Banatului cu Ardealul“ (vezi scrisoarea lui cătră Iacob Mureșianu din 16 Nov. 1860) și „constituirea tuturor Românilor din Imperiu într'un singur corp național... ca țeară cu tip și caracter român“, a refuzat să între în dieta dela Pesta „omoritoare a națiunii române“. De drept această partidă nu mai exista dela 1881, când s'a înființat *partidul național unitar al Românilor din Ardeal și Ungaria*.

Protopopul Bratu Baiul
(1760—1831)
și
fiul său Nicolae („Coconu Baiu“)
(1782—1855)

de **Candid C. Mușlea**

În acest timp cei trei funcționari, — puși la cale, probabil, tot de Magistrat, — se plâng că Nicolae a tot amânat împărțirea moștenirii părintești, iar jalba lui nu e decât o calumnie. Ei au procedat corect, și acum cinstea le e pătată. Cer deci să i se aplice o pedeapsă *corporală*, deoarece *el* a redactat jalba și a scris-o cu mâna sa. Magistratul e de acord și cere: fie aplicarea unei pedepse corporale, fie poena emendae lingvae.¹⁾ —

Către sfârșitul anului (1836) guvernul trimite cererea lui Baiul, adresată Curții, pentru zidirea unei biserici nouă în Predeal-Bran. Aprobarea se dăduse la 1 Iunie 1835 (No. 5572), cu condiția ca numărul preoților să rămână același, și, îndată ce biserica cea nouă va fi terminată, cea veche, ruinată, clădită din lemn, să fie dărâmată. Totodată guvernul vrea să știe în ce constă dreptul de patronat, pe care Baiul pretinde că-l are asupra bisericii, și cum îl exercită? și cere să se facă o anchetă cu comisari străini în chestiunea pretinselor șantaje ale preotului de acolo Ioan Tătuiea. După câțva timp, Magistratul raportează că Baiul nu are nici un mandat dela Predeleni, nici drept de patronat, și propune ca acestui „incorigibil jelbar“ să i se aplice o pedeapsă exemplară, silindu-l astfel să respecte legile și ordinele mai înalte. Tot atunci raportează și în chestia pupilului Aldulea, care — zice el — e cam încurcată. Bunicul copilului, Todorache Aldulea, fost preot în Moeciul inferior, a avut cu soția sa Dobra, sora lui Ion Răuță Tătaru din Șimon, patru copii: Todorache și Nicolae, care i-a urmat ca preot, apoi Catalina și Paraschiva, care au rămas nemăritate. Cel dintâi și

1) Pedeapsă ce se aplica, în locul tăierii limbii, celor care calumniuau și insultau forurile judiciare.

cel din urmă dintre copii erau cam idioți. Părintele Todorache a murit în a. 1819, și în urma acestui fapt, soția lui și-a pierdut mințile. A murit apoi și ea în a. 1827, și nimeni n'a cerut împărțirea averii. În a. 1820 fiul lor Nicolae luase în căsătorie pe Iudita (Neacșa !), fiica protopopului Baiul, care moare în a. 1826, după ce avusese pe Ion, iar soțul ei moare și el după cinci ani, și nici de astădată nu s'a cerut și nici nu s'a făcut nici o împărțeață. Despre averea pupilului însă, și despre felul cum a fost administrată, Magistratul nu amintește nimic. —

Cu anul 1837 încep între moștenitori neînțelegerile, care durează ani îndelungați. Ion Manole se plânge că cumnatul său Nicolae, în mâinile căruia se află testamentul, amână împărțirea, și e mai mult prin alte părți. Nici acum nu e în Zârnești, dar imediat ce se va întoarce, va comunica acest lucru Magistratului.

(Dintre toți moștenitorii, numai Nicolae se folosise până atunci de moștenire, ceea ce se vede dintr'un act din a. 1836, unde se spune că i se dăduse 300 fl. avans, pentru învățarea a trei limbi ca student. Afară de aceasta, cumnatul său Dan îi plătise datorii de 100 fl. la Pesta, iar după moartea protopopiței, i-a mai trimis, la Viena, 325 fl.)

În Noemvrie, întorcându-se acasă, Baiul acuză pe I. Manole că împreună cu sluga acestuia, Stan Baiul, i-a furat din câmp două iepe și trei mânji, închizându-i în grajd, și după ce cu ajutorul juraților i-a scos de acolo, i-a furat din nou și i-a dus în Săcele, de unde e de naștere, și-i ține acolo. Pe de altă parte, sora sa Stana, soția lui Manole, forțând ușile, a pătruns în casa acuzatorului și i-a făcut pagubă. El cere ca Manole să fie arestat și pedepsit, și, fără învoirea sa, să nu fie liberat până ce nu va depune cauțiune, iar soru-sa să fie trasă la răspundere și pedepsită pentru cuvintele necuviincioase, pe care i le-a adresat.

Magistratul dispune să se facă anchetă și să i se raporteze, ceea ce urmează abia la începutul anului 1838, când inspectorul Schobel în comunică declarația lui Nicolae, că nu vrea să asiste la anchetă. Sora lui declară că vitele i-au fost date de zestre, înainte cu șapte ani, dar fratele n'a voit să i le dea. El nu spune ce i s'a furat din casă, și nici ea. Procesul

însă durează, și, cu altă ocazie, Stana declară că a intrat în casa fratelui cu o servitoare a sa, ca să caute testamentul, dar nu s'a atins de nimic. Magistratul însă nu lasă să-i scape nici prilejul acesta, pentru a-l arăta guvernului ca pe un om neastâmpărat și mincinos („unruhiger und unwahrer Mann“), care de opt ani de zile amână în continuu împărțirea moștenirii.

La 17 Iunie 1839 Schobeln raportează că „deochiatul de Baiul“, care în modul cel mai iresponsabil a căutat, prin tot felul de mijloace și intrigi, să amâne împărțirea moștenirii, ar fi în Cluj, sub pretext că ar avea un mandat din partea comunității din Zârnești, cu toate că i s'a interzis cu stricteță să se mai amestece în afacerile publice ale satului. Magistratul îi răspunde că va interveni la guvern pentru ca acest „male notatus colonus zernestiensis“ să fie adus sub escortă la Brașov.

Fiind solicitat în acest sens, guvernul răspunde la 13 August că prin Magistratul din Cluj i-a pus în vedere lui Baiul să se prezinte la termenul fixat în Brașov, căci în caz contrariu, chiar în lipsa lui, se vor lua dispozițiunile necesare. Magistratul răspunde că de opt ani Nicolae administrează averea și nu dă nimănui socoteală; actele le ține sub zăvor la el acasă, și ori-decâteori e provocat, nu se prezintă. Oficiul trigesimal îl caută de doi ani de zile, ca să-i ia un interogator referitor la o prevaricație de sare. Propune deci să fie adus cu ajutorul poliției, ca nu cumva să plece din nou în altă parte.

La 7 Octomvrie guvernul ordonă din nou Magistratului din Cluj să-i aducă lui Nicolae la cunoștință să se prezinte la Brașov în fața oficiului trigesimal și totodată să-și dea socoteală — începând cu a. 1831 — de moștenirea părintească, altcum va fi adus cu „șupa“.

Intre timp — în numele său și al preoților din Zârnești — Nicolae prezentase împăratului altă jalbă contra Magistratului, care, ca replică, îi înșiră din nou toate păcatele și — prin intermediul guvernului — cere împăratului să-l mustre cu asprime.

Intr'aceea procesul cu sora și cu cumnatul lui ajungând până la Curte, aceasta respinge recursul lui Nicolae și-l îndrumă să se conformeze dispozițiunilor mai înalte.

Tot pe atunci el asistă pe sora sa Bucura, văduva lui Ioan Nic. Baiul jun., într'un proces cu Dobra Saftii, văduva lui Ioan Giurgiu, pentru un ogor, pe care tatăl ei, protopopul, i-l dăduse ca zestre, în „Obrațul din Calea Olarilor în sus“.

(Chestia cu sarea, care data din a. 1836, privea mai mult pe servitoarea lui Nicolae, Dobra Boteanu, care adusese sare din Muntenia, ceea ce era strict oprit, și fusese amendată cu 4 fl. m. convenț. Nicolae făcuse însă recurs, arătând că fata e orfană și atât de săracă, încât nu poate plăti amenda și nici în tabloul de contribuție nu poate fi trecută. Cerându-se informații dela Zărnești, de acolo se răspunse că Nicolae nu e aproape niciodată în sat, așa că nu poate fi interogat, fata însă în adevăr e săracă.)

Nicolae preferă să înfrunte el singur trufia și nedreptățile Magistratului, și aceasta mai ales pentru ca urgia domnului de pământ să nu cază și asupra altora, mai slabi de înger, sau mai necăjiți. Nu odată însă, alături de el s'au aflat umăr la umăr și preoții din Zărnești, care i-au stat uneori în ajutor, și care aproape totdeauna au fost la înălțime. „Aproape totdeauna“, pentru că în anii 1839—1840 — dacă cumva dușmanii lor și ai lui Nicolae nu au denaturat și atunci adevărul — și-au uitat probabil că sunt preoți. Iată despre ce e vorba:

O nouă jalbă fusese trimisă la Curte, și senatorii Friedrich Fabricius și P. Lange, încredințați cu ancheta, raportează la 17 Februarie că au așteptat mult timp ca Nicolae, care e principalul acuzator și autor al jalbei, să se întoarcă acasă. Până atunci au ascultat pe arendaș și — prin juzii comunali — pe preoții Vlad Dan, I. Comșa, I. Dan și Nic. Baiul (vărul lui Nicolae). S'au transportat apoi la Zărnești și i-au întrebat pe preoți dacă-și recunosc iscăliturile. Ioan Dan a declarat că de doi ani îi tremură mâna, și de aceea l-a rugat pe cumnatul său (pe Nicolae !) să-l semneze. Vlad Dan n'a voit să-și recunoască iscălitura, până când Ioan Dan i-a spus, între patru ochi, că nu și-o poate nega. Nic. Comșa însă a spus deschis că el l-a iscălit pe bătrânul său tată. Când cei doi senatori au voit să le citească jalba, preoții au declarat că nu știu latinește, și atunci li s'a tălmăcit textul în românește. Ajungând pe la mijlocul jalbei, I. Dan a declarat... că el, personal, nu are nimic contra arendașului și a familiei aceleia. Vlad Dan a declarat că-și în-

sușește cele scrise, dar nu vrea să dea explicații mai amănunțite, căci el și colegii săi au cerut o comisie dela guvern. Nic. Comșa a declarat că va întreba mai întâi pe tatăl său. Au plecat apoi, spunând că a doua zi (10 Febr.) e praznic mare și trebuie să fie la biserică, cu toate că în calendar nu era vorba de nici o sărbătoare. Pe la amiazi s'au prezentat totuși, spunând că vor veni după amiazi, dar n'au mai venit. În 12 Februarie, după repetate provocări, s'au prezentat Ioan și Vlad Dan, fără Nic. Comșa, care, cu toată promisiunea că va aduce răspunsul tatălui său, plecase la Bran. Cei doi au repetat că așteaptă să vină comisia promisă. Cerându-li-se să depună cauțiune, Ioan a declarat din nou că n'are nimic contra arendașului. Vlad a spus că are destulă avere, deci nu mai e lipsă de cauțiune. Atunci anchetatorii au cerut să fie chemat părintele I. Comșa, dar spunându-li-se că nu poate umbla, de bătrân și slăbit ce e, s'au dus ei la el și bătrânul le-a spus că nu are nimic cu nici un arendaș. Întrebându-l dacă e adevărată declarația fiului său, a răspuns : „Apoi, dacă el zice așa, așa va fi ; eu nu-mi mai aduc aminte !“

Din toate acestea — conclud anchetatorii — rezultă că jalba a fost făcută de Nicolae, căruia guvernul i-a interzis în atâtea rânduri să se mai amestece în afacerile altora și să mai facă jalbe pentru alții, servindu-le drept avocat, iar Vlad Dan e tot acela, a cărui transferare din Zărnești guvernul a cerut-o dela episcopie încă din a. 1815 cu No. 5727, pentru că produce turburări în popor.

Sfârșitul raportului dă însă și mai mult de bănuț, căci iată ce se spune acolo : „Nu e adevărată învinuirea adusă curiei, ¹⁾ că ar fi făcut un... closet în apropierea altarului (biserica era vecină cu curia, ca și astăzi !) deoarece curia e despărțită de biserică printr'un zid înalt, care nu lasă să pătrundă nici un miros până în biserică !..“

*

În a. 1841 neînțelegerile cu privire la moștenire iau dimensiuni și mai mari, căci în proces întră și verii lui Nicolae,

¹⁾ Sediul provizorului (funcționar cu atribuții de judecător de plasă, care totodată supraveghea și administrația) și localul, de unde domnul de pământ își exercita drepturile regale : dijmă, judecată, etc.

copiii lui Ioan Bran, fostul notar, și ai lui Aldimir (Nicodim) Bran, fostul psalt, ca acuzatori în chestia unei dârste, care fusese proprietatea socrului lui Bratu Baiul, părintele Ion al popii Mihail Bran. Copiii lui Ioan Bran: Ioan, Stanca (văduva lui Mih. Baiul), Maria (soția lui I. Bucur Șenchea) și Neacșa (soția lui Radu Voiculeț), și copiii lui Aldimir Bran: Bucur și Stanca (a lui Bratul Dan) erau reprezentați prin Ioan Bran, care ajunsese avocat și a jucat un rol frumos în trecutul nostru apropiat, iar partea contrarie era reprezentată prin Nicolae.

În același an, la provocarea de a se prezenta la Brașov în chestia sării din a. 1836, arendașul răspunde că Nicolae e dus din sat de câțiva ani.

În anul următor, în legătură cu alte jalbe ale Zârneștenilor trimise la Curte și la guvern — prin intermediul episcopului — Magistratul face observarea că acest fel de jalbe le-a introdus protopopul Bratu, iar mai târziu au fost redactate în colaborare cu fiul acestuia, cu toate că prin șapte ordine aulice și guverniale li s'a interzis de a mai prezenta jalbe false. Începând dela sfârșitul veacului trecut, acești doi oameni au turburat fără încetare toate autoritățile superioare. Fiul nu se lasă acum mai prejos decât tatăl, și-și continuă opera cu tot felul de scripte inutile, care nu conțin decât bârfeli nerușinate, căci el nu e avocat, ci un scrib odios și cârcotaș („ein gehässiger Winkel-schreiber und Rabulist“), care împreună cu preoții ignorați din sat, duce în eroare și instigă poporul. Propune deci ca urzitorul acestor jalbe, care, ca un om fără conștiință și fără teamă, în felul cârcotașilor și denunțătorilor clandestini („ad modum Rabulistarum et Sycophantarum clandestinarum...!) turbură autoritățile cu jalbe false și cu calumnii, iar pe preoții ignorați și cu mintea orbită și întunecată îi îndeamnă să facă jalbe, de care partea cea mai mare a poporului nici nu are cunoștință, și pe care în mod criminal îl instigă și-l duc în eroare, să fie făcut atent să-și păstreze pentru sine acele calumnii enorme. —

În același an Nicolae adoptă o altă procedură, și arată guvernului că, deși s'a fost desvinovățit de acuzele aduse de Magistrat, e posibil totuși ca de atunci încoace dușmanii săi din Brașov să mai [fi ridicat contra sa astfel de învinuiri, de care însă nu are cunoștință; dar deoarece el trebuie să se

justifice în fața forurilor competente pentru pagubele și injuriile ce i se aduc, roagă guvernul să nu dea nici o crezare eventualelor acuze ce i se aduc și i s'au adus după achitare, fie din partea Magistratului, fie a senatorului Schobeln sau a altuia, a arendașului Martin Dick, sau a lui Samuel Litschen, și să i se aducă și lui la cunoștință, ca să se poată apăra.

El mai cere apoi ca, deoarece prin rescriplul preînalt din 23 Ianuarie No. aulic 552/1833, și guvernial 2071, Urb. 39/1833, s'a hotărît ca în viitor nicio arestare și nicio pedeapsă corporală să nu se execute înainte de a se aduce sentință definitivă,— contra căreia partea poate face recurs — guvernul să binevoiască a comunica Magistratului să nu-l jignească și să-l persecute sau să îndrăsnească a da ordin să i se aplice vreo pedeapsă corporală sau vreo amendă.

Magistratul însă cere ca această jalbă, care e îndreptată contra sa, a senatorului Franz von Schobeln, apoi contra arendașului actual și anterior, fără a atribui unuia sau altuia vreo învinuire specială, să se dea, în original sau în copie, tuturor celor vizați, pentru ca în decurs de 15 zile să se declare asupra faptului : ce l-a putut îndemna pe Baiul să facă această jalbă ?

Primul, care răspunde la acest nou atac, e Schobeln, și Magistratul — candid ca totdeauna, — adaugă : „Din partea Magistratului nu i s'a făcut niciodată vreo nedreptate, nici nu i s'a dat prilej să facă vreo jalbă. Nici injurii nu i s'au adus, așa că nu are de ce să se plângă“. Cere deci să i se respingă jalba. Dar tot el e cel care — abia după câteva săptămâni — zice despre Baiul : „Numai neliniștitul și deochiatul de Baiul le pune pe toate la cale și de aceea ar merita o pedeapsă aspră“.

Tot atunci cere și guvernul ca Baiul să fie întrebat : cum de a îndrăsnit — contrar deciziei preînalte, care i s'a comunicat prin direcțiunea poliției din Viena încă în a. 1816 — să continue a ținea agenție interzisă. (Nicolae făcuse un recurs pentru Moise Regman din Daneș !) I se răspunde însă că de câțiva ani lipsește din sat, ca să nu dea seamă surorilor de moștenirea părintească. Când e în Cluj, când e în Sibiu, în Făgăraș sau în Mândra.

În sfârșit, în a. 1843, i se dă de urmă în Cluj. El se justifică în fața Magistratului de acolo, aducând în apărarea sa anumite circumstanțe, și promițând că ceea ce susține va și dovedi cu documente, așa că i se dă un termen de șase săptămâni, ca să prezinte guvernului acele dovezi.

În același timp, Magistratul raportează că în absența lui Nicolae s'a făcut, încă în a. 1839, împărțirea averii imobile din moștenire, dar celelalte obiecte zac închise în casa lui și se vor deteriora, dacă nu cumva vor fi furate. Ceilalți moștenitori cred că el nu se va întoarce curând în sat, cer deci guvernului să-l cheme prin citație edictală, ¹⁾ fixându-i un termen scurt, și dacă nu se va prezenta, să se dea Magistratului dreptul de a deschide casa cu forța, ca să se dea fiecăruia partea ce i se cuvine. (Cererea e semnată de trei cumnați și de nepotul Aldulea!) Magistratul îi întreabă dacă suportă ei spesele de imprimare a citației. Moștenitorii răspund — abia în a. 1844 — că nu se învoiesc, dar după câteva luni se mai răzgândesc, și citația se tipărește. Astfel lui Nicolae i se acordă un termen de trei luni, ca să se întoarcă; în caz contrariu, i se va vinde averea mobilă și imobilă, și din prețul vânzării se vor da celorlalți moștenitori părțile pe care are să le restituie.

Pe când se afla în Cluj, Românii din Zărnești se hotărăsc să-și facă școală nouă, și în acest scop preoții cer să li se dea lemnul necesar din pădurea Măgurii, iar dascalul I. Smedu Mețianu face recurs contra arendașului Dick, care într'un denunț arăta între altele că rachieria lui Mețianu e un pericol pentru școală, care într'o bună zi poate să ia foc. Mețianu mai ceruse însă și urcarea lefii învățătorilor, dar Magistratul i-a respins cererea, arătând că e unul din cei mai bogați cărauși din sat. E drept că nu are leafă fixă și — după obiceiul vechiu — părinții îl plătesc cum pot și cum vreau, dar tot îi dau cel puțin un creițar pe săptămână. Înainte cu câteva săptămâni însă a fost în sat directorul școalelor neunite, Moise Fulea, și protopopul P. Gherman, și în înțelegere cu oamenii, i-au fixat câte 1 fl. 30 cr. de fiecare elev, pentru semestrul de iarnă. De altcum instrucția

1) Făcută prin publicațiuni.

durează 3—4 luni și școala e neglijată. De catihet nu e lipsă, căci sunt patru preoți, așa că nu mai e nevoie și de al cincilea.— Cu toate că Baiul nu e în sat, totuși — concludă Magistratul, care tot Baiul-ești vedea în Zărnești — mâna lui se simte și aici!

*

Văzându-se încolțiți tot mai des, diregătorii devin și mai agresivi, iar preoții și poporul, care știau că Nicolae le va sări oricând în ajutor, folosesc orice ocazie pentru a se răzbuna. Astfel, pe când arendașul Dick era în Sibiu, soția lui se plânge Magistratului că Românii și-au permis volnicia de a scoate din pășune 30 de vaci și 180 de oi. Vinovații sunt: preotul N. Comșa, Smedu Meșianu, Bratu Dan, Nistor Meșianu și Radu Nișcov, care a doua și a treia zi de Rusalii au răsculat pe oameni, îndemnându-i să ia cu asalt casa domonială, iar când au scos vitele, preotul le-a spus că dacă ar veni judele, pângarii sau arendașul să dea drumul vitelor propriete, să sară cu bâtele la ei. La sfârșit își aduce însă aminte că între cei care au instigat poporul era și preotul Ion Nic. Baiul. — Ancheta nu întârzie și când se termină, Românii — mai mult decât îndrăsneți — cer Magistratului să atragă atenția lui Dick... să-și țină soția în frâu, cum se așteaptă dela orice bărbat, și să n'o lase să se amestece în treburile bărbaților, care nu sunt pentru ea !

Tot atunci Zărneștenii încep lupta și în contra notarului Alex. Molnár, cumnatul arendașului Dick. Ei se plâng că nu știe românește, și astfel nu se pot înțelege cu el decât prin tălmăciu, căruia încă trebuie să-i plătească pentru serviciul făcut. Au însă un om potrivit pentru slujba aceasta, pe tânărul I. Aldulea, pe care din toată sărăcia lor l-au ajutat să-și termine studiile, ba a făcut și practică la tabla regească. Acesta vorbește perfect latinește, nemțește, ungurește și românește, e născut și crescut între ei (de fapt era născut în Bran !) și le cunoaște obiceiurile, cum și ei îl cunosc pe el, iar pentru sprijinul ce i l-au dat la învățătură, le-a promis că pentru contracte și obligațiuni nu le va lua nici un ban, mulțumindu-se cu salariul fix, ceea ce ar fi o mare ușurare pentru ei.

Cerându-se informații, Dick raportează că într'o Duminică diaconul I. Baiul i-a oprit pe credincioși în fața bisericii și le-a

spus : „Oameni buni ! Ascultați, căci vreau să vă spun un lucru mare. Avem între noi un tânăr învățat, care, spre mulțumirea noastră a tuturor, a terminat școalele înalte și mai înalte, și care e de neamul nostru... El nu cere pe an decât patru creițari sim-brie dela fiecare gazdă, și toate contractele și obligațiunile vi le face fără să vă ia un ban... Veniți la mine acasă și iscăliți ce-rerea“. Ca lămurire, Dick mai spune că Aldulea, care până atunci studiase la Târgul Săcuesc, e nepotul „fimosului Nic. Baiul“ și locuște de câțva timp la diaconul. Acesta trebuie să fie tânărul „extraordinar de învățat“, care vrea să fie notar în Zărnești, căci de când e aici, nu mai încetează răzvrătirile ; zil-nic sunt turburări și neplăceri („Secaturen“) de tot soiul. Cere deci ca tânărul să fie îndepărtat din sat, pentru ca liniștea să fie restabilă !

*

Spre sfârșitul acestui an (1844), se încurcă însă și treburile lui Nicolae, căci guvernul, cu adresa No. 6099 J. din 28 Oct. arătându-i că nu s'a conformat obligațiunii ce-și luase în a. 1816, de a nu ținea agenții interzise, și pentru că nu prezentase în timp legal recursul lui Regman, ordonă să fie pus sub acțiune fiscală și să restituie lui Regman cei 50 florini. I se răspunde însă că Nicolae de mai mulți ani nu e nici în Zărnești, nici în Brașov, și că ar fi în Cluj.

La 16 Ianuarie 1845 guvernul ordonă din nou Magistratului brașovean să intervină la cel din Cluj, ca să-i comunice lui Nicolae acțiunea pornită contra lui. Acesta nu așteaptă să i se spună de două ori, ci scrie la Cluj, iar substitutului Ioseph Pflecker îi dă ordin ca imediat ce s'ar întoarce acasă, să-l pună sub urmărire fiscală și să facă tot posibilul ca să nu scape ne-pedepsit. Din Cluj se răspunde însă că Baiul a plecat de acolo, încă din luna Decemvrie a. 1844, și s'ar fi dus la Târgul Săcuesc. Magistratul brașovean scrie și acolo, dar la 26 Iulie i se ră-spunde că a fost căutat din casă'n casă, dar n'a fost aflat, ceea ce se raportează și guvernului, care la 25 Septemvrie cere să i se trimeată de urgență semnalmentele lui Baiul, pentru a fi publicate în toată țara.

În zadar am întreat în toate părțile, în Zărnești ca și în Brașov, dacă nu are cineva vreun portret al protopopului Bratu sau al „Coconului“ ! Doar bătrânii își mai amintesc de acești doi luptători pentru drepturi ai Românilor din Țara Bârsei ! Dacă frumoasa bibliotecă a venerabilei doamne Maria B. Baiulescu, harnica președintă a Uniunii Femeilor Române și strănepoata lui Nicolae, nu ar fi fost distrusă în mod rușinos de barbar în timpul războiului, poate că s'ar fi aflat ceva între însemnările și amintirile familiare, păstrate cu multă venerațiune dela fericitul protopop Bartolomei Baiulescu, nepotul lui Nicolae.

În lipsa portretului trebuie să ne mulțumim cu „descrierea personală“ a acestui bărbat, după care ne putem face totuși o icoană cât de palidă despre fizicul lui și al protopopului Bratu:

Descriere personală

a lui Nicolae Baiul, care de mai mulți ani lipsește de acasă, și care de prezent, pentru a se sustrage obligațiilor fiscale, pornite contra lui pentru anumite delictе, își schimbă în continuu domiciliul.

E născut în Zărnești, districtul Brașov, în vârstă de 63—64 ani, de religie neunită, de statură mijlocie și robust, pe față cu urme de vărsat. Are nasul mare și roșu, ochii cenușii, părul și mustața cărunte. Poartă haine obișnuite, nemțești, și vorbește românește, nemțește, latinește, și puțin ungurește.

Acest individ să fie curentat, și dacă va fi aflat, să fie adus sub escortă sigură la Magistratul Brașovului.

Din ședința guvernului regal transilvan. — Cluj 19 Dec. 1845.

Aceste semnalmente fură trimise tuturor jurisdicțiilor din țară, precum și comandamentului general militar, pentru a fi escortat la Brașov, unde imediat să fie supus acțiunii fiscale.

Cum s'a scos din această urfă încurcătură, nu știm, căci în actele arhivei brașovene nu se mai pomenește de această acțiune ! Probabil însă că i-a servit de învățătură, căci de atunci

încolo numai arareori îi mai aflăm numele printre cei certați cu Magistratul.

Astfel, în a. 1846, Nic. Țântea („Czinte“), cancelist guvernial la Cluj, îl împrucesuează pe el și pe Bart. Meșianu, învățător în Zârnești, apoi preot și namesnic tot acolo, pentru niște bani, cu care i-ar fi împrumutat. Procesul durează până prin a. 1857, și Țântea, crezând că face o plăcere Magistratului, îl numește: „az esmeretes...“ (cunoscutul N. Baiul !)

În anul următor (1847), Nicolae cere să i se dea voie a-și face observațiunile într'un proces cu vărul său I. Bran, dar guvernul îi respinge cererea.

Tot atunci jurații din Zârnești sunt — în două rânduri, — provocați să ia din averea lui Nicolae suma de 1 fl. 30 cr. și să o verse ca taxă guvernială, iar dată nu au de unde să ia, să raporteze. Nicolae însă plecase din nou de acasă!

(Va urma)

Morminte proaspete de vlădici români

Ce ne poruncesc ele?

În răstimp de un singur an Biserica românească a pierdut șase ierarhi, și anume: trei mitropoliți și trei episcopi.

S'au dus pentru totdeauna din mijlocul nostru harnicul gospodar și erudit teolog din fruntea mitropoliei Blajului, *Dr. Vasile Suciu*, — om în floarea bărbăției, — a plecat din fruntea mitropoliei Moldovei, inimosul *Pimen*, la o vârstă destul de înaintată, — a închis ochii pentru vecie blândul *Nectarie*, mitropolitul Bucovinei, — a căzut ca un stejar falnic lovit de trăsnet tânărul episcop al Aradului, *Grigorie Comșa*, — iar acum în primele săptămâni ale anului 1936, s'a stins la adânci bătrânețe, episcopul *Roman Ciorogariu* al Orăzii și *Nicolae Ivan* al Vadului, Feleacului și Clujului, harnici luptători pe toate terenele de viață a poporului și restauratori ai unor vechi episcopii, pe cari vitregitatea vremurilor părea a le fi risipit pentru totdeauna.

Prin moartea lor, acești ierarhi, — ajunși în înaltele lor slujbe în timpul dominațiunii românești — au intrat în Istoria neamului, unii cu o aureolă mai mare, alții cu una mai modestă.

Când judecătorii obiectivi ai vieții bisericii românești vor ajunge să-i scrie istoria, vor așeza pe fiecare din acești slujitori ai Domnului și ai Patriei la locul pe care l-au binemeritat prin silințele și prin jertfa ce au adus pe cele două altare în cursul păstoririi lor. Atunci, în perspectiva timpului, se va vedea mai limpede și mai obiectiv ce a fost de adevărat preț în viața lor și ce a fost de valoare trecătoare.

Contemporanii, mânați de firești simpatii și antipatii, se pot înșela adeseori asupra valorii adevărate a personalităților de cari au stat prea aproape — posteritatea, în schimb, judecând fără idei preconcepute și fără alt interes decât acela al adevărului, este mai justă în aprecierile ei.

Noi, cei de astăzi, nu putem scrie istoria vremurilor pe cari le-am apucat, în schimb putem aduce prețioase contribuții pe seama celor ce, după noi, se vor încumeta să scrie această istorie.

Și este bine ca, pe cât ne îngăduie împrejurările, să nu lipsim pe viitorii istorici de contribuțiile pe cari li le-am putea servi, despre figurile cari aparțin istoriei și pe cari am avut prilejul să le cunoaștem mai de aproape în viață.

Profiluri de vlădici plecați dintre noi.

Soarta mi-a hărăzit fericirea de a fi cunoscut pe toți ce, șase ierarhi plecați în ultimul an dintre noi, pe unii mai multi

pe alții mai puțin, și să fi avut de a face cu unii din ei pe o linie întinsă și timp destul de îndelungat.

Dacă ar fi să aștern pe hârtie, tot ce știu din propriul meu contact cu ei, ar ieși o carte mare, a cărei utilitate, însă, poate că n'ar sta în raportul cuvenit cu osteneala scrierii ei.

Aș putea scrie despre *mitropolitul Suciu* amintiri din vremurile de dinainte de război, când răposatul deținea importantul post de vicepreședinte al Astrei, în care calitate am avut uneori prilejul să lucrez împreună cu el, — aș putea reda dese convorbiri avute cu el în primăvara anului 1921, la Roma, unde se dusesse pentru întâia dată ca mitropolit și unde a încercat să determine cercurile înalte ale Vaticanului pentru o solitudine specială față de Biserica română unită, — încercare care n'a reușit decât într'o măsură destul de modestă, — și aș putea da interesante amănunte despre activitatea lui la „Astra“ după război, până la demisia lui din Comitetul central al acesteia, la 1927, pentru motive pe cari, cred, că nimeni nu le știe atât de precis, cum le știu eu.

Despre *mitropolitul Bucovinei*, pe care l-am cunoscut mai întâi ca episcop al Ismailului, amintirile mele sunt mai puțin numeroase și mai puțin prețioase, în schimb, pe *mitropolitul Moldovei* am avut prilejul să-l cunosc foarte de aproape, mai ales în anii atât de zbuciumați ai războiului, la Iași, în 1917 și 1918, în timpul când Basarabia se trezise din letargia sa seculară și se realipi la trupul mamei sale, dela care fusese ruptă. Am avut în acea vreme multe întâlniri cu mitropolitul Moldovei și nu un amănunt interesant aș putea da despre gândurile și faptele lui din acele clipe pe cât de mărețe, pe atât de grele și de pline de cumpănă.

Pe Episcopul *Grigorie al Aradului* l-am avut elev la Seminarul din Sibiu, în anul 1911. Mai târziu, l-au cunoscut ca funcționar la Consistorul arhidiecezan și, după război, subdirector în Ministerul Cultelor, iar mai târziu, după ocuparea Scaunului episcopesc, l-am văzut adeseori în orașul său de reședință, unde am avut discuții cu privire la multe probleme bisericesti, culturale și naționale.

Pe *episcopul Ciorogariu* l-am cunoscut mai întâi la 1909, în Arad. În anul următor, am lucrat cu el în comisiunea însărcinată de Consistorul mitropolitan cu elaborarea noii Programe analitice a școalelor primare ortodoxe, — el fiind președinte, iar eu secretar al comisiunii. Am făcut, apoi, parte din rândurile „tinerilor oțeliți“ cari scriau la „*Tribuna*“, inspirată și condusă de el până la fuzionarea ei cu „*Românul*“. După război, l-am văzut de nenumărate ori la Oradea, la Cluj și la București și am avut dese convorbiri cu el în chestiuni importante.

Episcopul Ivan mi-a fost profesor și ocrotitor încă din anul 1898, când l-am cunoscut mai întâi. Puțini pași ai vieții mele i-am făcut, fără ca să nu-l fi avut pe el sfătuitor și, adeseori, sprijinitor. L-am cunoscut de aproape și am fost unul dintre aceia, cărora și-a deschis, în anumite clipe ale vieții, întreg sufletul său. L-am simțit întreg zbuciumul ultimelor trei decenii, — l-am văzut în mijlocul celor mai mari greutăți, stăpânind cele mai capricioase situațiuni cu un calm desăvârșit și cu o adâncă pătrundere și izbutind nu numai să se strecoare printre greutăți, ci, să ducă la izbândă tot ce și-a propus să realizeze, conform unui program totdeauna clar și real.

Ce moștenire ni-au lăsat cei șase vlădici răpoșiți ?

Dacă am cerceta cu luare aminte moștenirea ce ni-a rămas după cei șase arhipăstori, cari au trecut în lăcașurile dreptilor, — dacă am judeca moștenirea lor în raport cu mediul și cu timpul în care au trăit și, mai ales, cu a idealurilor cari i-au animat față de patria întregită și față de rolul acesteia în istoria viitoare, am ajunge nu numai la constatări nespuse de instructive, ci și la înțelegerea unor postulate, cari derivă ca necesitate din acea moștenire.

Priviți în această lumină, *mitropolitul Suci*u ni se prezintă ca un om preocupat exclusiv de nevoile momentane ale unei Biserici, care nu și-a putut fixa timp de 235 de ani caracterul său specific în viața neamului și care, în România ortodoxă, se vedea pusă în situațiuni extrem de grele, pe cari n'avu curajul să le înfrunte cu toată bărbăția. Mitropolitul Suci, a fost desigur o slugă credincioasă a Bisericii sale, dar n'a fost un erou religios, cum s'ar fi convenit să fie un om în situația lui și în vremuri așa de grele și de mari — și n'a fost nici un mare patriot care să fi cuprins în sufletul său și în mintea sa întreg neamul românesc, cu întreg destinul său actual și viitor. El și-a salvat pentru moment Biserica sa dintre Scylla și Charibda, dar prin aceasta neamul său n'a ieșit întărit, iar, după moartea lui, Biserica sa a ajuns într'o situație mai grea de cum fusese la început. Moștenirea rămasă pe urma mitropolitului Suci înregistrează, ce e drept, o serie de instituții școlare și caritative prețioase, și un rar exemplu de muncă și de jertfă pentru binele altora, dar aceste însușiri nu sunt de ajuns pentru vremuri ca acelea în cari a trăit și cari cereau fapte eroice.

Pentru marea problemă a refacerii unității religioase a neamului românesc, — problemă care trebuia înfruntată de generația lui — mitropolitul Suci a manifestat o atitudine binevoitoare, dar prea sfioasă. Într'o ședință a Senatului, el mărturisea, ce e drept : „Eu toată învățătura bisericii mele o scot din cărțile noa-

stre bisericești, cari s'au scris în sec. al IV, al V, al VII și al VIII. Prin urmare, cum se poate ca noi să fim diferențiați în învățătură, după ce una am fost? — Dar n'a avut îndrăzneala creștinească de a ieși pe arena largă a luptei pentru refacerea unității religioase a neamului, așa cum o cer imperios marile nevoi de viață ale acestuia.

După *mitropolitul Pimen* n'a rămas o moștenire prea bogată la Iași. Prezența lui intermitentă în capitala jidovită a Moldovei nu s'a manifestat atât prin fapte, cât mai mult prin discursuri, al căror fond era, ce e drept, totdeauna patriotic, dar cari prea arareori s'au tradus în realități. — A fost un om de o inteligență mai scânteietoare decât a Mitropolitului Suciului, dar îi lipsea îndemnul spre inițiative mari și solide și spre creațiune. N'a știut nici să crească oameni, nici să grupeze în jurul său forțe muncitoare, nici să prindă marile momente istorice pe cari i le-ar fi oferit timpul și pe cari le-ar fi putut determina spre fapte hotărâte în viața Bisericii și a Țării. Când Basarabia s'a unit cu Moldova, la 1918, era un moment minunat pentru refacerea mitropoliei Moldovei până la Nistru, dar Pimen nu l-a înțeles. A preferit să lase să se înființeze o mitropolie proprie a Basarabiei, care nu răspundea nici unei necesități, nici religioase, nici naționale. În loc să fi făcut din Iași un mare centru moldovenesc, a lăsat Basarabia în ideologia ei moștenită de la Ruși, neînțelegând nimic din întreg rostul ei.

Mitropolitul Nectarie a moștenit, la Cernăuți, o situație care avea cel puțin toate aparențele unei splendori: o reședință ca'n povești, o Facultate teologică cu o reputație mai presus de cea din București, un Fond religionar cu imense posibilități, o preoțime cultă și bine situată, un popor isteț și incomparabil mai mobil decât Moldovenii de „dincoace de cordon“ și din Basarabia. A adăogat ceva la zestrea pe care o luase în primire dela antecesorul său? I-a dat viață nouă?

Cu greu s'ar putea da un răspuns afirmativ la aceste întrebări. Mitropolitul a fost prea mult al familiei și al gospodăriei sale, de cari se îngrijea cu trageri de inimă. Dar, reședința era o simplă operă de arhitectură, rece, fără viață. Facultatea teologică cu un număr mai mare de studenți decât oricare altă facultate din lume, are abia 6 profesori, cari nu mai sunt în stare să susțină nici măcar vechea revistă teologică „*Candela*“, și cari, încărcăți peste măsură cu cursuri și cu examene, nu mai ajung să fie nici pe departe ceea ce fuseseră înaintașii lor. Fondul religios a ajuns prilej de căpătuire pentru tot felul de oameni lipsiți de cuviința necesară față de înaltele scopuri religioase, iar preoțimea bucovineană, care nici în trecut nu excelase atât de mult pe terenul vieții spirituale, nu pare a fi făcut nici subt Nectarie vre-un

pas înainte. Ca și la Iași, și la Cernăuți, creștinismul nu se re-simte aproape deloc de influența mitropoliei românești. Capitala Bucovinei românești îți face astăzi o impresie mult mai depri-mantă din punct de vedere românesc și ortodox, decum o făcea Cernăuțul austriac! Acolo stăpânesc astăzi Evreii, Rutenii, Nemții și Polonii. — Un localism și un regionalism strâmt bucovinean, care în timp de 17 ani n'a ajuns nici măcar până la moldove-nism, necum până la românism.

I. P. S. Nectarie, care fusese mai întâi episcop la Ismail, după ce a ajuns mitropolit al Bucovinei n'a mai avut nici o solu-titudine față de Moldova dintre Prut și Nistru. Aceasta era pentru el, Bucovineanul, o simplă Basarabie.

Tânărul episcop al Aradului n'a dus cu sine, în scaunul său, tradiția genuină dela Sibiiu, ci mai mult un amestec dintre aceasta și spiritul postbelic călit în atmosfera dela București. Deși mai învățat decât toți ierarhii Ardealului de până aci — era doctor în în drept și teologie, — *Grigorie Comșa* n'a reușit, în cei 10 ani de păstorire, să-și traseze o cale dreaptă și solidă spre scopuri mari, religioase și naționale. El dibuia încă, înșelându-se adesea în privința valorii vorbelor, a cărților și a banilor. A scris o mul-țime de cărți și broșuri, uitându-și că chemarea unui episcop nu poate fi aceea de a se lua la întrecere cu erudiții și cu literații, ci aceea de a creea în jurul său o atmosferă de înalte sentimente, — de a descoperi inimi mari și talente deosebite pe cari să le ajute să se urce cât mai sus, — de a aduna în jurul său oameni de jertfă, de muncă și de pricepere, pe cari să-i pună în situația de a putea fi alinațorii de suferințe, cultivatorii de idealuri, realiza-torii de fapte la înălțimea exigențelor vremurilor. După episcopul Grigorie au rămas o sută de cărți, scrise cu multă râvnă, dar pe cari nu multă lume le va mai citi de aici încolo. Distanța dela carte la viață, el n'a străbătut-o și această viață el n'a aprofundat-o. A atins sute de probleme, dar din toate a îmbrățișat una singură și nu pe cea mai însemnată: problema sectelor, în care a rămas însă mai mult un teoretician sectar, decât un luptător. Peste marile și palpitatele întrebări ale timpului a trecut în grabă. Nu știu dacă, trăind mai mult decât a trăit, episcopul Grigorie ar fi găsit, cu timpul, drumul bătătorit de vechii episcopi ardeleni, cari deși cu mai puțină învățătură, au înțeles poruncile vremii mai adânc.

P. S. S. *Roman Ciorogariu*, a ajuns în Scaunul de episcop al Orăzii la o vârstă destul de înaintată, de aproape de 70 de ani, după ce trupul îi fusese schilodit în atentatul dela Senat, din De-cembrie 1920.

Era invalid, care nu se mai putea servi de mâna dreaptă, nici pentru a binecuvânta, nici pentru a scrie. Venea în fruntea unei eparhii ale cărei tradiții, întrerupte cu 220 de ani în urmă,

ici colo câte un istoric dacă le mai știa. Oradea era un mare centru unguresc, evreesc și catolic. Trei alți episcopi creștini își aveau acolo rostul lor. Ortodoxia abia pălpăia. Și Ciorogariu a făcut rost de un palat episcopesc strălucit, de un local pentru Consistoriu, de o Academie teologică, de o tipografie eparhială și de un organ al diecezei, cu un titlu mai expresiv decât un întreg program: *Legea românească*.

Din câți ierarhi români am cunoscut, nici unul n'a izbutit să fixeze în forme atât de plastice caracterul religiei noastre, cum a făcut-o P. S. S. Ciorogariu. Pentru el, nu ortodoxia vagă era nota precisă a credinții noastre, ci „legea românească“, în care s'a născut, a crezut, a trăit și trăiește neamul nostru. În clasicul său testament moral, pe care l-a lăsat urmașilor, P. S. Roman accentua, în locul „ortodoxiei“ — „legea străbună“, „preotul român“, „conștiința națională“, „limba și moravurile străbune“, „apostolia ideii naționale“, „inima creștină“, „poporul meu iubit“, „patria românească“, necesitatea de a face religie „din patriotism“, „slujba dumnezeiască și națională“, „întărirea Bisericii și Patriei române“, — culminând în porunca sa de evanghelist român: „fiți buni creștini și buni Români, căci acestea două una sunt“.

Dacă episcopul Ciorogariu n'ar fi făcut nimic în cei 15 ani de episcopat, decât să fi scris paginile de o clasică frumusețe și de un biblic avânt și adevăr pe cari le-a risipit prin diferitele publicații, încheind cu eroicul său testament creștinesc, cum nu se găsește altul în întreaga noastră istorie bisericească, — el merită să fie așezat în galeria marilor ierarhi români ai tuturor timpurilor. Nici un ierarh n'a prins în cuvinte atât de minunate *evanghelia creștinească și românească*, cum a făcut-o el. Urmașii lui dela Oradea sunt datori să strângă la un loc întreaga operă literară a acestui mare scriitor și s'o publice într'o ediție corespunzătoare cu importanța ei. Această operă trebuie dată în mâna întregului tineret al țării, care se pregătește pentru a intra în slujba Bisericii și a Patriei. Ea trebuie să se găsească în casa fiecărui Român conștient.

Eu cred, că episcopul Ciorogariu face parte din acei puțini trecători prin această lume, cari abia prin moarte a trecut la viață. El va trăi mai mult de acum încolo, prin *Biblia națională* pe care a lăsat-o posterității.

Pe episcopul *Nicolae Ivan* l-au caracterizat foarte complet cei cari l-au parentat cu prilejul plecării lui pe planurile veșniciei. Am spus și eu, atunci, ceea ce am văzut la el în curs de aproape 40 de ani, decând l-am cunoscut mai întâi.

Dacă Ciorogariu a fost omul gândului, Ivan a fost omul faptei, unul realiza în duh, celălalt în piatră, în cărămidă, în oameni strănși la un loc pentru împlinirea anumitor scopuri de stringentă necesitate și actualitate.

Vai de eparhia Clujului, dacă cel ce va veni acum în fruntea ei, va avea să fie numai un bun administrator în ceea ce a luat în primire dela antecesorul său! Vai de acel urmaș, în ceasul în care Istoria îl va asemăna cu Nicolae Ivan!

Căci, cel ce va voi să fie pentru viitor ceea ce P. S. S. Ivan a fost pentru vremea sa, va trebui să-și puie din ceasul cel d'întâi în gând restaurarea complectă și definitivă a Bisericii românești din Ardealul bântuit de atâtea minorități etnice și confesionale. Această restaurare, pe care o cer și considerațiuni religioase creștine mai înalte, și necesități superioare de ordin național și chiar internațional, nu poate pleca nici dela Alba-Iulia vechilor și marilor tradiții, nici dela Blaj, nici dela Sibiu, ci numai din capitala Ardealului, pe care P. S. S. Ivan a pregătit-o în măsură aproape suficientă pentru a-și putea lua asupra sa acest mare rol. Pe temelie episcopiei Vadului, înființată de Ștefan cel Mare și restaurată, la Cluj, de Nicolae Ivan, trebuie să se așeze de către urmașul acestuia *mitropolia românească* durată de Mihai Viteazul la Alba Iulia și fărâmițată de Habsburgi în două părți, cari încă nu s'au putut reintegra până azi în sfânta lor unitate. *Moise* al acestei opere a fost P. S. S. Nicolae Ivan, care și-a pregătit poporul pentru intrarea în pământul făgăduinții. Trebuie să vie acum noul trimis al Domnului și să-i îndeplinească testamentul. Mitropoliile de Blaj și de Sibiu trebuie socotite ca simple epizoade necesare în evoluția poporului nostru, după cari trebuie să intrăm în epoca de glorie a creștinismului românesc, bazat pe jertfirea ambițiilor personale, pe dragoste frățească, pe devotamentul pentru Christos și pentru Patrie!

Dacă generația de astăzi nu va înțelege acest postulat al vremurilor viitoare, e păcat de tot trecutul nostru.

Dar, eu cred că se va găsi Cineva în aceste vremuri de adânci prefaceri, care să înțeleagă porunca vremii.

Oare duhul Sfântului dela Putna, care acum aproape o jumătate de mileniu, a putut înființa în Ardealul îngenunchiat de Regii unguri, o episcopie românească, — și duhul mucenicului dela Turda, care a înființat Mitropolia dela Alba Iulia, în pofida Împăratului dela Viena — să nu se coboare, în ceasurile de taină ale zilelor noastre mari și decisive, asupra gândurilor Celui ce cârmuește astăzi destinele urmașilor lor dintre Nistru și Tisa, poruncindu-I să îndrepte cursul istoriei românești, pe care dușmanii noștri l-au mânat spre prăpastii, din fața cărora trebuie să ne smulgem acum cu orice mijloc?

Pe urmele lui Constantin cel Mare

În Ardeal sunt vacante astăzi trei scaune de arhieriei români: la Blaj, Oradea și Cluj.

Oamenii mărunți ai zilei fac calcule mărunte de persoane : cine să fie numit colo, cine să fie ales dincolo ?

Dar, oare, la fel o fi socotind și Domnul nostru Isus Cristos capul și întemeietorul Bisericii? Și el o fi preocupat, ca și fruntașii români, de gândul: cum să căptușească pe fiii săi români cu o dublă garnitură de arhieriei, vecinic pe poziții opuse?

Își pune cineva întrebarea aceasta?

Eu cred că întrebarea aceasta nu este străină de Majestatea Sa Regele Carol II, Căruia sunt convins că Provedința divină i-a rezervat sarcina istorică de a desăvârși întru toate opera marelui Său Părinte.

Regele Ferdinand I a refăcut unitatea politică a poporului român. Augustului Său Fiu îi revine misiunea refacerii unității religioase a neamului întregit.

Ca un al doilea Constantin cel Mare, Regele Carol II trebuie să convoace la un Sinod comun pe conducătorii celor două fracțiuni ale Bisericii românești și să-i pună de acord asupra unei formule unitare menite a fi imediat înfăptuită.

Lucrul acesta este mai ușor de cum se crede. Celor sceptici le aduc aminte următoarele declarații făcute în ședința dela 20 Martie 1928 a Senatului, de către actualul episcop gr.-cat. dela Oradea, I. P. S. *Valeriu Tr. Frențiu* : „Unirea credinții tuturor Românilor o dorim și noi. Cred că ar fi mai bine, cum a recunoscut-o și I. P. S. mitropolit al Sibiului, ca să ne adunăm într'un Sinod comun și acolo, cu istoria și cu evanghelia în mână, în dragoste frățească adevărată a lui Christos, să facem o biserică românească... Nu noi suntem de vină că acel Sinod încă nu s'a ținut“. Adaog și cuvintele episcopului gr. cat. de Cluj, *Dr. Iuliu Hossu*, spuse în aceeași ședință...

... „Și eu am făcut de aici propunerea ce s'a făcut din partea I. P. S. Sale Frențiu dela Oradea : penținece nu ne adunăm într'un Congres, ca să căutăm căile cari să ne unească?“

În adevăr, *penținece până acum nu s'a convocat acel Sinod?*

Răspunsul este simplu: când, la 1929, se cerea, din ambele tabere, un Sinod comun, n'avea cine să-l convoace. Țara era condusă de o Regență, lipsită de autoritatea și de obiectivitatea necesară într'o chestiune de o importanță așa de mare.

Dar azi, acest neajuns nu mai există.

Majestatea Sa Regele are întreaga cădere de a convoca un asemenea Sinod și de a face ceea ce Împărații bizantini au făcut dealungul unui întreg mileniu pentru buna îndrumare a bisericii creștine din țara lor.

Nădăjduim că ceasul istoric nu va trece fără urmările imperios cerute și că în locul sfâșierii fratricide, puse la cale de dușmani, se va sălășlui unitatea vrută de toți și binecuvântată de Dumnezeu !

Onisifor Ghibu

Dascălii ardeleni din Principate și mișcarea din 1848

de Mih. Popescu

Mișcarea națională din 1848, care se datorește numai intelectualității românești, a atras, firește, și pe dascălii de pe la diferitele școli din Principatele Române.

Printre dascăli se găsea însă, un foarte mare număr de dascăli ardeleni veniți dela vestitele școale din Blaj. Aceștia nu puteau să rămână streini de mișcare, cu atât mai mult cu cât ei erau oțeliți în ideile naționale; majoritatea lor își părăsise doar așezările de acasă, părinții și rudele, tocmai din pricina acestor idei. Ajutorul dat mișcării de dascălii ardeleni a fost destul de important, unii din ei răspândind cu multă râvnă ideile revoluționare în masa poporului, alții mergând în streinătate ca soli, spre a căuta să câștige de partea mișcării Românilor simpatia acesteia.

Sprizjinul acesta le-a fost fatal însă, pentru că s'au luat împotriva lor măsuri de represalii din partea guvernului, care hotărî depărtarea lor din slujba ce ocupaseră.

Pe noi, din măsura luată atunci ne interesează lista ce s'a alcătuit cu acea ocaziune și în care se cuprind numele tuturor dascăliilor ardeleni ce se aflau atunci în Principatul Țării-românești, arătându-li-se totodată și starea lor civilă.

Porunca Căimăcămiei¹⁾ către Departamentul Credinței, de care depindeau școlile, spune :

„Chibzuirea cinstitului Departament, din adresa No. 3288, pentru depărtarea din posturile de profesori ce ocup[ă] cei anume însemnați prin lista alăturată pe lângă zisa adresă, pe temeiul cuvintelor rostite acolo, se aprobă.

Este poftit dar acel cinstit Departament, ca să îngrijească prin cinstita Eforie a școalelor, a se completa, după rânduiala cerută, toate acele posturi de profesori, cari acum rămân vacante, cu oameni destoinici de dânsese, pentru a lor știință și morală, fiind pământeni români“. Porunca este iscălită de caimacam, care era Constantin Cantacuzino.

Departamentul Credinței cere imediat Eforiei școalelor să execute această poruncă. „Cu cinste se îndreptează pe lângă aceasta în copie porunca cinstitei Căimăcămii cu No. 3412, ca văzând cinstita Eforie ceiace i se poruncește pentru depărtarea din slujbă a profesorilor celor ce prin alăturata listă să cuprindă, cari s'au dovedit că au luat parte la cauza revoluției și a se

¹⁾ Căimăcămie = locotenență domnească.

orându-i în locul acestora alți oameni rumâni cu știință, morală și destoinicie de aceste posturi“. Ca șef al Departamentului semnează Constantin Belu.

Lista despre care se vorbește în ambele adrese este următoarea :

Profesorii transilvăneni depărtați din școli:

Școlile elementare

1. *Pitar Ioan Truțescu*, ¹⁾ profesor la școala din Caracal, pentru clasa I-a. E căsătorit în țară cu o pământeasă.
2. *Zaharia Boerescu*, profesor la școala din Giurgiu, pentru clasa I-a. Deasemenea căsătorit cu o pământeasă.
3. *Dimitrie Pițu* ²⁾, profesor la școala din Brăila, pentru clasa a II-a.
4. *Pitar A. Fortunati*, profesor la școala din Focșani, pentru cl. I-a, căsătorit cu o pământeasă.
5. *Ioan Filimon*, profesor la școala din Buzău, pentru clasa a II-a, la fel căsătorit cu o pământeasă.
- 6) *Vasile Urăescu* ³⁾, profesor la școala din Roșiorii de Vede pentru clasa I-a.
7. *Ioan Codrea*, profesor la școala din Ploești, pentru clasa a II-a.
8. *D. Almășanu*, profesor la școala din Vălenii de Munte.

Școala centrală din Craiova:

Clasele elementare

1. *Ioan Puianu*, profesor la școala elementară din Craiova, căsătorit cu o pământeasă.

Clasele gimnaziale

1. *Pitar Constantin Lecca*, profesor de desen și caligrafie, căsătorit cu o pământeasă.
2. *Serdar Ion Măiorescu*, inspectorul și provizorul școalelor din Valahia-mică.

1) Greșit scris de V. A. Ureche: Istoria Școalelor vol. II. pag. 348 cu Grozescu, cași Pițu, Pizu.

2) Idem, trecut ca fiind căsătorit cu o pământeasă, în actul original nu se găsește această însemnare. De unde va fi luat aceasta Ureche, nu știu. De altfel la Ureche toți dascălii ardeleni sunt trecuți ca fiind căsătoriți cu pământene.

3) La Ureche, op. cit. trecut greșit Urzescu, ca și „căsătorit cu o pământeasă“.

Școlile elementare din București

1. *Costache Petrovici*, profesor la clasa I-a, căsătorit cu o pământeasă.

Clasele colegiului din Radu-Vodă

1. *V. Maiorescu*, profesor de istoria universală.

Administrația școalelor

1. *Medelnicerul Florian Aaron*, revizorul școlilor de prin județ.

2. *A. Laurian*.

Erau deci cincisprezece profesori transilvăneni cari au suferit rigorile acestei hotărâri, rămânând fără slujbă.

Dintre aceștia doi au protestat, că nu sunt ardeleni. Ioan Puianu, a susținut și a dovedit că este craiovean și Costache Petrovici deasemenea a susținut că este Român născut în țară. Nu poate dovedi, spune, fiindcă i-au ars actele la 23 Martie 1848, când a ars școala elementară de la Sf. Gheorghe-Vechiu din București. Fiindcă Departamentul Credinții, recomanda Eforiei școalelor că „de va socoti îndestul această dovadă, că este Român pământean, atunci să-l prenumere printre profesorii pentru clasele începătoare“. Petrovici a fost numit profesor la școala elementară de la Biserica Lucaci, unde funcționează până târziu. Au rămas dar numai 13 profesori cari au fost pedepsiți și aceștia însă numai până în 1852 când, redeschizându-se toate școlile, îi găsim din nou numiți pe la diferitele școli din capitale de județ.

Din cercetarea listei mai aflăm că o parte din profesori au fugit ei. Aceștia sunt următorii: Ioan Codrea dela Ploești, D. Al-mășanu dela Vălenii de Munte, serdarul Ioan Maiorescu de la Craiova, trimis în Germania, iar dela București găsim pe V. Maiorescu, pe medelnicerul Florian Aaron și pe A. Laurian.

Au fost depărtați din slujba școlii și Români pământenii. Numărul acestora se ridică la 12. Am putea deci spune: jumătate pământenii și jumătate transilvăneni.

Aceștia sunt martirii cauzei naționale din anul 1848, cari se cuvine, cu drept cuvânt, să fie trecuți în cartea de aur a neamului nostru.

Spicuri limbistice

de N. Porsenna

Articolul de față are de obiect fenomenul limbistic, atât de frecvent în toate graiurile din lume, în puterea căruia se schimbă forma cuvintelor ori de câte ori cuvântul capătă un înțeles nou, o nuanță nouă, sau când sensul trece dela abstract la concret — și viceversa. Modificarea intelectuală cere întotdeauna o modificare formală, de câte ori, firește, limba o permite. Această tendință a limbii este atât de vitală, încât ea se manifestă atât în cuvintele neoașe, cât și în neologisme; iar modificarea este adusă nu de învățați — care au pornirea statică și corectă de a conserva forma așa zisă gramaticală — ci de omul simplu, din popor, care fără nici o preparațiune școlară, fără să cunoască *semantica* (știința înțelesului cuvintelor) are instinctul limbii moștenite dela generațiile care au creat-o printr'o evoluție milenară.

Dăm ca exemplu câteva cuvinte, care, odată cu sensul, își schimbă pluralul: din masculin feminin, sau viceversa, dând sau răpind substantivului caracterul său ambigen.

Incepem cu *neologismele*:

Corp face la plural *corpuri*; însă *corpi* cerești.

Termen: plural *termene* (de judecată, soroace), însă *termeni* injurioși.

Motor, motoare, însă în mecanică motorul abstract primește pluralul *motori*.

Element, elemente, însă radiatorul de calorifer se compune din *elemente*.

Buton, butoni (de manșetă), însă *butoane* de sonerie.

Curent, curente (de opinii), însă *curenți* electrici de aer, etc.

Timp, timpuri, însă muzica cere doi, trei, patru *timpuri*. „Doi *timpuri* și trei mișcări“.

Tip, tipuri (în abstract), însă concret și pejorativ *tipi*.

Vapor, vapoare, însă *vapori* de apă.

Support, suporturi, însă *suporți* de beton, fier, etc.

Raport, raporturi (sociale), însă *rapoarte* cu înțeles de referat.

Secol, secole și *secoli* (poetic).

Cilindru, cilindre (în geometrie), însă *cilindri* de automobil.

Plan, planuri, însă *aeroplane*, iar nu *aeroplanuri*.

Onoruri : singular *onoare*, însă în armată se dă *onorul*.

Ordin (dela francezul *ordre*) însemnează poruncă ; dar când *ordre* se întrebuintează în sens de regulă, rânduială, devine *ordine* și e feminin fără plural.)

Reacțiune politică, însă *reacție* chimică, și niciodată unul în locul altuia.

Mediu, medii (ambianță socială), însă *mediumi* în metapsihică.

Cuvinte neaoșe:

Grăunte : plural *grăunțe* ; însă în fizica moleculară se zice *grăunț-grăunți*.

Fragă, fragi, fragile, dar tot mai des se aude pluralul masculin *fragii* !

Bob, boabe, însă dai cu *bobii*, iar săniuța cu același nume primește pluralul *boburi*.

Plumb, plumburi (la peceți), însă *plumbi* cu înțeles de gloanțe.

Vis, vise, însă năzuințele se chiamă *visuri*.

Roată, roți, însă *roate* când sânt numai desenate, sau literar: *roate* de frunze, de nori ; *roate* de oșteni (companii, în Istoria Românilor), și niciodată *roți* de oameni, de frunze, etc.

Școală, școale, dar cu înțeles concret *școli*.

Coală, coale (mari), însă cele mici sânt *coli*.

Boală, boale, însă concret *boli*.

Ochiul, ochii ; dar *ochiuri* de ouă, de apă, de dantelă.

Cap, capete ; însă *capii* militari ; *capuri* geografice.

Corn, coarne (de animal), însă *cornuri* (pâinișoarele în formă de corn), și *corni* (arbori).

Lapte, nume colectiv fără plural, primește pluralul *lăpturi*, când arată varietățile de lapte ; *lapții* peștelui au numai plural.

Icre, nume colectiv fără singular ; dar pământul bun de arătură e *icră*.

Ajutor, ajutoare, însă *ajutori* de comandanți de regiment.

Piept, piepturi, însă *piepți* de cămașe.

Muc, mucii, însă *mucuri* de lumânare.

Pom, pomi ; am auzit însă la un servitor expresia, greșită firește : „două *pomuri* de Crăciun“. Instinctul limbii îl făcea să

diferențieze forma, după sensul schimbat : sărbătoarea, iar nu copacul în sine.

Rol, roluri; însă actorii numesc *role* acelea pe care le joacă, spre deosebire de *rolurile* sociale ale oamenilor, etc.

Robinet, robinete; însă varietățile de robinete, în abstract, primesc în limbajul tehnic pluralul *robineți*.

Ghid, ghiduri (carte, îndreptar); însă ghid-călăuză sau cicerone face pluralul *ghizi*.

Este regretabil că puținele noastre dicționare româno-române, indicând sensurile omonime ale aceleiași cuvânt la singular, nu indică niciodată pluralurile schimbate. Poate că autorii nu s'au gândit la acest fenomen. Ar fi o operă interesantă pentru filologi să caute *toate* cuvintele din limbă, care își modifică forma. Noi indicăm numai pe cele observate personal până azi.

Ca normă generală, este de reținut că cele mai adesea substantivul ambigen, la singular masculin, iar la plural feminin, se masculinizează complet când sensul cuvântului devine din abstract concret, ori se aplică unei persoane. În limba română, ambigene sânt *numai* numele de lucruri sau abstracte, niciodată de ființe sau persoane umane. De aceea, ambigenul nostru împlinește rolul neutrului din alte limbi (latină, germană, engleză). Femininul e un gen de mică importanță, uneori de dispreț. Un semn minor. În limba germană femeia e neutră : *das* Weib.

Fenomenul exemplificat de noi în articolul de față se observă — în alte forme, firește — în toate limbile. În englezește bunăoară, numele de lucruri sânt totdeauna neutre, și primesc articolul *it* (în nemțește *es* sau *das*; în latinește *id*). Însă obiectele cărora li se acordă o importanță deosebită sau o simpatie puternică, precum ar fi corabia, mașina etc. devin feminine (niciodată masculine : ar fi prea mult!) și li se aplică articolul feminin pentru persoane umane : *she*.

Mulți autori întrebuițează forma greșită *a scri*, *noi scrim*, *voi scriți*, prin analogie cu verbele de conjugarea a patra, care au un *i* final la infinitiv, ca și când ar trebui să facă *a scri-scrire*. În realitate el e de conjugarea a treia, are infinitivul *a scrie-scriere*, și deci indicativul prezinte trebuie să sune : *noi scriem*, *voi scrieți*.

În vorbirea obișnuită se aud expresiunile *în genere*, *în corpore*; corect ar fi *in*, cu *i*. nu cu *î*. căci expresiunile străine (latine în speță) se citează exact.

A *repetă* se aude des, și se scrie de unii autori de seamă, sub forma *a repeti* sau *a repeși*, prin analogie cu *repetiție* și cu sens frecventativ: *în repeșite* rânduri.

Verbele de conjugarea întâia, care, înaintea lui *a* final de la infinitiv, au vocala *i* (*a înviă*, *a îmbiă*, *a mlădiă*, *a deviă*, *a adia*, *a muiă*, *a despuiă*, *a spoliă*, *a sfoliă*, *a radiă*, *a tăiă*, *a îmbăiă*, *a împăiă*, *a încuiă*, *a abreviă*, *a oficiă*, *a impuiă*, *a înfiă*, etc.) fac forma substantivală a infinitivului ca verbele de conjugarea a doua cu *-ere*, nu cu *-are*, cum ar fi regulat. Bunăoară: *înviere*, *îmbiere*, *mlădiere*, etc., iar nu *înviare*, *îmbiare*, *mlădiare*, *tăiare*. Unele dintrânsele pot primi însă și forma regulată! De pildă: *deviare* se aude mai des ca *deviere*; *muiare*, iar nu *muiere*; *despuiare* și *despuiere*; *spoliare*, *sfoliare*, *îmbăiare*, *împăiare*, *înfiare* se aud de asemeni aproape exclusiv. Cea mai mare parte din aceste verbe: având persoana întâia singulară a indicativului prezinte terminată cu sufixul *-ez* (*înviez*, *mlădiez*, *deviez*, etc.), au și persoana a treia plurală conjugată regulat: *înviază*, *mlădiază*, *deviază*, etc. după modelul clasic: *laudă*, *poartă*, *mănâncă*, cu sufixul *-ă*. Cele care, în loc de *ez* primesc un *i* final (*moi*, *despoi*, *tai*, *încui*) în loc de *ază* primesc un *ie*: *moaie*, *taie*, *despoaie*, *încuie*.

Sânt erori limbistice răspândite de scriitori, fie din neatenție, fie din ignoranță, în cazul autorilor minoritari. Semnale, o eroare gravă, pusă în circulație de d. F. Aderca în traducerea sa din Axel Munthe: *Cartea dela San Michele*. Trec asupra faptului că însuși acest *dela* din titlu, corect poate, este cacofonic și sună cam ca „verișoara dela Moriș“ sau „fratele dela Roza“; ar fi fost mai nimerit *lui* sau *din* San Michele, ca în originalul englez, care zice: *of* (lui) iar nu *from* (dela). Dar în sfârșit: ajung la eroarea de limbă. Domnul F. Aderca întrebuițează forma specială: eu *fugi*, eu *iubi*, eu *turti*, în loc de *fugiți*, *iubiți*, *turtiți*, etc. Dsa nu aude pe *i* scurt, și formează persoana întâia singulară a perfectului simplu a acestor verbe la fel cu persoana a treia. Greșala este enormă, și pe traducător nu-l scuză faptul că e minoritar: trebuia să-și lase cartea corectată de un Român.

Cu acest prilej, țin să protestez cu toată energia împotriva scoaterii lui *i* scurt și *ă* scurt din ortografia română. Aceste vocale consonantice există realmente în limbă, și deci trebuiau deosebite printr'un semn, iar nu confundate cu *i* plin și *u* plin,

dintr'o considerație pe care mi-e imposibil s'o pricep. Este ca și când s'ar fi desființat semnele de pe *ă* și *i*! E de datoria filologilor și publiciștilor să intervină pe lângă Academia Română pentru repararea acestor greșeli ale lui Titu Maiorescu.

O expresiune barbară, pusă în circulație de publiciștii israeliți, și adoptată în mod inconștient de mulți Români, este așa *un*, dela germanul *so ein* : așa un om bun, așa o carte frumoasă, etc. Corect românește este : așa, fără *un* ; *un astfel de* ; sau *un om atât de*.

Tot publiciștii israeliți se feresc de câtva timp de cuvântul *dejă*, pentru al cărui abuz au fost ironizați, fiindcă îl puneau în frază ca pe nemțescul *schon*. Și cu toate că *deja* este intrat în limbă și are un rost bine determinat, ei îl înlocuiesc pretutindeni cu *de-acum* ! De data aceasta greșala e boacăna, de oare ce *deja* notează o acțiune terminată, deci din trecut, pe când *de-acum* indică ceva ce trebuie terminat de-acum înainte, deci din viitor!...

Contopirile de adverbe sânt de asemeni greșite, și în această greșală am căzut și cădem cu toții, când scriem : *dela*, *depe*, *cași*, *decând*, etc. când în realitate sânt două cuvinte distincte : *de la*, *de pe*, *ca și*, *de când*. Când limba a vrut să contopească, a făcut-o singură, scoțând pe *din*, din *de in*.

În privința lui *de la*, care indică mișcarea și direcția de unde vine cineva, semnalez formele speciale : *de acasă*, *de afară*, *de acolo*, *de aici*, iar nu *de la acasă*, *de la afară*, etc., de oare ce a incipient din *acasă*, *afară*, *acolo*, *aici*, însemnează tot *la*, și este abrevierea (sau abrevierea) latinescului *ad*.

O formă greșită este de asemeni pluralul *cari*, de la *care* : formă pur gramaticală, căci limba nu cunoaște acest plural, ci un simplu *care* pentru toate timpurile și genurile, cu excepțiunea arhaicului : Tatăl nostru *carele* ești în ceruri.

Discurs la încheierea anului școlar în 27 Iunie 1904*)

de Virgil Onișu

Ziua încheierii anului școlar este unul dintre rarele prilejuri, în care ne este dat, nouă, școlaii, a sta puțin de vorbă cu părinții, amici și protectorii școlărilor noștri și a sămăna câteva sămințe de idei, cari trebuie să prindă rădăcini la noi, dacă este, ca școala și societatea mare să meargă mână 'n mână și să se ajutoreze reciproc.

Pe elevi îi avem 10 luni dearândul, pe d-voastră, stimați părinți și amici protectori ai elevilor noștri, vă avem abia odată sau de două ori pe an în fața noastră. Iată de ce în deosebi către d-voastră mă adresez de astă dată, voind cu d-voastră împreună să clarific o chestiune mare și frumoasă.

* * *

Pedagogia, adică știința creșterii copiilor și a tinerilor întru „oameni”, în înțelesul cel mai înalt și mai nobil al cuvântului, este de bună seamă o știință. Ea este o știință, întru cât ne prezintă într'un întreg sistematic rezultatul teoretic al experiențelor pedagogice ale veacurilor. Dar, în același timp, ea este și o artă, care se arată la punerea în practică a teoriilor științifice-pedagogice. Este același raport între pedagogia-știință și pedagogia-artă, ca și între știința retorică și arta oratorică, ca și între știința poetică și creațiunea de artă a poeziei, ca și între teoria picturii și arta picturii. Toată teoria pedagogică, adică toată știința pedagogiei în sine, nu ne-ar fi de nici un folos, dacă în aplicarea ei, în realizarea ei, adică în creșterea tinerimei, nu am fi artiști. Știința este baza, este isvorul din care scoatem apa limpede a cunoștințelor pedagogice, — iar practica este arta, este edificiul ce clădim pe baza dată, este meșteșugul, cu care folosim apa cea limpede spre adăparea cu măsură, cu rost și la timp, a odraslelor ce avem să creștem.

*) Discurs care n'a fost publicat și din cauza căruia a fost tras la răspundere de ministrul maghiar al instrucțiunii. — H. T.

De aci se vede, că în pedagogie știința face foarte mult, dar că arta face totul.

Arta aceasta a creșterii își are greutatea sa principală în împrejurarea, că obiectul educațiunii, oamenii viitori, nu sunt păpuși la fel, ci sunt individualități, cari, deși se aseamănă între olaltă, totuși se și deosebesc, după etate, sex, temperament, vigoare fizică, capacitate intelectuală, creștere de acasă, aplecări născute, deprinderi însușite etc., formând tot atâtea unități, cari reclamă proceduri pedagogice individuale.

Dacă așa este la indivizii singuratici, așa trebuie să fie — socotesc eu — și la individualitățile colective sau etnice, adică la popoarele diferite, considerate ca unități individuale. Căci adevărat este, că oameni suntem cu toții, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, dar cu toate acestea ne și deosebim între olaltă, după rasă și după naționalitate, în sute și sute de individualități etnice, în tot atâtea tipuri speciale. Și câtă deosebire nu este între tipul german, spre pildă, și între tipul unui popor canibal din Africa centrală.

Cum arta pedagogică trebuie să fie individuală în genere, — un lucru peste orice îndoială, — urmează dela sine, că ea trebuie să fie și națională, adică să țină seamă în munca educațiunii, de tipul specific național, care este întrupat în firea fiecărui elev.

Fiind pedagogia practică o artă, este numai firesc, dacă i se impune a fi națională; este deci numai firesc, dacă noi Românii ridicăm postulatul unei pedagogii naționale române.

Căci toate artele își au tipul lor național, după popoarele prin cari ele s'au creiat, și, iarăși, fiecare popor consideră drept culmea stăruințelor sale, în artă, ținta de-a imprima acesteia stampila specifică a individualității sale etnice, adică, pe scurt, a-i da : un caracter național propriu și original. Iar că acest caracter specific și propriu, prin care popoarele de deosebesc într'olaltă, există, asta o știe toată lumea, o știa și acel Bulgar din secolul al XIII, care dând o descriere zoomorfică a popoarelor învecinate, a zis : Bulgarul e bou, Grecul e vulpe, Sârbul lup, Ungurul panteră și Românul pisică.

Pe cât de justificat este a se vorbi de o pedagogie națională în genere și în special de o pedagogie națională româ-

nească, pe atât de adevărat este, că această chestiune la noi nu este încă clarificată îndeajuns.

S'a vorbit la noi mult și bine despre o „educațiune națională“, în acel înțeles, că se fixa drept problemă a creșterii iubirea de neam, de limbă, de tradițiuni naționale, pe scurt, cultivarea unei vii conștiințe naționale. Acest postulat rămâne vecinic și neștirbit, iar îndreptățirea lui este de o evidență axiomatică. Dar aceasta este numai o parte din noțiunea pedagogiei naționale; despre o altă parte a ei, neglijată până acum, voi să vorbesc de astă dată.

O individualitate etnică, un popor, formând un tip aparte și bine distins de al altor popoare, se compune dintr'o serie de însușiri fizice, psihice și morale, într'un anumit grad de amalgam, întocmai așa ca ființa specifică a unui individ singuratec, a unui singur om.

Colectivitatea aceasta tipică fiind obiectul muncii educative a pedagogului practic, el se află în aceeași situație, ca și față cu complexul sufletesc individual al unui singur elev.

Urmează, deci, că dacă e să-și exercite educația puterea sa nivelatoare și nobilitătoare asupra obiectului de educat, pedagogul trebuie să cunoască cât se poate de bine acel complex de însușiri fizice, psihice și morale, cari constituie ființa aceluși obiect. În cazul nostru deci, primul postulat al pedagogiei naționale române este : trebuie să cunoaștem complexul de însușiri fizice, psihice și morale, cari constituie tipul poporului românesc în genere, al celui dela noi în special.

Iată prima greutate, pe care, analizând-o mai deaproape, ne vom convinge, că încă nu am trecut cu pedagogia noastră națională nici peste prima și cea mai elementară premisă a ei.

Tipul fizic, psihic și moral al poporului român. Este el fixat? Suntem noi cu toții de acord asupra acestui tip? S'au făcut încercări de a-l fixa. Dar încercările s'au făcut sau unilateral, sau eronat, fapt e că nu suntem azi de comun acord încă asupra acestui tip.

Și e un lucru din cale afară anevoios să fixăm acest tip, câtă vreme obiectul observațiilor este identic cu subiectul observator. Avem să ne caracterizăm calm și obiectiv noi pe noi; este cazul cel mai greu de observațiune dintre toate câte cunoaștem în

știință. Preocupații chiar inconștiente, afecțiunea înăscută, ambiția națională, etc. etc. ne întunecă vederea și, astfel, se creează o gamă întregă de pretinse tipuri ale poporului românesc, cari au răsărit toate din judecăți mai mult sau mai puțin preocupate.

Străinii?! Ce-i arde pe străini de o judecată obiectivă asupra noastră? Și în cele mai multe cazuri ei ne judecă fals, sau fiindcă ne iubesc, sau fiindcă ne cunosc prea puțin.

Cu un cuvânt, este încă o problemă a viitorului fixarea definitivă a tipului ființei Românului, fără de care pedagogia națională este lipsită de chiar primul ei punct de mănecare.

Cu toate acestea, asupra unor însușiri obștești ale neamului nostru, am ajuns cât de cât a avea vederi identice. Dintre însușirile acestea, bune și rele, îmi iau voia a reține câteva și, dacă voiu stării cevași mai nerezervat asupra celor rele, este nu că-mi iubesc neamul mai puțin decât aceia cari vor să ignoreze relele noastre moștenite, ci că doresc, ca ele, cu o zi mai curând, să se îndulcească, să se corecteze prin munca mare a pedagogiei naționale.

Românul se caracterizează prin aceea ce zice Latinul *mens sana in corpore sano*, minte sănătoasă în trup sănătos. Craniul, mușchii, scheletul, nervii și organele vieții fizice în general la Român sunt pline de vigoare și ofer cea mai sigură bază pentru mintea sănătoasă ce-l împodobeste. Inzestrat astfel cu un trup viguros și rezistent, Românul este cel mai rezistent și cel mai inteligent dela fire dintre toate popoarele cari locuiesc cu el și pe lângă el; să fiu bine înțeles: nu cel mai instruit, nu, el bietul e cel mai puțin instruit poate, dar repet: este cel mai inteligent dela fire. El observă exact, pricepe ușor și subit, judecă clar și corect, e cum-pănit și prevăzător. Iată un teren bogat pentru pedagogia națională, iată o muncă relativ ușoară, pentru că are de-aface cu un element intelectual atât de fecund pentru învățătură.

Defectele principale ale Românului sunt în moralul lui, acest product al unor factori seculari de suferințe, de nedreptățiri, persecuții, umiliri și îngenuncheri.

El e timid și neîncrezător, și — în deosebi față cu străinii — nu-și face scrupul de-a fi rezervat și chiar nesincer. Oh, și cum ar putea fi altfel? El care a fost totdeauna cel mic și cel strivit, cel neîndreptățit și cel huiduit — el, care și-a făcut sin-

teza experiențelor seculare în vorba din bătrâni, că „dreptatea umblă cu capul spart“ și „capul plecat sabia nu-l taie“, — el a trebuit să devină timid, neîncrezător în alții, prea puțin conștiu de drepturile sale, și, deci, umil.

Tot trecutul, cu impilările sale seculare, ne explică, de ce Românul nostru este invidios și certăreț, de ce vrajba, această vorbă importată la noi dela Slavi, a ajuns să exprime o noțiune azi specific românească.

Însușirile născute nu se prea pot schimba prin creștere, dar însușirile contrase, deprinderile agonisite se pot modifica prin o educațiune rațională. Iată de ce, nu mă tem că o pedagogie cât de neromânească va ruina vre-odată inteligența firească a Românului și iată de ce sper și aștept, dela o pedagogie românească națională, ca, printr'o lucrare sistematică și rațională, să curețe sufletul Românului cât de cât de buruiana relelor deprinderi morale, ce le-a contractat în secolii de urgie și pe cari le-a păstrat, drept tristă suvenire, și în zilele mai senine de azi.

Care va fi deci problema specifică a pedagogiei naționale române ?

Cu cât inteligența firească a Românului îi înlesnește pedagogului român munca de învățământ, cu atât mai greu i se impune lui sarcina, ca pentru stârpirea relelor deprinderi morale, contractate după vremuri, să lucreze după un plan bine chibzuit, sistematic întocmit și artistic executat.

E clar, că acest plan sistematic nu se poate întocmi, decât după ce ne vom fi fixat definitiv tipul Românului nostru, cu toate calitățile și defectete lui.

Dar, și până atunci, pedagogul român, și subpedagogii români, înțeleg și pe părinții cu adevărat inteligenți, va trebui să lucreze din răspuțeri și cu tact ca scăderile morale tipice ale neamului nostru, relevate mai sus și în deobște recunoscute, să se corecteze prin educație.

Pe lângă leacul universal al pedagogiei moderne, leac indispensabil și de efect în toate cazurile mai grave de educație, care este: exemplul viu al educatorului, care va trebui să se crească întâi pe sine într-o personalitate energetică, rezolută, conștie de sine și de drepturile sale, neînfricoșată și iubitoare de adevăr,

— zic de lângă acest leac universal, indispensabil, socotesc, că ar trebui să se țină în deosebi seamă încă de următoarele lucruri :

Pedagogul român trebuie să rupă odată și pentru totdeauna cu sistemul intimidării. Odraslele tinere ale neamului nostru în genere sunt atât de modeste, sfioase și chiar timide, încât un sistem de intimidare la noi se prezintă ca brutalitate și în același timp ucide orice emancipare sufletească, orice întărire a conștiinței de sine — lucruri, mai cu seamă la noi, indispensabile.

Postulatul acesta nu se poate accentua îndeajuns la noi. Căci pe cât de firesc este el, pe atât de puțin se observă în practica familiilor și școalelor noastre. Cauza este îndoită. Întâi, că stăm cu toții, părinți și dascăli, sub presiunea mediului în care mare parte am crescut și ne-am dezvoltat. Iar mediul acesta în țara noastră are ca principiu de viață intimidarea ; intimidarea la noi este sistem, atât în școală cât și în viața publică. Nimic mai firesc, deci, dacă facem și noi la noi acasă și la noi în școală, cum vedem că se face pretutindeni în jurul nostru și cum s'a făcut și cu noi la timpul său. Este o deprindere pedagogică moștenită și impusă de mediul ce ne impresoară. Una. Și mai este un moment psihologic, care dificultează părăsirea sistemului de intimidare în pedagogia românească. Multă, puțină, câtă o fi, dar avem și noi, dascăli și părinți, o doză de energie, de putere, de voință, care vrea să se afirme ; mediul vieții publice în care trăim, în cele mai multe cazuri, nu ne lasă să ne afirmăm această energie. Dar, ea trebuie să se manifeste undeva, cumva și, astfel, se întâmplă, în cele mai multe cazuri, că această energie înăbușită se descarcă, cu toată furia sa elementară, acolo unde nu i se oferă aproape nici o rezistență, adică în școală și în familie : față cu copiii, pe cari avem datorința a-i crește. Iată de ce zicem, că pe cât de firesc este postulatul, ca sistemul intimidării să se elimineze din casa și școala română, pe atât de anevoios se poate pune în practică.

Al doilea postulat al pedagogiei speciale române va trebui să fie cultul cel mai intens al iubirii de adevăr și lupta cea mai aprigă contra minciunii și a falsității. Și aici, ca în toate, e de sine înțeles, că persoana educatorului trebuie să fie modelul viu al elevilor. Un tată sau un dascăl mincinos zadarnic încearcă a crește copii, cari să iubească adevărul. Pedagogul ro-

mân să facă pe copilul mincinos să simtă răceală, înstrăinarea sa indignată de imoralitatea ce rezidă în minciună și, în același timp, să cuprindă cu razele calde ale simpatiei, dragostei și protecțiunii sale părintești pe copilul iubitor de adevăr, sau pe cale de a se desbăra de deprinderea rea a minciunii. În această privință se reclamă iarăși multă precauțiune. Copiii se servesc de minciună, de obicei, când au comis o faptă vinovată, de ale cărei consecințe neplăcute speră astfel să scape. Pe cât de greșit ar fi, ca pedagogul să ia minciuna drept bani buni și elevului să-i succeadă, astfel, prin minciună, de-a scăpa de pedeapsă, pe atât de primejdios ar putea să fie, dacă prin o aparentă și imediată mărturisire de adevăr, elevul ar ajunge la același rezultat, adecă dacă educatorul, acum drept recompensă fiindcă a spus adevărul i-ar ierta pedeapsa.

O astfel de procedare ar putea să aibă drept urmare ca elevul mai rafinat să spună, când e strâmtorat, câte un adevăr relativ sau aparent, nu din iubire de adevăr, ci din calcul, de a scăpa astfel mai ușor și mai cu cinste de consecințele faptelor sale rele. În ambele cazuri scopul dorit nu s'ar ajunge. Căci, în cazul prim, elevul are să devină mincinos, deoarece vede că, unde nu mai e altă scăpare, minciuna tot îl mai poate scăpa, iar în cazul al doilea nu va ajunge în viață niciodată la acea putere morală, ce o admirăm la bărbații de caracter, adecă: să poarte cu demnitate și fără nici o șovăire consecințele faptelor proprii. Deci, pedepsirea faptei vinovate se impune în ambele cazuri. Deosebirea va fi numai în grad, în modul de executare și în atitudinea educatorului, cari toate nu se pot fixa, ci depind de gradul până la care a ajuns el să fie artist de pedagogia practică.

Un al treilea postulat al pedagogiei noastre naționale va fi: să dăm prilejul ca energia, conștiința de sine și de drepturile sale, cari în germenii plăpânzi se află în sufletul copilului, să aibă teren de a se manifesta și afirma.

O cale indirectă spre acest scop este tratarea umană și dreaptă, și rezerva educatorului, de a nu-și impune voința sa și procesul gândurilor sale elevului, ci să urmărească cu răbdare formarea și manifestarea acestora din partea elevilor.

O cale directă mi se pare că este a se căuta în conducerea rațională a gimnasticii și jocurilor gimnastice, iar în clasele supe-

rioare ale gimnaziului în introducerea scrimei. Gimnastica mărește și agerește forțele fizice, iar un corp viguros, cu mușchi elastici, mișcări sprintene și ușoare, este condiția fizică a energiei psihice, a conștiinței de sine. Jocurile gimnastice, cu regulile lor precise și inviolabile, impun jucătorilor datorințe și le dau anumite drepturi, datorințe pe cari nu le pot neglija, drepturi cari nu se pot călca, dacă e ca jocul să aibă un fost. Ele, deci, pe lângă că ageresc fizicește, în același timp cultivă sentimentul de datorință și afirmă conștiința de drept în sufletul tinerimii. Bine alese și rațional conduse, jocurile gimnastice sunt un factor neprețuit de educație, oferind un larg teren de manifestare a energiei, a conștiinței de sine, a sentimentului de datorință și a conștiinței de drept din sufletul tinerimii.

În fine, fixează, ca al patrulea postulat al pedagogiei naționale, lupta de exterminare ce are s'o poarte ea contra vrajbei, a certelor răutăcioase dintre copiii noștri și în contra bazei lor psihologice, invidia și nesațiul. Una dintre cele mai grele probleme! Nu pentru că nu ar exista proceduri și remedii pedagogice în contra acestui rău, dar pentru că răul acesta, la noi, este atât de lăjit, încât oferă zilnic pi de vii copiilor, pilde cari împiedecă orice acțiune pedagogică.

Vrajbă e în pressă, vrajbă e în viața bisericească, vrajbă e între vecini, vrajbă e prea de multe ori în casă, între membrii familiei; dar ce să mai zici, dacă vrajba se încuibă și între dascălii aceleiași școale, un lucru care, la noi, nu se numără între rarități.

Deaceea, aci, în prima linie, se cere să ne educăm noi înșine, noi cei mari. Până când nu se vor îndulci raporturile dintre noi, în viața publică și privată, școala nu va putea să facă aproape nimic în acest punct.

Craiul munților

Poem dramatic

de Al. Ceușianu

ACTUL al IV-lea.

Baia de Criș.

Casa lui Ioan Stupină. În dreapta, o vatră burtoasă — cu prispă; de-asupra, poliță cu felurite tigăi, coșuri, coveți. În stânga, masă simplă, scaune și o laviță din mesteacăn alb — culoare naturală.

Pe geamul din față bat zorii dimineții. Ușa e larg deschisă înspre foișor; printre pălimarele cioplite în stil românesc, un crâmpei de priveliște muntoasă.

Inceput de toamnă.

Tăcerea mocnește surd și apăsător.

S c e n a I-a.

Nimeni pe scenă.

Un Moș: (glas îndepărtat). Ciubere — cobilite — cercuri...

Alt glas:

Frate,

Ce preț ceri pentru marfă?

Moșul:

Jumătate

Din prețul ce-l primesc în târg, jupâne.

Jupânul:

Oprește!

(În prag a apărut, venind de-afară, o femeie; nevasta covrigarului Stupină).

Femeia:

Vine ciubărarul. (După un moment de atenție, se duce înspre dreapta, rânduind lucrurile de-acolo — apoi se apleacă sub prispă și scoate un ciubăr vechi și strical).

Jupânul: (de-afară)

Mâne,

Când te re'ntorci, vom mai vedea.

Moșul: (rugător)

De-ți place

Copaia, cumpăr'o, jupâne.

Jupânul: (răstit)

Pace!

Moșul: (apropiindu-se de-afară)

Ciubere — cobilite — cercuri...

Femeia: (ieșind în ușă)

Vino...

Badie 'ncoa!

- Moțul* : (de-afară) De ce mă chemi, creștino?
- Femeia* : Să fii atât de bun să-mi cercui doaga
Dela ciubăr.
- Moțul* : Imi priponesc dârloaga
De gard și vin îndată, jupâneasă.
- (Apare Moțul — în tradiționala lui înfățișare de muntean. E un bătrân. Iși dă pletele cărunte din față și-acum are dintr'odată o față cunoscută. E Iacob)
- Femeia* : De vreme-a trebuit să pleci de-acasă.
- Iacob* : (inclinându-și capul ușor)
Odată cu seninul stelelor.
- Femeia* : (arătându-i ciubărul stricat)
Și ce să-ți dau pe lucru?
- Iacob* : Un ulcior
Cu lapte și-o frântură de mălai
Să-mi stâmpăr foamea (s'așează greoi, pregătindu-se de lucru)
Coborînd pe plai
Mi-am petrecut privirea peste vale
Și m'am cutremurat de-atâta jale.
(oftând) Frunzișul ruginește — parc'ar arde
Văpaște de rug în deal departe.
Tac munții... N'auzi nici o ciocârlie,
De crezi că țara 'ntreagă e pustie.
- Femeia* : (privind cum lucrează)
Nu te slujești decât cu mâna stângă
La lucru.
- Iacob* : (infundat) Dreapta mi-au ciuntit-o lângă
Păiăul Știuș — pe vremea lui Avram...
Acu-s vre-o douăzeci și trei de ani.
- Femeia* : (încet) L-ai cunoscut?
- Iacob* : Il văd în fața mea
Năpraznic ca un fulger... Îți părea
Că-i un arhanghel întrupat în om...
Glas de-oțel — blândește de amvon
Și dârz în luptă. N'a dat îndărăpt
Din fața nimănui... Ținea în piept
Toată urgia unguerească, maică,
De s'a mirat o lume 'ntreagă.
- (Dârzenia amintirii îl face să-și uite de lucru, uneltele îi scapă din mâini — și ciubărul i se rostogolește la o parte)

- Femeia :* Stai că
Ți-ajut..
- Iacob :* Iertați-mă, nu mi-e 'ndemână
Să lucru, când mă cuget ce păgână
Ursită ne-a ajuns (apucându-se din nou să
lucreze)
Vezi, a câte-odată
Imi pare rău de vremea de-altădată.
Inchiși în munții noștri — zăvorîți
De lumea din afar' eram feriți
De volnicia stăpânirii... Pușca
La ochi și gându 'ndârjit... In cușca
Strămtorilor de munte am dat gata
Oștirile lui Hatvani și-armata
Lui Kemény Lupu. Strâns-am în inele
De foc pe Vasváry la Fântânele,
De n'a mai îndrăznit de-atunci suflare
De Ungur să ne între pe hotare.
- Femeia :* De mult s'a stâns scânteia de lumină
Și stăm sub jug și pravilă străină
Ca și'n trecut.
- Iacob :* (cu un suspin adânc) Ba poate și mai rău...
C'am stat pe loc — nădăjduind mereu
Că s'a'mplini făgăduința dată
De împărat — doar lupta-a fost purtată
De Iancu să apere împărăția
Și tronu 'mpărătesc de vijelia
Răscoalei ungurești.
(c'un gest de profund regret) Am așteptat
Zadarnic... Impăratul ne-a uitat.
Când a fost Iancu să-i aduc'aminte
De jertfe, suferințe și morminte,
Măria Sa s'a hotărît să-i dea
Răsplată-un fluture de tinichea.
- Femeia :* De-atunci nu se mai poate deștepta
Din supărarea lui.
- Iacob :* Vai cât aş vrea
Să-l văd... să plâng alături de el,
Să-mi blastem nașterea. Să simt la fel
Durerea fără margini ce-l frământă
Și să-i șoptesc că îl binecuvântă
Poporu 'ntreg...

Scena II-a.

- Ion Stupină*: (de-afară) Femeie!
Femeia: (iese 'n prag) Ce-i?
Stupină: E-acasă?
Te-aud vorbind cu cineva... Ar vrea să
Vorbească preasfinția sa cu dânsul.
- Iacob*: (surd) De cine 'ntreabă?
Stupină: Mă, al cui e mânzul
Acesta priponit de gard...?
Femeia: E-aici
Un ciubărar la dres de vase.
- Stupină*: (depărtându-se) Zici
Că-i ciubărarul?...
Femeia: (nu răspunde — se 'ntoarce'n casă)
Iacob: Iacă-am isprăvit.
Femeia: Să-ți dau acu mâncarea.
(li pune o strachină de lapte și mălai pe-o mescioară în fața lui)
Iacob: (încordat) Ați vorbit
De cineva.
Femeia: S'a 'ndatinat, că vine
Din când în când la casa noastră.
- Iacob*: (sugrumat) Cine?
Femeia: De ce să-i pomenim slăvitul nume
Doar știi că-i bolnav,...
- Preotul*: (a apărut în cerdac. E un om mai în vârstă — tip co-
mun de preot, fără să semene cu vre-o figură a trecutului)
Femeie! Toate cele bune.
Femeia: (îclinându-se) Sărut mânila, părinte.
Preotul: Unde-l gălesc?
Iacob: (mormăind) În cântecele sfinte
Ce-i preamăresc trecutul.
- Preotul*: (intrând) Nu-l zăresc.
Iacob: (cevași mai tare) E pretutindeni unde locuiesc
Români.
- Preotul*: (privește lung — încurcat) Să fie...?
Femeia: (dând din cap) Nu-i aici!
Iacob: (s'a așezat din nou la mâncare) Așa-i!
Preotul: (nedumerit) Ce are?
Iacob: Lângă-un codru de mălai
Mai rupi câte-o frântură de-adevăr.

- Femeia:* I-am dat să-mi dreagă-o doagă la ciubăr.
Preotul: (mereu nedumerit) Să fie el?..
- Jacob:* Nu mă cunoști., Nu-s el...
Nu poți găsi pe-al doilea la fel
Cu dânsul, nici la faptă nici la chip.
- Preotul:* (întorcându-se din nou către femei, care însă a ieșit neobservată din casă) Dar cine-i?
- Jacob:* Un grăunte de nisip
Din arinișul unui neam de slugi
Trăind între morminte făr' de cruci.
- Preotul:* Cât de ciudat vorbești...
- Jacob:* (pierdut în viziunea lăuntrică) Când sui la munte,
Urcând pietriș spre culmile cărunte,
Simți par'că adiind un zvon de jale
Și crezi că-i apa care curge'n vale;
Iar vântul poartă șoapta de suspinuri
Dincol' de stânci și dincolo de clinuri,
Sporind în mii de glasuri tânguirea
Atfători morți (apăsati) pierduți din amintirea
Urmașilor.
- Preotul:* (s'apropie) Ce ți-am putut greși?
- Jacob:* Mie? Nimic (continuându-și firul)
Ce bucuros aș fi
De-ai sta să vezi la margini de pădure
Cum strălucesc tăișuri de secure
Și câte-odat' ce limpede răzbate
Ropot de gloanțe prin singurătate..
Să-l vezi pe lancu 'n fruntea mândrei oști
Pe-Avram, pe care nu îl mai cunoști...
- Preotul:* Nu-l mai cunosc?
- Jacob:* (aspru) Nu-l mai cunoașteți voi
Cari îl lăsați să piară în noroi
Hulit de Unguri... părăsit de-ai săi
Ca ultimul mișel între mișei.
- Preotul:* Eu nu port nici o vină.
- Jacob:* (neînduplecat) Fiecare
E vinovat (văzând protestul scurt al preotului)
- Zadarnică 'ncercare
- Părinte... Incepând cu domnii mari
Și pân' la cel mai umil opincar
Toți l-am lăsat
- Preotul:* Ești prea pornit.

- Iacob :* Cu toții
Ne-am lăpădat de el.
- Preotul :* Te 'nșeli. Preoții
Îl pomenesc în sfânta liturghie.
- Iacob :* Numai în șoaptă, ca să nu se știe
De cine-i vorba ; (cu pumnii încleștați)
Iar pe împărat
Îl pomeniți cu glasul înălțat
Căci s'a purtat cu noi par'c'am fi câni,
Iar noi îi lingem talpa de stăpân.
(zmâncindu-se cutremurat de durere)
S'a 'nfipt durerea jertfelor de ieri
În pieptul lancelui. Un singur creer
S'a zbuclumet setos după dreptate
Pân' și-a văzut nădejtile 'nșelate.
- Preotul :* (încercând zadarnic să-l întreprună) Dar noi...
- Iacob :* I-ați fost tovarăși la 'nceput
Și i-ați fost credincioși... fiindc'ați crezut
În steaua lui... Pe urmă-ați obosit
Și v'ați retras... El însă n'a clintit
Din cererile lui către 'mpărat
Să ne 'ntărească dreptul câștigat...
(sacadat) Iancu biruitor de totdeauna
Cerșea dreptate și i-au pus cununa
De spini în cap — atunci când în sudălmi
Pandurii Curții îl luau la pălmi...
Știa că cei cari îl lovesc, se 'ntrec
Să umilească 'n El — poporu 'ntreg
(cu infinită durere)
Noi am tăcut alături și-am privit
Rușinea unui neam nenorocit.

Scena III-a.

Sunetele unui fluer s'aud impresionant de aproape. Modulări triste pătrunzătoare

Iacob : (după un răstimp de încordare) E doina lancelui.

Femeia : (a reapărut în prag, impietrită și dânsa în ascultare)

Preotul : (încet) Nu știi de unde
S'aude fluerul ?

Iacob : (izbucnind) Tăceți !
(Fluerul încetează brusc)

Femeia : S'ascunde
Când simte om străin în casă

(către Iacob) Mergi
Desleagă murgul dela gard!
(întorcându-se către preot, în timp ce Iacob iese)

De 'ncerci
Să-l chemi... sau dacă-l cauți..., fuge.
Glasul lui Iacob: Ciubere... cobilite... cercuri...
(glasul se îndepărtează. O umbră s'a
așternut peste odaie, adâncind tăcerea).
Iancu: (de-afară) Muge
Vifornița... săriți feciori!
Femeia: (aproape șoptind) Aseară
Cânta din fluer. Lumea pe afară
S'a strâns în fața căsii să-l asculte.
Și cum doinea... un zvon din cele multe
Prindea putere: Iancu-și ia rămas
Dela popor... și c'o să moară azi.

Iancu: (aproapiindu-se) Cureți la vale!...
(Vorba auiе prelung — încordarea devine opresivă)
Preotul: (tresărind) Strigătul de luptă
De odinioară.

Femeia: (se 'nfioară arătând spre arborele din curte)
Uite creanga ruptă
În creștetul gorunului, părinte...
Ai crede că-i o cruce! (și în adevăr jocul
de umbră și lumină înfățișează chipul unei
cruci în frunziș)

Iancu: (foarte aproape) Înainte
Băeți!

Femeia: (cu glas și mai scăzut) Azi dimineață-am auzit
Ciocănitura cobei.

(În foișor a apărut brusc, ca o nălucă, Avram Iancu. Are aerul sobru, deși picioarele-i slăbite abia îl ajută. E zdrențuros și se clatină. Plete umede de sudoare îi acoperă fața răvășită de durere. Numai ochii mari pironiți în gol — scânteiază).

Scena IV-a.

Avram Iancu: L-am izbit
Pe Kemény (rânjind) Oooh... (cu o privire
teribilă)
Nu intră lupu'n stavă
Așa ușor cum crede.

Preotul: (înmărmurit) Ce grozavă

Infățișare are!

Avram Iancu: (par'c'ar privi într'o prăpastie)

Mișcă vierme,

Indoaie-ți trupul... te strivesc în perne

De stânci (rânjind) Oooh!

Clopotul cu glas de tun

Te-a 'nspăimântat și acuma-mi fugi din drum
(prinzându-se de cap cu amândouă mâinile)

Cum sună peste dealuri și ponoare...

(cu o bruscă întoarcere)

Merg să mă rog... e zi de sărbătoare.

Femeia: (apropiindu-se îmbunător)

Ești obosit... Nu vrei să mânci ceva?

Prea te trudește amintirea.

Avram Iancu: (pierdut în sine) Ba!

Femeia: (rugător) O leacă de hodină.

Avram Iancu: (fremătând) Eu hodină?

Și munții gem de jale — valea-i plină

De Unguri (răcnind par'c'ar da comandă)

Stăviliți puhoiul, măi!...

Ard vetrele aprinse de călăi...

(agitat) Abrudul a căzut, — dacă străbat
Pân' la Câmpeni, suntem pierduți.

Preotul: (emoționat) Păcat

De el.

Avram Iancu: (cu privire fixă) Ți-e roșie de sânge mâna,
Părinte. (schrâșnind) Oooh... Lupu credea că
stâna

Nu e păzită de ciobani? Credea

Că nu-i va sta 'mpotrivă nimenea (cu ge-
sturi mari)

Catapeteazma cerului s'a frânt

Atunci și Dumnezeu cel sfânt

S'a arătat norodului. (cu privirea'n sus)

Ce soare

Strălucitor!... E zi de sărbătoare

Și slujba cea cumplit'a început (poruncitor)

Veniți cu praporii!... Pământu-i ud

De sânge... la cădelnița, părinte,

Și crucea! 'nvălmășeala e fierbinte

Și auie viforul în spazm năpraznic...

Par'că ne chiamă mii de voci la praznic.

(rânjind) Ii place Lupului să mănec gras...

(teribil) Veniți să-i dăm colac de parastas!
(scrâșnind) Oooh popă...

Preotul: (înfiorat) Iancule!

Avram Iancu: (bănuitor, privind într'un colț)

Cine mă chiamă?...

Nu-s Iancu!... Incruntata mea sprânceană

Nu mai trudește somnul nimănu.

(cu infinită durere)

Eu nu sunt Iancu — numai umbra lui.

(se clătină).

Scena V-a.

Jacob: (a revenit cu o clipă'n urmă — a auzit cuvintele și acum sare să-l sprijinească pe Iancu)

Femeia: Domol... domol.

Iancu: Ooooh... codrul și pădurea
Și munții mei (bolboreseala nu se mai în-
telege)

Preotul: Vorbește într'aiurea.

Jacob: (cu profundă simțire)

Pe Moții tăi de ce nu-i pomenești?
Tu, Făt-Frumosul nostru din povești,
De ce ne lași orfani și nevoiași
Sortiți să fim de-apururea clăcași?
Noi ți-am urmat porunca totdeauna.
De ce vrei să ne părăsești acuma
Când ne-asupresc scursorile străine
Și știi că nu te avem decât pe tine?

Iancu: (pierdut în sine) E zi de sărbătoare.

Femeia: (s'apropie încet către Iacob) Nu mai știe
De sine...

Avram Iancu: (a tresărit brusc, — ochii fițși spre femeie)

Tu ești, maică Palaghie?

Leoaică răscolită din culcuș...

Vin Ungurii din nou... Vin dinspre Cluj

Cu Vasváry... (Poruncitor) Femei, întâmpi-
nați-i

Cu-alai de foc, să tremure turbații

De groază, când s'or înâlți cu voi,

(Sălbatic)

Să nu-și mai afie calea înapoi

Nici o suflare de Ungur. (Privind concen-
trat — cu arătătorul înfipt în gol. Uite-l văd

Pe Vasváry și 'ntregul său prăpăd
La Fântânele...

Preotul: (murmurând) N'a scăpat nici unul
Din câți au fost acolo.

Iancu: (impresionant) Vuie tunul...
Se umflă glasurile... (De-odată se oprește...
caută în aducerea aminte; șoptă solemnă)
'Nsufletirea

Cine ți-o dă? (incordat) Cum zici?
(iluminându-se) Iubirea!...

Te-am căutat — mireaso — pretutindeni
Și nicăiri nu te-am găsit... (duios) Intinde-mi
Mânuța ta..., e pentru 'ntâia oară
Că te revăd de-atuncia...

(Nu mai poate vorbi..., emoția îl copleșește și aproape involuntar își duce fluierul la buze. E cântecul de lebedă. În timp ce doina lincului răsună pătrunzător — afară trece o turmă de oi, cu tălângi. Femeia a 'nceput să plângă molcom. Preotul și-a dus mâna la frunte. Cuvintele abia se mai aud).

Inimioară,
Te-ai despletit în cântece de dor
Și jale... să te dărui tuturor.

(apoi de-odată, strident)

I-am spulberat pe Unguri din hotare...

(rânjind) Celor rămași... le punem sârindare...
(Se prinde de cap) Mă junghie!...

Preotul: (cu profundă compătimire) Ai crede că-și presimte
Sfârșitul.

Iancu: (descompus de durere) Ooooh!...

Femeia: (tresărind înspăimântată) Se chinue, părinte! (un clopot
de departe a 'nceput să sune ca un cântec de 'ngropare)
Aprind o luminare.

Iancu: (gemând) Măi Butean,

De ce mă chemi?... Părinte Balint... am
Răspunderea (gâlgăie vorbe neînțelese)

Preotul: (s'apropie de căpătâi și începe rugăciunea pentru muribunzi)
Tu Doamne, care ești

În cer...

Iacob: (cu durere) Pe Moșii tăi nu-i pomenești?
Pe credincioșii-ostași de-odinioară
Întotdeauna pregătiți să moară
Pentru pământ și neam, pentru dreptate...
Gloțașii tăi, cari te-au urmat la toate;
Noi cari am smuls izbânzi după izbânzi,
Zdrobiți de trudă, chinuiți, flămânzi,

Noi cari purtam pe Iancu 'n suflet... Ești
Doar întruparea sfințelor nădejdi
De mâne... De te-ar părăsi cu toții...
Cei cari stăm vecinic lângă tine,

Iancu : (slab, cu o sclipire de mândrie) 'S Moșii.

(Iacob i-a sărutat mâna — în timp ce preotul continuă rugăciunea)

Preotul : Și iartă-l, Doamne !...

Iacob : Ne-am săturat de pace... Vrem război,
Nu mai putem trăi sub silnicia
Asupritorilor.

Iancu : (sfâșietor) Ooooooh, nebunia...

(Flacăra vieții se mai zbate înc'odată cu putere lucidă)

Las' să mă creadă lumea că-s nebun.

Sub mantia zmintelii pot să spun

Tot ce mă doare, tot ce mă frământă.

(profetic) Pot să visez de libertatea sfântă,

De vremuri noi cu mult mai fericite,

De țara cu hotarele 'ntregite...

Eu nu-s decât simbolul pătimirii...

Sunt Iancu... Vestitorul desrobirii.

(Femeia cu lumânarea lângă el — preotul a făcut o cruce
mare — în timp ce Iancu moare — drept — cu ochii pironiți în
viitor).

(Cortina)

B a i a *)

*In biserica din Buda
Şapte popi îşi dau azi truda
Să-i alunge visul chin
Caiului de faimă plin
Fiu al lui Ioan Corvin.*

— — — — —
*Regele ungar Matia
A făcut şi el prostia
De-a călcat odat' duşman
Ţara Marelui Ştefan.
N'avrut, mândrul, să primească
Mâna-i dreaptă prietenească.
Socotia de slăbiciune
Solia cu vorbe bune
Ce venea dela Suceava,
Ca să nu verse degeaba
Sânge tânăr, voinicesc,
Scumpul sânge creştinesc.
S'a lăsat ademenit
De-un frumos vis, împletit
Din vorbele lui Aron
Care-i da ţara plocon.
Şi cu patruzeci de mii
De ostaşi, aleşi copii:
De Maghiari cu lungi lulele
Dar puţin tutun în ele, **)
Şi de Saşi bine hrăniţi,
Cu hatâruri ghiftuiţi,
De Săcui
De cei fudui,
Spre Moldova se porni.
Cât trăi o pomeni! . . .*

*A uitat craiul astut
Că puterea de temut
Nu s'arată'n mii, nici sute,
Ci'n puşini, tari de virtute!*

— — — — —
*Abia lasă Oituzul,
Viscolul le ia auzul....
Par'că s'au unit toţi dracii
Cu strigoii, vârcolacii,
Să-i înfunde văile.
Să-i ascundă căile,
Orbind oameni, orbind cai,
Orbind zarea 'ncotro dai . . .
Şi așa, cu grea zăbavă,
'Naintează spre Suceavă,
De semne rele 'nsoşiţi
Şi de ger încărunţiţi,
Ne'ntâlnind prin sate, stâne,
Barem un lătrat de câne...
Pân'ce foamea şi-oboseala
Le opri în Baia, fala.*

*Ştefan toate le ştia
Şi-oaspeţilor le gătia
— Bun creştin precum era —
Paturi calde, liniştitе,
De ger, de vânt ocrotite,
Paturi sub Țolici de glie
Cine s'a culca să ştie
Că odihna-i pe vecie...
Şi câte zile s'a'ndurat*

*) Scrisă în 1917, cu ocazia aniversării a 450 de ani dela victoria lui Ştefan cel Mare repurtată în vechea capitală a Moldovei asupra craiului ungar Matia. O dăm ca un document al anului şi sentimentului în care s'a zămislit.

**) „Hosszú pipáju, kevés dohányu“ e propria lor zicală.

Domnul de i-a mai lăsat,
Dup'al soarelui apus,
Ce-a văzut, el n'a mai spus
Nimănui
Dintre ai lui. . .
Dar pe-aproape de Crăciun,
Când îngheață apa tun,
De când stă'n sicriu sculptat
Somnu-i fuge speriat
De vedenii alungat. . .
La a focului văpaie
Care 'ncinge 'ntreaga Baie
Vede ghioage'n înălțime
Aburind, de sânge pline,
Capete mândre sburând,
Sânge cald în sus proșcând,
Trupuri dragi ingenunchind,
Scrâșnete de luptă surdă,
Pocnituri de strat de durdă,
Fețe de viteji strivite
De-ale cailor copite,
Răcnete 'nfiorătoare,
Gemete de om ce moare,
Sudori reci în foc de iad,
Grinzi aprinse care cad
— Inspăimântătoare torții —
Ingropând viii cu morții. . .

Popii 'n jur mereu cădesc
El, tresare tot mai des.

Popii, rugă după rugă. . .
El, se vede subț o glugă
Cum, pe-o targă, pe furis,
Prin al codrilor desiș,
Peste gropi și peste trunchi,
Ingroziți până'n rărunchi
Șase oameni îl strecoară
Peste-a lui Ștefan hotară,
Șase credincioși Săcui.

Urla zarea'n urma lui !..

— — — — —
In biserica din Buda
Popii-și dau în van azi truda
Să-i aline somnul-chin
Craiului de faimă plin,
Fiu al lui Ioan Corvin. . .

— — — — —
Popi străini,
Popi calvini,
Papistași
Tunși și rași
Și la Putna'n Bucovina
Și-au uitat astăzi hodina
Vrând să 'nnăbușe lumina
Ce'ncunună maiestos
Cripta Spadei lui Hristos,
Care-a 'ngenunchiat trufia
Craiului ungar Matia.
Dar zadarnic, căci Dreptatea
L-a'nfrățit cu-Eternitatea !

Chișinău, Noemvrie 1917.

S. Tamba

B a l a d ă

A trecut ușor
Vântul călător,
Vântul doinilor
Și-a adus o veste
Peste 'nalte creste,
Peste-adânci păduri,
Peste munții suri,
Că la Moara Veche
Șade o pereche
Cunoscută lui,
Lui, haiducului.
Că sub umbra deasă,
La aleasă masă,
Cu vin gălbior
Stă voinic fecior
Cu fetița lui,
A haiducului.
A nebunului,
Depărtatului!

Codrii l-au uitat?
Munții-au detunat?

— Calule sirepe,
Haide ș'om începe
Cale nebătută,
Goană ne'ntrecută.
Fie noapte, zi,
Noi n'om odihni;
Fie zi ori noapte
N'om asculta șapte!
Să mă duci ușor
Ca un vântișor
Și să nu mă 'doară
Dor ce mă omoară,
Gând ce mă'nfioară!

Du-mă, să mă duci,
Dorul să-mi usuci,
Jalea să-mi alini!
— Inimă, suspini?

Calul scurt nechează,
Zarea cercetează
Și pornește lin
Sub cerul senin;
Și pornește seara
Iute cum e para,
Noaptea ca o umbră
Prin pădurea sumbră!

Cine l-a zărit
Nu s'a dumirit
De-i adevărat
Un haiduc plecat
Dup'un sărutat,
După un păcat,
Ori de-i umbră poate
Plină de păcate,
Toate neiertate
Și nerăsbunate
Mereu căutate
Și nemaiaflăte!

Hei și 'n zori cu rouă
Când lumina plouă,
Mâna-i obosită
Inima 'negrită!

Dar în seri cu lună
Inima neună
Il alungă iar
Nedormit drumar!

Și-mi ajunge iată
Într'o zi, de-odată,
Lângă Moara Veche
Veche făr' pereche,
Cu durerea lui,
— Jalea dorului —
Focul calului
Și-al stăpânului!

Și când seara cade
Grea mâhnire-l roade
Și când noaptea vine
Grea mâhnire-l ține!

*

Uite-o! Bălăioară,
Fata dela moară,
Dela Moara Veche
Fără de pereche,
Pe cărare trece,
Trece și petrece
Cu mersul ușor
Și legănător.
Dar cine mi-o prinde
Și'n brațe-o cuprinde
Și-o sărută-așa
De o ar mânca?

Stă și se crucește
Nu se dumirește:
E fratele lui,
Al haiducului,
Al uitatului!

Mâna pe cuțit
Arde. L-a simțit?
Inima îi bate
Clipe numărate,
Visuri sfârâmate.
Stă așa mâhnit,
Frânt și prăpădit

De atât dorit,
De așa iubit.
Frățiorul lui
Să-i ia fata lui!...

Calu-a nechezat,
Fata s'a uitat
Cu spaimă 'ntr'o parte,
La el și la moarte,
Și s'a strâns duios
De voinic frumos:
De-al său frățior,
Dragul dragilor.

— Calule iubite,
Cu repezi copite,
Să mă duci oriunde,
Du-mă de m'ascunde!
Du-mă unde-i vrea
Că inima mea
S'a sfârșit cu ea!

Și-a pornit în lume
Pe calul în spume.
Și mi s'a tot dus
Peste munți în sus,
De pe munți în jos
— Păzească-l Hristos! —
Spre fund de genune
De-unde încă nime
Nu s'a mai întors.

Marin Negrea

Gânduri de Duminecă

de Horia Petra-Petrescu

Proprietarul, directorul unui ziar de mare tiraj. Mașinile cele mai perfecționate huruie ziua și noaptea. Linotip-urile, cu zecile, prind în șirele lor de metal veștile din lume și țară.

E Duminecă. Directorul a avut câteva nopți de nesomn. Acum e liniștit. Iși ia țigara predilectă, chiamă pe dactilografă, se așează în fotoliu-i directoral și dictează, umezind cu gura țigara, tăindu-i vârful, pufăind încet, tacticos și dând, din când în când, cu dreapta pe capul de grifon, de lemn, o parte a spetezei scaunului.

— „Scrie, domnișoară!“

— „Domnule corespondent!... Asta va fi o circulară către toți corespondenții noștri din provincie... Domnule corespondent! Vă scriem în legătură cu spiritul ce dorim să domnească în rapoartele dtale. Mai întâi și mai întâi scrisul dtale are să contribuie ca să câștige cetitorul dragoste de viață și nu să se scârbească de ea. De aceea, nu vei insista asupra tuturor scandalurilor din orașul sau comuna d-tale. Dacă de ex. s'a îmbătat vre-un om și a spus la miez de noapte o vorbă nerumegată, luându-se la păruială, — *nu* ne repeta neghiobiile lui și nu-i da numele, fiindcă *nu* ne poate interesa.

„Dacă o biată fată a fost siluită, nenorocită de vre-un craidon și a trebuit să nască, — *nu* ne interesează. Numele fetii să nu figureze în rapoartele d-tale, fiindcă biata ființă ar fi stigmatizată pe viața ei întreagă și ar ști-o toată lumea, câtă vreme chemarea presei noastre este să nu dăm în vileag fapte, cari trebuie îndreptate pe tăcutele.

„Dacă s'au certat, chiar strașnic, partizanii unui partid cu partizanii altui partid, nu pe teme de principiu, ci pe teme locale, de căpătuială, — *nu* ne poate interesa...“

Dactilografa făcea ochii mari. Ochii ei mărturiseau: Vrea să-și dea domnul director ziarul de mal?

— „Dacă...“ — directorul proprietar își duse dreapta prin păru-i stufos și răsufliă odată din adânc, — „dacă observi greșuri între cetățenii orașului sau comunei, scrie raportul astfel, ca gre-

șelile să se poată *îndrepta* în viitorul apropiat. Caută d-ta pe cel ce ar putea aduce îmbunătățirea și ține-te el, arătându-i puțința de îndreptare, dându-i să înțeleagă chiar, că ai să-i lauzi fapta, stimulând astfel un orgoliu îndreptățit. Cazuri concrete: lipsa de lumină electrică, lipsa de canalizare, lipsa de baie, lipsa unui parc, lipsa unor șosele de dai-Doamne, lipsa unui ateneu popular sau casă culturală, sau a unei școli mai sănătoase ș. a. m. d.

„Vom trimite, domnule corespondent, în viitorul apropiat, o broșură, în care vom specifica fiecărui corespondent al nostru „*ce ne poate interesa*“, ca să ni se raporteze.

Directorul tăcu și plecă fruntea închizând ochii. Da, da, vedea cu ochii sufletului cum se plimbă în toate orașele și comunele țării... îi veni în minte durerosul cuvânt „lefeșii“ ziarului său, dar îl dete laoparte și corectă: „salariații“ săi. Pe unul îl prinse odată, fără să fie observat, cum se plimba, radios, prin urbea cutare, cu lavaliera fluturându-i victorios, după ce scrisese câteva adjective murdare, într'un articol murdar, împotriva unui cetățean, adversar politic al unuia care era prieten bun cu corespondentul. Reprezentantul ziarului său se simțea eroul zilei, fiindcă dăduse un „frecuș“ părții adverse și mai cu seamă, *mai cu seamă* — aci găsi directorul buba — fiindcă trimisese atâtea și atâtea rânduri, *fără* cari n'ar fi fost corespondentul ziarului, contractul spunând: ai să trimiți atât și atât.

Directorul suspină adânc. Nu se scriu atâtea năzbâții de corespondenții ziarelor, fiindcă *ei* trebuie să trăiască?..

Luă un număr și se îngrozi. Numai crime și iarăși crime, apoi bârfeli, șantajuri, sporovăeli de oameni fără de preocupări mai superioare... Și iacă, trei-patru-cinci coloane despre uciderea cutărei prostituate de cutare bețivan. Toate cuvintele scârboase ale amândurora, redade aidoma. Apoi fotografiile și interviewuri, cu urmări, cu litere de-o schioapă. „Cetățenii capitalei caută corpurile delictelor ale victimei, pe malul...“ Ce ticăloșie de riportaj! — strigă par'că cineva în domnul redactor. Și alt articol, dintr'alt ziar. Descris pe larg, cu amănunte precise, cum au spart în noaptea trecută la cutare comerciant, cum s'au introdus bandiții pe fe-reastră, cu ce mânuși au operat, cum au procedat la spargerea trezorerului. Asiști la spargere și par'că auzi pe cineva că-ți șoptește: Șmecheri flăcăi!

Ce oroare!.. Directorul ridică iarăși capul.

„Scrie Domnișoară!”

Domnișoara își roti iarăși ochii, gata să pipăie pulsul șefului și își pregăti „stilo“-ul.

— „Amănunte scabroase, epitete scârnave n'au ce căuta în coloanele ziarului nostru. Dacă le-a rostit cutare și cutare, ocolește-le în raport, înlocuindu-le cu „vorbe necugetate, imprecajii, sudalme“, etc.

„Lasă descrierea hoțiilor savante pe seama justiției și nu le descrie spre desfătarea și aprobarea tineretului crud și a cetitorilor maturi fără de căpătâi. Apoi...”

Directorul plecă din nou capul. Ii era rușine. Vedea, în gând, caricaturile mușcătoare, cari infiltrau deprimarea în suflete, ale cutărui bun desenator — caricaturist.

— „Scrie, domnișoară! Caricaturiștii noștri să-și aleagă legenda pentru caricaturi pline de bun-simț și de îndemn de *colaborare* și nu de *destrămare*.”

Se pot desemna cu succes și comentariile faptelor, cari merită să fie *aplaudate*. Dacă unui conducător i-a scăpat o vorbă necugetată prin strunga dinților, nu trebuie mulsă ideia până la disperarea conducătorului, care poate fi *îndreptat* și poate presta ceva în domeniul în care se pricepe. Firește, nechemajii trebuie puși la punct, dar cei ce se pricep la resortul lor, trebuie lăsați să lucreze, nu descurajați cu caricaturi comentate: întreagă tagma cutare este o ceată de escroci, de pungași — după formula generalizării, *crima generalizărilor*.”

„De aici înainte caricaturiștii noștri se vor lăsa insuflați de spiritul de a contribui la strângerea rândurilor.”

Directorul se ridică rezolut, se îndreptă în stat, își trase cu mâna dreaptă jiletca și — plimbându-se prin birou cu pași apăsați — dictă mai departe:

„Corespondenții și caracturiștii noștri să aibă *încredere* în direcțiunea ziarului nostru. Să raporteze fără grija zilei de mâne.

„Leafa le va merge, cu toate că nu vor raporta despre toate scandalurile.”

— „Gata, domnișoară!”

Domnișoara dactilografă era consternată.

Dări de seamă

Cărți și broșuri.

G. Popa-Lisseanu : *Izvoarele istoriei Românilor*. Ambasadele lui Priscus. Buc. 1936. Pp. 148. Lei 120. — E al VIII-lea volum pe care, la un destul de scurt interval dela apariția vol. VII., ni-l pune la îndemână d-l G. P. L. din „*Fontes Historiae Daco-Romanorum*“. Excerptele (extrasele) de *legationibus* (o monografie asupra ambasadelor din diferitele timpuri) care se dau în acest volum, fac parte din enciclopedia istorică, alcătuită la îndemnul și cu sprijinul împăratului bizantin — el însuși scriitor de seamă — Constantin Porfirogenitul (a domnit de la 945—959). — Intre aceste extrase s'au păstrat și cele scoase din istoria retorului și sofistului Priscus, privitoare la ambasade — 35 în total —, singurele care ne-au rămas din dispăruta sa istorie. Importanță deosebită dă acestor fragmente împrejurarea că sunt scrise de un ager și cult observator, în același timp și iscusit mânuitor al condeiului și, mai ales, că cele ce povestește sunt fapte la care a participat el însuși. Calitatea de a judeca evenimentele conform ideilor stăpânitoare în vremea sa și de a-și „expune clar și sincer impresiile personale“, fără nici un interes de a ascunde sau falsifica adevărul“ ridică valoarea lor mult peste a altor însemnări contemporane.

Dintre aceste excerpte prezintă un interes deosebit cel care privește ambasada din anul 448, trimisă la curtea lui Attila și condusă de Maximin — un înait demnitar de la curtea împăratului bizantin Teodosie al II-lea — la care ia parte și Priscus. D-l G. P. L. ne dă 22 de fragmente — și în limba originalului (elina) și în traducere — cu concluziunile care se pot trage din textul păstrat, privitoare la Attila, la populațiunile romanice și la satele dela Nordul Dunării — pe unde a trecut ambasada romană — cu *meiul și miedul* lor — și la limba *Ausonilor*, pe care istoriograful Niebuhr o crede latina vulgară, mama limbii noastre.

„Ambasadele lui Priscus“ constituie încă o piatră de temelie la edificiul istoriei noastre, pentru cecece nu-i putem fi decât recunoscători atât d-lui G. Popa-Lisseanu cât și d-lui G. D. Cloriceanu, cu al cărui sprijin material se publică aceste izvoare.

*

Ion Gherghel : *Schiller în literatura română*. Aspectul istorico-cultural și bibliografia critică. Cu o prefață de S. Mândrescu. Buc. 1935, pp. 84.

E un omagiu adus poetului german cu prilejul împlinirii a 175 de ani dela nașterea lui, — omagiu cu care-i datora li-

teratura noastră. D-l I. Gherghel, simțind această datorie față de memoria idealistului animator al ideii de libertate și umanitate, cu fecunde repercursiuni nu numai în literatura și viața noastră politică, ci a atâtor neamuri cari s'au grăbit să-i difuzeze gândurile, tălmăcindu-i operele în limba lor națională, — reia și amplifică studiul regretatului G. Bogdan-Duică, publicat în „Luceafărul“ din 1905, tot cu ocazia unei comemorări: a centenarului morții autorului lui „Wilhelm Tell“.

Autorul își împarte lucrarea în trei capitole. În primul, ni se indică începuturile modeste ale penetrației poetului german la noi prin revistele din prima jumătate a veacului al XIX-lea: *Alăuta Românească*, *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, *Aurora*. Se trece apoi la cei dintâi Schilleriani mai de seamă ai noștri (Kogălniceanu la Iași, Barițiu și Andr. Mureșianu la Brașov) și la rolul teatrului în cultul lui Schiller până la 1859. Capitolul II. îmbrățișează manifestările dela comemorarea din 1859 și până la sfârșitul secolului trecut, când poetul german, mai ales prin stăruințele lui I. Negruzzi, ajunge să ocupe tot mai des scena Teatrului Naț. din București. În cap. III. se rezumă manifestările cultului lui Sch. în diferitele periodice, înregistrându-se și traducerile și studiile apărute despre el până acum. Partea finală a lucrării cuprinde „Bibliografia critică despre Schiller în lit. română“.

Lucrarea d-lui I Gh., ori câte întregiri i s'ar mai aduce ulterior, rămâne o lucrare merituosă. Nu numai prin ceea ce a strâns cu mîgălă în cele 84 de pp. ale broșurii, ci și prin greutățile cu care sunt împreunate astfel de lucrări pentru cercetătorii care nu trăesc în Capitală, la'ndemână cu Biblioteca Academiei. Lucrările acestea implică multe, *nerăsplătite* oboseli și cheltuieli cu drumurile la București, pe care nu le pot și nu le știu aprecia decât cei ce le cunosc.

*

În Sept se vor împlini 15 ani de când — cum spunea Gh. Bogdan-Duică — românismul a fost sărăcit de o minte și o inimă rară, iar Blajul s'a îmbogățit încă cu un mormânt asupra căruia au căzut lacrimi calde și, în viitor, totdeauna vor cădea amintirile nației: cu mormântul profesorului *Gavril Precup*. Pentru acest prilej, nepotul său, directorul lic. „Petru Maior“ din Gherla, d-l **E. Precup**, publică într'o broșură de 88 pp. (format 24×16), biografia, activitatea și dovezile — oglindite în articole de ziar și în vorbirile ținute cu prilejul înmormântării — a jalei care a întovărășit la lăcașul de veci pe destoinicul luminător,

pe neodihnitul animator, pe priceputul organizator de viață românească, pe bărbatul de caracter și de ispravă, pe *Românul* din vremuri grele — când intransigența națională se solda cu suferințe, nu cu beneficii — pe fiul graniței născutene Gavril Precup.

Numai cetind aceste pagini îți dai seama de ce a trebuit să moară acest om la vârsta de 56 ani. Nu atât munca fără preget, muncă de idealist, ci supărarea, mâhnirea de a se fi văzut, din partea celor care ar fi trebuit să-l menajeze, mereu preterat prin scurtarea în drepturile sale, fiindcă nu voia să îmbrățișeze „ordul sacru al preoției“. Ca și cum reverenda ar fi alfa și omega înțelepciunii, a omeniei, a moralei! Ca și cum n'ar fi atâți surtucari cu o viață mai morală decât a atâtor reverendați!

... Dacă am cerut să fiu promovat — zice G. Pr. în cererea sa din Nov. 1909 — am făcut-o nu ca să *bat cârciumele*, ci să săvârșesc lucruri bune.

Mă doare mult, când văd, că *cei mai răi sunt considerați, iar oamenii cu sufletul curat sunt nedreptățiți.* *) S'a mai pomenit undeva ca un profesor ordinar de gimnaziu, la anul al 18-lea de serviciu, să fie egal în plată cu învățătoarele dela școala elementară de fete și mai pe jos decât învățătorul școalei de aplicație? Nu știu, ce ar zice lumea, când ar auzi de toate acestea?

Dacă Excelența Voastră și Veneratul Consistor sunteți de credința, că e bine așa, fie! Eu declar că'n chestia aceasta, cât voiu trăi, n'am să vă incomodez.

Câtă amărăciune, câtă jignire a trebuit să înghită Gavril Precup până să-i dea sufletul în clocot și să se reverse în astfel de acuze la adresa forului său superior!

Broșura ar trebui cetită nu numai de foștii elevi ai profesorului dela Blaj, ci de toți cei care vreau să cunoască o pildă de apostolat din vechea gardă a idealștilor vechiului Ardeal.

*

„**Casina Română**“ (1835—1935) Brașov. Pp. 175 + anexe LXXXII și 37 pp. ilustrații și facsimile. Format 24×20 cm. L. 150. Coperta de d-șoara O. Branisce după un motiv coresian din 1561.

„Ce-o mai fi și pelteaua asta de „Casină Română“ — auzi dom'le *Casina* Română! — întinsă în coșcogeamite dimensiuni de Biblie?“ — își exprima nedumerirea către polluxul său, pe un ton de persiflaj, un filfizon bucureștean, dând tifla, c'o pereche de mănuși crème — par'c'ar fi dat cu ele cuiva peste nas — volumului din vitrina libr. „Cartea Românească“. — Pollux ridică din umeri, drâmboindu-și buza inferioară.

Firește. Dacă ar fi intrat însă în librărie și și-ar fi aruncat numai pușintel ochii prin volum, n'ar fi riscat întrebarea svâr-

*) Sublinierile sunt ale noastre (N. Red.).

lită ca din ciocul opincii. Iar dacă l-ar fi și cetit — presupunând, se'nțelege, că avea pricepere și suficientă dragoste pentru trecut — te pomenești că se deștepta în el și dorința de a mai *savura* „pelele d'ăstea“.

În adevăr, abia după ce începi să citești volumul îți dai seama cât de greșit se poate judeca o carte numai după titlu, mai ales când acela spune așa de puțin celor de azi, — unora chiar nimic. E meritul d-lui I. Colan de a fi știut scoate dintr'un material fragmentar, adeseori sec (liste de cărți, de membri, de ziare etc.) o lucrare de atâta interes. E chiar de suflet cald, înțelegător, între file, dar și sprijinul darului de-a evoca, uneori atât de viu, un pilduitor trecut, cu ceace se poate realiza prin mijloace foarte modeste, dacă e voință, inimă, solidaritate, dragoste de neam.

Se urmărește pas de pas, începând dela modestele-i începuturi, până în zilele noastre, meritele celei mai vechi societăți, *cu existență continuă*, la Românii din Ardeal, în domenii diferite — comercial, social, cultural, politic-național — încheind, logic, cu ceace se desprinde, ca un testament din moștenirea lăsată de înaintași : păstrarea rostului pe care l-a avut în trecut, caracterul ei pur românesc și eliminarea patimilor care răslățesc rândurile.

Studiului d-lui I. Colan îi urmează : *Planul „Regatului Daciei“. Refugiații politici din Principate și Românii brașoveni la 1848*, de d-l Aurel A. Mureșianu, care, cu citații din scrisorile inedite datorite celor dintâi refugiați moldoveni la Brașov, după năbușirea în germene a mișcării „reformiste“ din 1848 — scrisori păstrate de Teodor Nica, fost director al Băncii Naț. din București, mort în 1930 la Londra, și cu fragmente din rapoartele judeului brașovean Ioan de Albrichsfeld către guvernatorul Transilvaniei, contele Teleki, pune în câteva pagini pline de interes, în lumină de „adevărați pionieri ai unirii politice a tuturor Românilor pe corifeii naționali ai acelei epoci, de dncoace și de dincolo de Carpați“. — D-l C. C. Mușlea arată realizările bisericești-culturale ale Românilor de aici după ce își eluportă concivilitatea cu Grecii, fixează ordinea în care au luat ființă casele din Brașov (1) cea săsească la 1789, 2) cea grecească la 1825/26, mai mult o cafenea la început, 3) cea românească și 4) cea maghiară) ca, apoi, să se ocupe mai pe larg de timpul când și felul cum a luat ființă a treia, aducând prețioase contribuții la istoricul ei¹⁾ — D-l Gologan, prim-secr. al Cam. de Com. și Ind. din Brașov, reîmprospătează memoriul din 1850 prezentat Ministerului din Viena de delegații „Gremiului comer-

¹⁾ Lipsesc din enumerarea dela sfârșit a casinelor rom. din Ardeal, cea din Săliște (j. Sibiu), tot așa de veche, cred, ca și cea din Orăștie.

cial levantin rom. din Braşov“, din care reiese clar „însemnătatea comerţului braşovean pentru întreaga Transilvanie şi rolul precumpănitor pe care l-au avut Românii în desfăşurarea lui.“ — Alte contribuţii la acest volum jubilar vin dela d-nii *N. Funică* (O amintire în legătură cu tribunul Axentie Severu) şi *S. Tamba* (scene din orele de distracţie ale Casinei dela sfârşitul veacului trecut).

Domnii care au dat fiinţă acestui volum pot avea satisfacţia, rară: că din tot valul de festivităţi care a întovărăşit aniversarea de 100 ani a Casinei Române din Braşov, *volumul lor e singura contribuţie care va rămânea*. Va rămânea, deoarece constituie o *faptă*; restul, nefiind decât *vorbe*, va sbura. Ba, îmi pare, a şi sburat deja.

B.

*

Organizarea şi apărarea muncii naţionale, de *Aurel Millea*, Cluj, Tip. Naş. 1935, pag. 108, Lei 50.

În numărul trecut am înregistrat apariţia broşurii „*Statul cultural al muncii naţionale*“, publicată de entuziastul patriot d-l N. N. Manolescu, directorul ziarului „*Ideea Naţională*“ din Buzău. Plecând dela viziunea realităţilor, dela nestrămutata credinţă în sensul şi valoarea românismului, autorul preconizează un sistem politic de selecţionare şi de colaborare a tuturor valorilor româneşti. În linii generale ni se arată spiritul, directivele şi structura, pe care ar urma s'o aibă noul stat românesc, pentru ca elementul autohton şi alcătuitor de ţară să-şi poată pune în valoare forţele de care dispune, să poată profita, în măsura jertfelor şi eforturilor sale, de bogăţiile ţării — azi exploatare de străini — şi să se simtă mândru şi fericit în ţara, care va fi *faptic* a lui. Un stat, care să impună respect şi minorităţilor şi străinilor, aceştia, fireşte, ne mai având dreptul să se amestece în trebile noastre, ale Românilor, naţiunea română urmând să-şi împartă conducerea destinelor sale numai — cu Dumnezeu.

În broşura, al cărei titlu l-am pus în fruntea acestor rânduri, d-l *A. Millea*, cunoscutul deputat şi avocat ardelean, se ocupă în fond de aceeaşi problemă a *muncii naţionale*, cu deosebirea, că d-sa priveşte chestiunea din perspectivă mai largă şi o tratează cu date şi cifre atât din domeniul trecutului cât şi al actualităţii. După ce face istoricul muncii, în legătură cu evoluţia socială şi economică a poporului nostru, zugrăvind aşezările româneşti din vechime, se ocupă de breslele evului mediu, arătând intoleranţa feroce a măestrilor saşi şi maghiari din Ardeal faţă de meşteşugarii români. Explică originile şi cauzele crizei economice de astăzi şi motivele care au dus la actualul dezechilibru social şi financiar, cu urmările lui: şomajul, au-

tarhia economică și specula nemiloasă a tuturor produselor materiale.

În cele din urmă două capitole autorul emite o serie de opinii și argumente despre felul cum ar trebui organizată și sistematizată munca Românului, pentru ca ea să fie în adevăr productivă și *apărată* de concurența strivitoare a elementelor venetice și de pripas.

Sunt demne de reținut și pline de interes paginile în care se relevă tenacitatea și talentul comercial al Românilor „*Mărgineni*“, din frumoasele sate de oieri, situate ca o salbă de mărgele, la poalele Carpaților între Turnu-Roșu și Orăștie, un element, care ar merita toată grija și tot sprijinul celor dela conducerea țării.

Încrăstările d-lui Milea, constituie o călăuză și un stimulent pentru toți cei care — ca și noi — au ajuns la convingerea că stările deplorabile în care se zbate azi neamul românesc vor trebui să ia odată sfârșit, pentrucă — vorba lui O. Goga — *paharul s'a umplut!*

Gh. T.

*

Al. Lascarov-Moldovanu: „*Romanul Furnicei*“, în editura „Cugetarea“. Pg. 305. L. 60.—

Este o întinsă povestire simbolică, potrivită cu liniile nehotărâte ale visului, care urmează discuției aprinse a doi studenți, doritori de a se lămuri dacă atitudinea cea mai bună în viață este cea idealistă sau cea materialistă.

După cum se vede din titlu, e, în același timp, o replică pe care avântul religios și moral al autorului o dă vestitei fable a lui Lafontaine.

Indrumați de seninătatea de suflet a unui reparator de instrumente muzicale, tinerii, îndată ce așipesc, sunt purtați la țărnul unei mări de Spiritul bun și vesel, la cetatea întunecată și tristă a d-nei Furnici, care prin muncă și economie strânge toate bogățiile lumii.

Spiritul amintit ajută transformarea sufletească a aceleia care caută un sens superior preocupărilor bănești, o face să rupă cu Crainicul Averi, care venea cu tot fastul să-i aducă alte bogății, și o hotărăște să-i însoțească în diferite regiuni ale țării noastre, pentru a vedea cu aparența de umbre, dezastrele omenești produse de pofta averii.

Purificată astfel prin remușcări, dorește să se împace cu Greerele, spre care pornesc acum, să învețe în sfârșit să cânte și Furnica.

La locuința desfătătoare a Greerului, unde se doria același lucru, fata Cristinel, vestită de Spiritul bun și vesel, cu care se

asemăna, pregătește o serbare, în care se înfățișează însăși împăcarea cea mare între Greere și Furnică, pe care apoi o va duce în lume, ca o solie de bine, Crainicul Cântării. Se da, în felul acesta, un sens superior averii, iar veselia vieții se îmbogățește cu un dram de înțelepciune.

Se va putea obiecta că acțiunea operei e prea redusă, că personagiile nu au complexitatea vieții reale și că stările sufletești nu sunt destul de motivate, că în locul dramatismului vieții, stăpânește prea mult sentimentalismul.

Toate aceste neajunsuri sunt răscumpărate prin pasiunea superioară a unei credințe, iar în ce privește forma, prin frumusețea descrierilor, adeseori neîntrecută în literatura noastră.

Opera aceasta a d-lui Lascarov-Moldovanu e potrivită și edificatoare mai ales pentru tineretul nostru, atras poate prea mult spre o literatură al cărei realism se reduce adeseori la specularea unor înclinări cari sunt de altă natură decât cea artistică.

At. C. B.

*

Mihail Dragomirescu: „Sănducu” — roman. Pg. 150, Lei 40. — Edit. „Oficiul de Librărie”. București 1935.

„Sănducu” este al treilea roman din ciclul „Copilul cu trei degete de aur” al d-lui Mihail Dragomirescu. Apărut către finele anului 1935 nu s'a bucurat de o presă prea bogată. Autorul lui însă merge pe drumul apucat, promițându-ne alte noi volume, din același ciclu.

„Sănducu” conține povestirea vieții copilului care a dat titlul volumului, de când începe a sloveni și până la sfârșitul claselor primare. E vorba de un copil dotat cu o vie inteligență, dar care este absorbit de jocuri și de fel de fel de năsbătii.

Gheorghiuță, tatăl lui Sănducu, învățătorul satului, e un om simplu și cu frica lui Dumnezeu. El nu-i iartă băiatului prea svăpăiat nici o greșală și nu scapă nici o ocazie ca să-l urechească pe vinovat.

Sănducu e în același timp, o fire violentă, răsbunătoare; ba dă dovadă, într'un loc, de suflet mic, lăsând niște bieți pițigoi să moară, aruncându-i apoi în zăpadă.

Tovarășii de joc ai acestui copil, pe care autorul vrea să-l prezinte ca pe un exemplar rar, sunt cu toții șterși, fără personalitate. Ei apar numai întrucât e nevoie pentru descrierea personajului central.

Ioana, mama băiatului, o femeie fără nici un pic de autoritate, nu prea are influență asupra odraslei sale.

Incursiunea în politica externă a țării, prin doi corifei ai vieții publice, formează o parte slabă a cărții, constituind un episod foarte puțin reușit.

Gheorghiuță nu urmărește să-și dea copilul la școală mai înaltă, iar după sfatul prietenului său, preotul David, ar fi vrut să-l vadă librar. Sănducu vrea însă să învețe și-i răspunde că nu se duce la meserie în ruptul capului. ...Și astfel ajunge să termine clasa a patra primară și băiatul cu trei degete de aur, (cum îl visase Gavrilaş dela Frăsinei) rămâne același svăpăiat vara întotdeauna cu gândul la scăldat, iar iarna la prins păsări.

„Sănducu“ nu e propriu zis un roman, ci o simplă povestire, presărată cu amintiri din copilărie, nici prea șterse dar nici prea sugestive.

Scrisă altfel, și cu mai mult răgaz, ar fi putut fi o mai bună carte pentru copii. În felul însă în care apare, ea nu face cinste autorului. Dimpotrivă. Noi refuzăm să credem că textul cules de tipografi a fost revăzut de autor. Și asta, fiindcă azi nici unui debutant în ale scrisului — și d-l M. Dr., slavă Domnului, are atâtea lucrări la activul d-sale, încât nu mai era nevoie să adauge acest volumaș spre a-și păstra locul pe care și l-a cucerit — nu i se poate ierta greșeli ca acestea :

„*Fiecare spuseră câte o poezie*“ (p. 112)

„*Steluțe gălbui plutea pe deasupra*“ (p. 103)

„*Le erau foame și mâncară*“ (p. 107)

„*Curtea, pridvorul era măturate*“ (p. 110)

„*Căldura... nu li se mai părură așa de năbușitoare* (p. 150)

„*Simțea o bucurie care nu știa cum să-i zică*“ (p. 72)

sau expresii ca: *li șterpeli* o palmă (p. 41), Voica și cu Petra se luau *la colț* toată ziua (p. 73), (Una e *la colț*, și alta *la colți*) ș. a. „*Soarele gălbejind apunea*“.

— ca să nu mai vorbim de *ortografie*, care pune la grea încercare indulgența cititorului :

sârbi, dar Români (p. 9), o împărți la toți *copii* (p. 9), căpătti (p. 27, 39), dar căpătâi (p. 42), întâi (p. 82), dar cel dinții (p. 70), astîmperi, la începutul paginei și astâmperi, la sfârșitul ei (p. 40.) Tot acolo: sînge, hîrtii, a scînci, dar cărpă, mână, cât etc. — usturoiu, iar cu un șir mai jos „*părul vâlvoi*“ (p. 89), „*Necă Nicolae, strigă el cam îngînând a plîns*“ (p. 39). Perf. simplu pers 3 sing. a verbelor de conj. I. cu *ă* la sfârșit în loc de *â* sunt curente (apucă, înduplecă, scutură etc.) Nu lipsesc nici cacofoniile („o gură ca cireașă“ p. 72, „tot ca cu Grecul“ p. 83).

Hotărît lucru: d-l Mih. Dragomirescu a călcat cu stîngul când a dat această carte la tipar.

Marin Negrea

*

Colaboratorul nostru d-l **Gh. Tulbure**, insp. gen. școlar, vechiu și apreciat publicist ardelean, sub titlul „*Sate și dascăli*“ a scos, recent, un volum de articole privind viața școlară. Vom reveni în nr. viitor.

Reviste.

Piatră de hotar se întitulează, începând cu anul curent și luând forma unei reviste, fosta *Gazetă Revizionistă* dela Arad. No. 1, apărut în forma cea nouă la 15 Ianuarie, aduce articole de mare interes. D-l *Prof. I. Lupaș*, în articolul prim („Trianonul în lumina istoriei“) arată că „opera de reparație și dreptate istorică săvârșită prin tratatul dela Trianon, încep s'o recunoască și oamenii de știință ai vecinilor dela Tisa — ca prof. dela univ. din Bpesta Francisc Eckhart, care într'o lucrare de sinteză istorică, apărută la 1933, spune că „*teritoriul ocupat (de cetele lui Arpad) se potrivea aproximativ cu cel stabilit prin pacea dela Trianon, la care a fost redusă după o mie de ani Ungaria Mică*“, D-l *Dr. Sabin Manuilă*, dir. Inst. de Demografie și Recensământ. din grafica statisticilor de azi indică *regiunile inflamabile de mâne* ale Europei, care în urma sporului de populație vor da prilej la conflicte nouă, anemiind sau scoțând cu totul din actualitate conflicte vechi, precum și de acelea care, astăzi, mai stârnesc încă discuții. Intre acestea va fi și procesul pornit de revizionistii maghiari, cărora disproporția tot mai mare, din an în an, între cifra populației din Ungaria și cea din statele sucesorale le va fi fatală, demonstrând încă odată, dacă mai e nevoie de demonstrat, că tinerețea triumfează întotdeauna asupra senilității. D-l *Al. Olteanu*, ocupându-se de „*Mișcarea politică ungară din România*“, evidențiază, cu probe concludente, „*pornirea și reaua credință*“ în politica partidului maghiar, conchizând că „*problema ungară din România nu mai este o problemă politică, ci psihologică*. Nu statul român sau opinia publică românească, ci însași minoritatea ungară o poate soluționa abandonându-i „*prejudecățile*“. D-l *Cătălin Pârvu* ne comunică uluitoare date asupra *presei minoritare dela noi*. Câtă vreme 14½ mil. de Români au 55 ziare zilnice, 1.400.000 de Maghiari din România au 42 cotidiene în Ardeal (Românii abia 6—7) și unul în București. Pe când cca. 8 mil. de Unguri și ungurizați de stăpânirea d-lui Horthy, au numai 32. Se mai constată apoi că cel puțin 90% dintre ziarele ungurești și rusești etc. sunt editate și scrise de *Evrei*. Tot în acest nr. găsim edificatoare informații despre reforma fidei-comisurilor, despre noul regim al școlilor minoritare și despre stările din țara guvernată de d-l Gömbös, despre felul cum se poate naște o pără la Geneva, despre felul cum judecă noii scriitori din Ungaria partidul maghiar dela noi, despre Românii din Ungaria, despre cei din Clisura Dunării românești etc.

Vorba bună pe care am întârziat s'o spunem până acum despre *Gazeta*, azi revista d-lui *Isaia Tolan*, o spunem de astădată, întemeiați pe ceea ce am constatat despre ea în cursul unui

an întreg, cât am primit-o : *e cea mai bine informată călăuză a noastră privitor la cunoaşterea framântărilor, planurilor, dedesubturilor po iticei vecinilor dela Tisa şi ale consângenilor lor de aici*, — cu informaţii din surse directe, nu din a doua sau a treia mână. Ea s'a făcut *indispensabilă* pentru oricine vrea să cunoască intenţiile şi manevrele politicei ungureşti, situaţia reală din ţara latifundiilor şi a fidei, comisurilor. Scrisă cu obiectivitate, la bază întotdeauna cu respectul adevărului, folosindu-se de arme scoase, de obicei, din arsenalul adversarului, „Piatră de hotar“ nu numai înlocueşte, dar face de prisos rubricile ziarelor relative la problemele pe care le îmbrăţişează. D-lui Isaia Tolan, toate felicitările pentru trecut şi toate urările de trăinicie şi satisfacţie pentru viitor. (Red. şi Adm.: Arad, Str. Filipescu 30).

*

Constatând că tineretul de azi, încurajat de partidele politice care-i pun sub ochi atâtea exemple de ascensiune fără muncă, fără eforturi, fără o pregătire temeinică pentru locurile de conducere pe care le reclamă şi asaltează, d-l prof. dela Acad. Comercială din Cluj *Iosif Gârbacea*, a pornit, secondat de un coleg cu studii economice şi de trei exponenţi ai vieţii comerciale practice româneşti, sub denumirea „**Economia Românească**“, publicarea unei reviste trimestriale *pentru îndrumarea practică spre negoş şi industrie* No. 1 pe Ian. - Martie în extensiune de 138 pg. (format 26×18), e de bun augur. Şi bogat şi variat. Şi având în vedere necesitatea acestei îndrumări, e de dorit ca eforturile celor grupaţi în jurul revistei E. R. să nu rămână zadarnice. Ceeace nădăjduim că nu se va întâmpla, dacă iniţiatorii ei îi vor putea asigura respiraţia regulată şi conţinut de interes, Existenţa ei. cu scopul pe care-l urmăreşte ar fi nu numai în interesul tineretului pe care-l vizează, ci şi al statului, creindu-ne clasa de comercianţi şi industriaşi cu pregătire superioară, care să poată lua lupta cu străinii mai bine pregătiţi şi mai înstăriţi.

La observaţia cu care-şi încheie E. R însemnările privitoare la „Ţara Bârsei“ (însemnări pentru care îi mulţumim), răspundem : Intoleranţa n'a fost nici odată bună sfătuitoare. Noi nu numai că nu refuzăm, dimpotrivă : ne bucurăm de fiecare mână minoritară de colaborare, dacă e întinsă cu prietenie şi cu hotărârea sinceră, care e şi a noastră, de a contribui la luminarea adevărului.

Iată şi sumarul nr. 1 : V. Pascu : Cum am ajuns negustor, I. Gârbacea : Orientarea economică profesională, A. Iacob : Industria agricolă Vlad, N. Petra : Băncile româneşti în trecut, Gh. Dragoş : Săcelenii ca negustori în Brăila şi Galaţi, V. Vlaicu : Primele întreprinderi rom. de asig. în Transilvania, Tr. Nichiciu : „Solidaritatea“, I. Haşeganu : Negustori mărgineni în „Ţară“, A. Tătaru : Românii din America : Cronica şi revista revistelor. Red. şi Adm. Cluj, str. G-1 Grigorescu 37/c.

*

Răsfoind ultimul nr. din „**Plaiuri Săcelene**“ (nr. 10—12 pe Oct.-Dec.) „închinat d-lui Alex. Lapedatu și împlinirii a doi ani de luptă pentru ridicarea Săcelilor“, am avut impresia că ne aflăm în fața vitrinei unui fotograf. Figurile mărimilor locale — 11 din ele (cele mai ochioase ori, poate, mai protejate) chiar în dublu exemplar — îți absoarbe într'atâta atenția, încât te face să uiți că printre ele mai există și slovă tipărită. Admirând aceste figuri fotogenice, ne întrebam însă involuntar: Oare chel-tuiala cu atâtea clișee nu s'ar fi putut întrebuița pentru lucruri mai de interes? Sau poate era necesară această irosire de franci spre a justifica subtitlul publicației („revistă de *attitudini*... să-celene“)? E așa de... hai să-i zicem... *electoral*, obiceiul unor publicațiuni de a scoate mereu ochii cetitorilor cu fotografiile directorilor și a colaboratorilor lor!... Dacă țin confrății săceleni să-și illustreze paginile revistei, nu găsesc în trecutul acelor co-mune destule figuri remarcabile, pe care mulți din cei de azi nu le cunosc? Și n'au atâtea frumuseți din vasta pinacotecă a Naturii sau documente cu care s'ar putea mândri orice colț de țară, cum sunt picturile lui Mișu Pop, obiecte artistice înflorite de discutate mâni țărănești, costume etc. etc. Căci în felul cum a pornit-o, cetitorul e tentat să presupună că adevăratul scop al Plaiurilor Săcelene nu e „ridicarea“ *Săcelilor*, ci lansarea unor singuratici.

Facem aceste observații nu pentru a jigni pe cineva, ci pentru a semnală vanității care nu sunt în interesul revistei.

*

Am mai primit, rămânând să revenim în nr. viitor asupra unora:

Dr. Caius Bardoș: Cassele de Economii, Buc. 1935.

Gh. V. Madan: Răsunete din Basarabia. Colecția „Cartea Satului“ (nr. 13).

Dorin Popescu: Les habitations de l'époque néo-énéo-litique en Roumanie. Extras din „Istros“. 1935.

Valer Literat: Biserici din Țara Oltului și „de pe Ardeal“ zugrăvite de o familie de pictori Cluj, 1935.

I. E. Torouțiu: Studii și Documente Literare. Vol. V, „Junimea“ 1934 și vol. VII. „Sămănătorul“ Buc. 1936 Inst. de arte grafice „Bucovina“. Primul 466 pp., u'timul 520. L. 350 — fiecare

Mih. Popescu: Documente inedite din timpul ocupațiunii Principatelor Române de către Austrieci, între 1854—56. București 1935.

Elisabeta Hențiu: Valah. Icoane din Ardeal. Ed. „Gazeta Transilvaniei“. Lei 50.—

Mircea O. Savu: Poezii.

*St. Manciu*lea: Românii și minoritățile etnice la Nord-Vestul țării. (Bibl. „Astra“ nr. 21).

I. T. Niculescu-Varone: Bibliografia poeziei noastre pop. (Folklor român versificat, cuprins în volume și broșuri) 1830—1935). Autori români în ordine cronologică și alfabetică. Buc. 1935. Pp. 68, Lei 20.

Cât te-am iubit: Din compozițiile lui C. G. Porumbescu. Text de Matilda Cugler (Colecția „Făt-Frumos“ nr. 4. Cernăuți 1936, Lei 20.

Din Bibl. populară a Asociațiunii „Astra“ Nr. 219: Povestiri istorice. Din trecutul românesc al Clujului, de Ion Filimon. No. 220: *Munți, animale și pământ* de I. Pop-Retegănuș. No. 221: *Cântece olteneste*, adunate de N. I. Dumitrașcu, No. 222: *Stâlpii satului*, teatru sătesc în trei acte, de Petrea Dascălul. No. 224: *Moartea lui Asan*, povestire istorică de Ioan Al. Lăpedatu. No. 225: *Amor și război* (Povestiri istorice), de Ioan Al. Lăpedatu. Fiecare nr. 5 Lei.

Despre câteva anale și reviste tot în nr.-ele viitoare.

*

Avis, Revista „Țara Bârsei“. dacă i se va da posibilitatea,
va publica o serie de monografii sub titlul: „Indrumătorii dela
Brașov“. Prima va fi: „Virgil Onițiu“. de Horia Teculescu și
va apărea în primăvara această. Atragem asupra ei atenția ce-
lor care doresc s'o aibă — în deosebi a liceelor, pentru premii șco-
lare, și a foștilor săi elevi — ca s'o comande din vreme, deoarece,
pentru a micșora cheltuielile, ea se va trage într'un număr foarte
redus de exemplare.

*

Sosindu-ne articolul d-lui prof. O. Ghibu după tragerea primelor coale,
nu i-am mai putut da locul pe care am fi dorit să i-l dăm.

*

Poșta Red. Rugăm de scuze pe d. colaboratori ale căror contribuții n'au putut apărea în nr.-ul acesta. Nu bunăvoința a lipsit, ci lipsa de spațiu.

*

Errata. În poezia „Crăciunul învățatului“ din nr. trecut s'au strecurat câteva greșeli. Rugăm cetitorii să binevoiască a le îndrepta.

- La pg, 70, rândul 6 de sus: „Trecând al casei prag, el par'c'a luat tărie“, se va îndrepta:
„Trecând el pragul casei, par'-c'a luat tărie“.
- La pg. 71 „ 17 de sus: „Când de-al lumii Ziditor, că-i „om a ascultat“ se va îndrepta: „Când Ziditorul lumii că-i „om“ a ascultat“.
- La pg. 71 „ 2 de jos: „Nu știa“ se va îndrepta: „Nu știu“.
- La pg. 72 „ 8 de sus: „Cea căreia nu-i plac ochii ridicăți spre cer“ se va îndrepta: „Cea căreia nu-i place ochii ridicăți spre cer.“

Ne-au mai venit în ajutor dela apariția nr.-ului pe Ian.-Febr.:

Astra, Despărțământul Miercurea-Ciuc cu	L.	20.—
Banciu Sorin, judecător în Trib. din Tg.-Mureș	"	300.—
Ing. Bohățiel Leo, Cluj	"	40.—
Casa Națională Română, Făgăraș	"	40.—
Dr. Ceușianu Al., avocat, Reghin	"	500.—
Dr. Ciura V., notar public, Sighișoara	"	100.—
Dr. Colbazi E., medic primar de spital, Brașov	"	240.—
Dr. Crețu M., " " jud. Sf.-Gheorghe	"	40.—
Dr. Dancu N., avocat, Miercurea-Ciuc	"	20.—
Dr. Decian I., not. public " "	"	20.—
Faroga Victor, primar " "	"	20.—
Zernoveanu N., dir. la Soc. de cărbuni „Petroșani“, București	"	740.—

Mulțumiri tuturor, cum mulțumim și domnilor: *Dr. Ilarie Debu*, adv. în Miercurea-Ciuc, pentru achiziționarea a *patru*, *Ilie Savu*, propr. Brașov, pentru al *treilea* și *ing. Bujor Măzgăreanu* pt. un abonament nou.

ABONAȚII

care și-au mai achitat abonamentul:

Până la 31 Dec. 1935

Dr. Baci A., adv., dep. Tg.-Mureș
 Banciu Ilie, adm. fin., Târgoviște
 Bârseanu Catinca, Sibiu
 Bărtoiu Gr., ing. insp. silv. Sighișoara²⁾
 Bibl. paroh ort. română, Prejmer
 Boată Toma, avocat, București
 Dr. med. Comșa N., f. pref. Sibiu
 Cruceanu D. G., preot, Cernica
 Direcț. lic. gr. cat. de băeți, Blaj
 Pr. Dure Const., prof., Arad
 Maniu I., adm. sanat. „Bucegi“, Predeal
 Mosora A., primar, dep., Sighișoara¹⁾
 Pușcariu I., învățător, Brașov
 Tanislau I., asistent univ., Cluj

Triteanu Lucian, episcop, Roman
 Dr. Vasu Al., adv. M.-Ciuc.

Până la 1 Martie 1936.

Primăria comunci Turcheș

Până la 30 Aprilie 1936.

Popescu-Bogdan Maria, dir. șc. î.p. Brașov
 Dr. med. Spârchez Tib., Cluj

Până la 30 Iunie 1936.

Dr. Atirescu Ier. adv., f. pref. Hațeg
 Ing. Măzgăreanu Bujor, Brașov
 Dr. Rodean O., ins. gen. san., Sighet

Până la 31 Oct. 1936.

Brânduş Virginia, Sibiu
 Dr. Rusu D., preș. de Trib., Tg.-Mureș

¹⁾ D-l *Aurel Mosora*, primar și deputat de Sighișoara, a fost publicat în nr. trecut al rev. între cei care nu voesc să achite ceea ce au primit și reținut. Cum d-sa ne-a trimis însă restanța înainte de expedierea nr.-ului de Crăciun, dar după tipărirea lui (când n'am mai putut scoate numele d-sale dintre celelalte), facem azi cuvenita rectificare, bucuroși de a putea constata că d-sa nu face parte dintre cei vizați acolo.

²⁾ Intre cei publicați a fost și d-l ing. insp. silvic *Gr. Bărtoiu*, al cărui abonament l-am primit la 10 Ianuarie.

Până la 31 Dec. 1936.

Ardeleanu G., restaurateur, Braşov
 Astra, Desp., Mercurea-Ciuc
 Dr. Bânda Ch. prim-preş. Trib. Sibiu
 Ing. Bohăţiel Leo, Cluj
 Boiu Ol, ing. cons. silv. Mălini
 Bologa Emil, propr., Braşov
 Casa Naţ. Română, Făgăraş
 Dr. Ciura V., not. publ. Sighişoara
 Dr. Colbazi F., med. pr. de spital Braşov
 Comanescu A., ing. agr. şef, Botoşani
 Dr. Comşa O., cons. C. de Apel Braşov
 Constantin G., preot, Braşov-Stupini
 Dr. Creţu M., med. pr. jd., Sf.-Gheorghe
 Dr. Dancu N., adv. Miercurea-Ciuc
 Dr. Debu Il. „ „ „
 Dr. Decian I. not. publ. „ „
 Direcţ. Şc. prim. „Dr. V. Saftu“ Braşov
 „ gimn. de fete, Făgăraş
 „ „ de băeţi, Satulung
 Dr. Dobrin G., avocat, Lugoj
 Faroga V., primar, Miercurea-Ciuc
 Fulea O., dir. Bcii Rom. Tg.-Mureş
 Grecu P., ing. agr. insp., Lugoj
 Lt.-col. Hociotă I. prot., Braşov
 Hodárnău M. prot. gr. cat., Braşov
 Dr. med. Ionescu Tudor, Braşov

Se mai confirmă primirea costului nr. pe Ian.-Febr. dela d-l Mateescu N. C., prof. în R.-Vâlcea.

Abon. sosite după 16 I. c., în nr. viitor.

Dr. Jînga N. med. şef C.Cerc. Sf.Gheorghe
 Dr. med. Lupaş Mih., Sălişte
 Modroiu I. preot, Vama-Buzăului
 Munteanu I., maestru-zidar, Cristian
 Neguţ Vas., profesor, Braşov
 Dr. Petra N., avocat, Sibiu
 Pop Hossu-Longin Elena, Băseşti
 Popa G. insp. şef şc., Cluj
 Popa-Lisseanu G. insp. g. şc. î. r. Buc.
 Dr. Popea N., insp. şef al Muncii, Braşov
 Popescu Al. notar, Checica
 Popp Const. f. dir. ex. Albina, Sibiu
 Primăria comunei Checica
 Rectoratul Acad. teol., Arad
 Roşculeţ I. comerciant, Buşteni
 Savu Ilie, propr., Braşov
 Dr. Sbârcea T. f. med. pr. jud. Braşov
 Schiopul I. cons. de presă, Berna
 Dr. Stănilă N., cons. C. de Casaţie, Buc.
 Dr. Stinghe N., preot, Braşov
 Torouţiu E. I., prof., propr. tip. „Bucovina“, Buc.
 Dr. Turtea S., avocat, Braşov
 Zernoveanu N., dir. Soc. „Petroşani“, Buc.

Până la 30 Iunie 1937.

Dr. Ţeposu E., prof. univ., Cluj

Ca să nu poată pretexta neprimirea scrisorii noastre — şi scrisori recomandate, fiind prea costisitoare, nu putem trimite — ne adresăm pe această cale următorilor domni, atrăgându-le atenţia asupra sumei cu care ne datorează.

Bellu T., prefectul jud. Constanţa	1 an
Dr. Mălaiu Tit, not. publ., Timişoara	1 an şi 4 luni
Dr. Mihuş N., adv. f. deputat, Băiţa	„ „ „
Dr. Ursu I., adv., fost primar, Arad	1 an şi 8 luni
Dr. Cazacu D., adv., Tighina	„ „ „
Glodariu C., prof., Bacău	„ „ „
Dr. Sulică D., adv. f. deputat, Ilia	1 an şi 10 luni
Dr. Scridon L., adv. deputat, Bistriţa	doi ani
Dr. Băran Cor., adv. f. prefect, Timişoara	„ „ „
Negru Sofronie, funcţ. sup Albina, Sibiu	„ „ „
Bota Gh., prof., deputat, Oradea	doi ani şi jum.
Dr. Cosma N. Tr., adv., deputat, Beiuş	trei ani.

Pentru cei surdo-muţi, vom continua în altă formă.